

Lev Nikolayeviç Tolstoy _ Her Şeye Rağmen Sevgi

Kitaplar, uygarlığa yol gösteren ışıklardır.

Herşeye Rağmen Sevgi

Tolstoy

ARKHE YAYINLARI Ağustos 2003

TOLSTOY

28 Ağustos 1828 tarihinde Moskova'da doğdu. Babası Kont Nikolay İlyiç Tolstoy, 1812 yılı Napolyon Savaşlarına katılmış emekli bir yarbaydı.

Tolstoy romanlarında, insanoğlunun ne kadar değişik karakterli olduğunu vurgular. "Savaş ve Barış", "Anna Karanina" insan tahlilleri ve canlı tasvirler bakımından birer baş eserdir.

Tolstoy'un kendini arayış serüveni ölünceye kadar sürdü. Karısı bile onu anlamadı. Tolstoy, bir çocuk gibi hayata küstü ve kaçtı. Seksen iki yaşındaki karanlık ve yağışlı bir Ekim gecesinde köyünden ayrıldı. Yolda hastalandı. 7 Kasım 1910'da küçük bir tren istasyonunda hayata veda etti.

İÇİNDEKİLER:

Ateşi Kivılcımken Söndürmeli.....	7
Yoksul Köylünün Oğlu.....	25
Herşeye Rağmen Sevgi.....	49
Şeytanın Hilesi.....	67
Esirlerin Kaçış Serüveni.....	73
Çaresiz Hastanın Ölümü.....	109

ATEŞİ KIVILCIMKEN SÖNDÜRMEİ

Vaktiyle köyün birinde İvan Şerbakov adında hali vakti yerinde, güçlü kuvvetli, çalışkan bir adam yaşıyordu. Üç oğlu vardı. Oğullarından biri evli, diğeri nişanlıydı. Üçüncü oğlu henüz toy bir delikanlıydı. Karısı, ev işlerinden anlayan akıllı bir kadındı. Büyük gelini de akıllı uslu ve çalışkandı. Hep birlikte geçinip gidiyorlardı. Ailede yalnızca İvan'ın ihtiyaç ve yatalak babası çalışmıyordu. Nefes darlığı çektiği için yedi yıldır peçin üzerinde yatıyordu. İvangille-rin kendilerine yetecek kadar hayvanı vardı, üç at, bir tay, bir danalı inek, onbeş tane de koyun. Kadınlar hem ev işlerine bakıyor, hem de tarlada çalışıyorlardı. Erkekler de kendi işleriyle uğraşıyordu. Tarladan kaldırdıkları buğday kendilerine yetiyor, hatta artıyordu. Yetiştirdikleri yulafı satarak hem vergilen ödüyor, hem de masrafları karşılıyorlardı. İvangiller bu şekilde rahatça yaşayıp gidiyordu. Fakat kısa bir zaman sonra komşuları Gordey İvanov'un oğlu Topal Gavriilo ile aralarında bir düşmanlık başladı.

İhtiyar Godey'in hayatta olduğu sıralarda bu iki komşu

7

,Ek

güzel güzel geçiniyordu. Birbirlerine ellerinden gelen yardımı yaparlardı. Mesela komşulardan biri elek, kova, çuval, tekerlek gibi şeylere ihtiyaç duyunca biri diğेरinin hemen yardımına koşardı. Birinin danası diğेरinin harmanına girse harman sahibi yalnızca; "Komşu senin dana bizim harmana girmiş, hayvanını al götür, henüz harmanı kaldırmadık da" der, hayvanı kilit altına almak, birbirleriyle ağız dalaşı yapmak gibi şeylere başvurmazlardı.

İhtiyarlar birbirleriyle bu şekilde geçinip gidiyordu. Fakat evin idaresini oğullar ele alınca işler değişiverdi. Hiç yoktan, bir anlaşmazlık çıktı aralarında.

İvan'ın gelininin tavuğu erken yumurtlamaya başlamıştı. Genç kadın da Paskalya yortusu için yumurta biriktirmeye karar verdi. Her gün kümese giderek, takadan yumurtayı alıp saklıyordu. Günün birinde çocuklar tavuğu ürküttükleri için tavuk çit üstünden uçup, komşunun kümesine girdi ve oraya yumurtladı. O sırada evde bayram temizliği yapmakta olan genç kadın, tavuğun gıdıkladığını duyduysa da yumurtayı "sonra alırım" diye aldırış etmedi. Akşamleyin kümese gidince yumurtanın takada olmadığını gördü. "Acaba kaynım ya da kaynanam mı aldı" diye düşünerek gidip onlara sordu. Onlar da almadıklarını söylediler. Gelinin küçük kayını Taraska ona; "Senin tavuk komşunun kümesine yumurtlamış olmalı. Orada gıdıkladığını duydum. Hatta oradan geldiğini gördüm" dedi.

Genç kadın kümese gidip, gözlerini yumup horozun yanına çökmüş olan tavuğa, nereye yumurtladığını sormak istercesine baktı. Hayvan ona cevap verecek değildi ya. Bunun üzerine kalkıp komşusunun evine gitti. Onu ihtiyar kadın karşıladı.

- Ne istiyorsun kızım, dedi.

- Benim tavuk sizin kümese girmiş, acaba baraya mı

8

M

yumurtladı nine?

Kadın sert bir dille ona cevap verdi:

- Biz tavuk mavuk görmedik. Hem bizim tavuklar da çoktan beri yumurtluyor. Bizim yumurtamız bize yetiyor, başkalarının yumurtalarına ihtiyacımız yok. Hem biz sizin gibi başkalarının kümeslerinden yumurta topluyoruz.

Bu sözlere genç kadın çok kızdı ve ağır bir söz söyledi. İhtiyar kadın da daha ağır bir şekilde ona karşılık verdi. Bunun üzerine kavgaya tutuştular. O sırada, su getirmekte olan İvan'ın karısı da kavgaya karıştı. Derken Gavriilo'nun karısı da dışarı çıkarak, olmuş olmamış bir sürü olayı sayıp dökerek söylemediğini bırakmadı. Böylece kavga büyüdükçe büyüdü. Herkes avazı çıktığı kadar bağıyor, kimin ne dediği anlaşılıyordu. Sen susun, sen busun, sen hırsızsin, kötü kadının birisin, kaynatanı aklıktan gebertiyorsun, sen dinsizsin gibi bir sürü ağza alınmayacak laflar söylediler birbirlerine.

- Ya sen, sen hırsızsin birisin. Eleğimi çalıp yırtmadın mı, sırıgımızı da sen çaldın, dedi bir diğeri.

Kavga anında sırıği kapmak için üstüne atılırken suyu döktüler. Birbirlerinin başörtülerini yırttılar, saç saça, baş başa kavga ediyorlardı. O sırada tarladan dönen Gavriilo da karısının tarafını tutarak, kavgaya katıldı. İvan ve oğlu da koşu koşu kavga yerine geldiler. İvan güçlü kuvvetli bir adamdı. Oradakileri sağa sola iterek öfke içinde Gavriilo'nun yanına geldi. Sakalından bir tutam kıl kopardı. Bereket versin ki halk yetişip onları ayırdı.

İşte iki komşu arasındaki düşmanlık bu şekilde başladı.

Sonra Gavriilo, sakalından koparılmış kılları bir kağıda sarıp:

- Ben sakalımı çil suratlı İvan koparsın diye uzatma-

9

4k

dim, dedi ve doğruca mahkemeye gitti.

Gavriilo'nun karısı da konu komşuya İvan'ı nasıl Sibirya'ya sürgüne göndertireceğini anlatıp duruyordu. Böylece aralarındaki düşmanlık gün geçtikçe daha da arttı.

Yatalak ihtiyar onlara daha ilk günden beri barışmalarını söylüyor:

- Hiç yoktan kavga çıkardınız. Bir yumurta yüzünden kavga edilir mi hiç? Bir yumurta değil mi, belki de çocuklar almıştır. Kismet değilmiş demek ki. Kötü söz söyleyene, kötü sözle karşılık vermemek lazım. Kavga ettiniz de ne oldu sanki. Bunlar olmayacak şeyler değil. Haydi gidin de barışın. Dargınlığın uzaması daha kötüdür, diyordu.

Gençler ihtiyarın saçmaladığını düşünüp, onun söylediklerini pek kale almadılar.

İvan komşusuyla barışmayı kabul etmeyerek:

- Onun sakalını ben yolmadım, kendisi çekip kopardı. Üstelik onun oğlu düğmelerimi koparıp gömleğimi yırttı, dedi.

Sonra İvan da gidip komşusunu mahkemeye verdi. Davalarına hem sulh mahkemesinde, hem de bucak mahkemesinde bakılmaya başladı. O sıralarda Gavriilo'nun arabasının tahtası kayboldu. Köyün kadınları; "Tahtayı İvan'ın oğlu çaldı. Onu geceleyin pencereden geçip, arabaya doğru giderken gördük" dediler. Başka bir kadın da, tahtayı İvan'ın oğlunun çalarak meyhaneciye sattığını söyledi.

Bu olay üzerine yine mahkemelik oldub". Böylece her gün kavga gürültü durmak bilmedi. Çocuklar bile büyüklerden öğrendikleri küfürleri birbirlerine savurmaya başladılar. Kadınlar ırmak kenarına çamaşır yıkamaya gittiklerinde, tokaçtan çok çenelerini işletiyorlardı.

10

4k

Önceleri erkekler birbirlerine bilmeyerek iftira ediyorlardı ama sonraları bile bile birbirlerine kara çalmaya başladılar. Kadınlar çocukları kışkırtıyordu. Böylece günden güne yaşam çekilmez bir hale geldi. İvan ve Topal Gavriilo birbirlerini dava ederek hem köy ihtiyar heyetini, hem bucak, hem de sulh mahkemesini bıktırdılar. Ya Gavriilo İvan'ı, ya da İvan Gavriilo'yu mahkemeye veriyor, bunun neticesinde de aralarındaki düşmanlık büyüdükçe büyüyordu. Hani köpekler boğuşurken birbirini ısırıkça daha çok kızar ya aynen öyle. Boğuşma esnasında köpeklerden birine sopa ile vurulsa, kendine sopayla vurulan köpek, diğer köpek ısırık sanarak öfkesi bir kat daha artar ya, onlar da aynen köpekler gibi birbirleriyle boğuşuyorlardı. Biri diğerini mahkemeye veriyor, ona ceza giydiriyor, bunun üzerine ötekini düşmanlığı bir kat daha artırıyor: "Bekle görürsün. Ben bunun acısını senden çıkarırım" diye diş biliyordu. Aralarındaki kavga bu şekilde tam altı yıl sürdü. Bu arada, yatalak ihtiyar sürekli onlara öğüt veriyor: "Çocuklar, siz ne yaptığınızı bilmiyorsunuz. Birbirinizle kavga edeceğinize, işinize gücünüze baksanız daha iyi olmaz mı? Şu eski hesapları kapatın artık. Öfkeyle kalkan zararlar oturur. Keskin sirke küpüne zarar" diyordu. Fakat ona kulak asan yoktu.

Kavganın yedince yılında, bir düğünde İvan'ın gelini açıktan açığa Gavriilo'ya" hakaret edip, atları çalarken nasıl yakalandığını anlattı elâleme Zaten sarhoş olan Gavriilo'nun gözünü o anda kin bürüdü ve kadına öyle bir tokat patlattı ki zavallı, tam bir hafta yataktan kalkamadı. Üstelik kadın hamileydi. Gelinin düşük yapacağını düşünen İvan bu duruma çok sevinip, hemen mahkemeye koştu. Artık komşudan kurtulacaktı.

Onu ya hapsederler ya da Sibirya'ya sürerler diye düşünüyordu. Fakat ümidi boşa çıktı. Doktorlar kadını muayene edip, durumunun iyi ol-

11

M

duğunu söylediler. Yargıç, ortada bir delil olmadığı için davayı geri çevirdi. İvan bunun üzerine sulh mahkemesine başvurdu. Sulh mahkemesi de davayı bucak mahkemesine havale etti. İvan, Gavriilo'ya ceza verdirebilmek için çabaladı durdu, başkana ve katibe şarap içirdi, sonunda Gavriilo'ya meydan dayağı cezası verdirebildi. Mahkemenin kararı şöyleydi: "Sanık Gavriilo Gordey, sırtına 20 değnek vurulmak suretiyle, halkın önünde cezalandırılacaktır."

İvan, karar okunurken, Gavriilo'nun halini görmek için ona bakıyordu. Karar açıklandıktan sonra Gavriilo'nun yüzü kireç gibi oldu, kendini dışarı güçbela attı. İvan da arkasından çıktı. İvan, o sırada, Gavriilo'nun "Varsın bana değnek vurdurup, sırtımı yaktırsın. Bakalım onun neyi yanacak?" diye konuştuğunu işitti. Bu sözleri duyar duymaz hemen geri dönüp mahkeme salonuna girerek; "Sayın Yargıçlar, Gavriilo evimi yakacağını söylüyor. Şahitlerim de var," dedi.

Bunun üzerine Gavriilo'yu tekrar çağırdılar: "Sen böyle birşey söyledin mi?" diye sorguya çektiler.

Gavriilo:

- Hayır, ben böyle birşey söylemedim. Bana istediğiniz kadar ceza verebilirsiniz. Madem ki size yetki verilmiş. Öyle görünüyor ki yalnızca ben ceza çekeceğim, ona birşey olmayacak dedi. birşeyler daha söylemek istedi, fakat tüm vücudu zangır zangır titrediği için söyleyemedi. Onun bu halini gören yargıçlar kendine veya komşusuna bir zarar vermesinden korktular. İhtiyar bir yargıç onlara:

- Beni dinleyin kardeşler! Sizin için tek çıkar yol barışmaktır. Gavriilo, sen, bir kadını dövmele iyi birşey mi yaptın sanki. Allah'tan kadına birşey olmadı. Yoksa bir katil olacaktın. Beğendin mi yaptığını? Gel kabahatli olduğunu kabul et, İvan'dan özür dile. O da seni affetsin. Biz de

12

jfö.

k: rarımızı değiştiririm, dedi. Katip buna itiraz etti:

- Bu söylediğiniz anayasanın 117'nci maddesine aykırı. Karar verilmiş bulunuyor, bu karar tasdik edilmelidir.

Yargıç katibi dinlemeyerek:

- Kes artık konuşmayı. Her zaman l'inci madde: "Allah'ı unutma, Allah barışı emrediyor" olmalıdır.

Yargıç boş yere davalıları barıştırmaya uğraşıyordu. Bu çabalarından bir netice alamadı.

Gavriilo:

- Ben kırk dokuz yaşına gelmiş, oğul evlendirmiş bir adamım. Ömrüm boyunca hiç kimseden dayak yemedim. Şimdi Çil İvan bana meydan dayağı çektirecek. Ben de kalkıp ondan af dileyeceğim öyle mi? Hayır barış maris istemiyorum. Yeter artık. Bunun acısını İvan'dan çıkarmazsam bana da Gavriilo demesinler, dedi.

Yine Gavriilo'nun sesi soluğu kesildi ve salondan çıktı: Bucak ve ev arası on verst uzaklıktaydı. İvan eve geç kalmıştı. Atı arabadan çözüp, ahıra götürdü. Evde kimsecikler yoktu. Çocuklar tarlaya, kadınlar hayvanları otlatmaya gitmişti. İvan peykeye çöküp düşüncelere daldı. Mahkeme kararı okunurken Gavriilo'nun nasıl betinin benzinin attığını, yüzünün kireç gibi bembeyaz olduğunu gözünün önüne getirdi. Canı sıkıldı. Şayet kendisine böyle bir ceza verilse kendisinin ne durumda olacağını düşündü ve Gavriilo'ya acıdı. Tam o sırada ihtiyar babasının öksür-düğünü işitti ve yanına gitti. İhtiyar büyük bir güçlkle peç üzerinde doğruldu, ayaklarını yere sarkıtıp indi. Sonra sürüne sürüne gidip bir peykeye oturdu. Bu kadarlık bir hareket bile onu fazlasıyla yormuştu. Yine öksürdü. Sonra masaya dayanarak: "Ne oldu, ceza verdiler mi" diye sordu.

13

jfk

İvan "Yirmi değnek" dedi. İhtiyar başını salladı:

- Evladım, çok kötü bir iş yapıyorsun. Aslında ona değil kendine kötülük ediyorsun. Onu kırbaçlatınca eline ne geçecek sanki.

- Bu ona iyi bir ders olur, bir daha da böyle birşey yapmaz.

- Bir daha yapmayacak öyle mi? Sanki sen ondan daha mı az kötülük yaptın?

- Onun hiç suçu yok mu yani? Bana neler etti. Az kalsın kadını öldürecekti. Şimdi de evi yakacağını söylüyor. O bana bunları yapsın, ben ona hiçbir şey yapmayayım, gidip onun önünde eğileyim öyle mi?

İhtiyar içini çekerek ona dedi ki:

- Bak evladım. Sen benim sadece peç üzerinde yattığımı, hiçbir şeyi bilmediğimi zannediyorsun. Herşeyi kendinin gördüğünü ve bildiğini düşünüyorsun. Hayır oğlum, hayır. Sen hiçbir şey görmüyorsun, gözlerini kin bürümüş senin. Başkalarının suçunu deve yapıp, gözünde büyütüyor, kendi kabahatini iğne yapıp, yakanda gizliyorsun. Sadece onun kötülük ettiğini söylüyorsun. Eğer kötülük yapan yalnız o olsaydı, ortada kötülük diye bir şey kalmazdı. Kötülük tek taraflı olmaz. Kabahat kimde, ölen de mi, öldüren de mi? Hem ölen de hem öldüren de derler. O da suçlu, sen de suçlusun. Sen yalnız onun suçunu görüyor, ken-dininkini görmüyorsun.

O kötü olsa da sen iyi olsaydın, bütün bunlar başımıza gelmezdi. Onun sakalını kim yoldu? Otları çalan kim? Onu mahkeme mahkeme koşturan kim? Sen, sadece onu suçlu çıkarıyorsun. Halbuki kötü olan sensin. İşte gerçek felaket bu. Oğlum bizler böyle değildik. Ben sana kötü şeyler öğretmedim. Ben onun babasıyla böyle geçinmedim. Biz iyi birer komşuyduk. Unları

14

.fik

bitince onun karısı bana gelir: "Amca, biraz un verir misin?" der, ben de: "Ambara gidip istediğin kadar al kızım" diye karşılık verirdim. Onların atlarını getirmek için kimseleri yoktu. Ben sana: "Haydi İvan git, komşumuzun atlarını getir" derdim. Benim birşeye ihtiyacım olunca gidip ondan ister: "Gordey sende falan şey var mı?" derdim. O da: "Buyur, al" diye getirir verirdi. İşte biz böyleydik. O zamanlar birbirimizle gayet iyiydik. Ya şimdi ne oldu. Biraz önce bir asker Plevne savaşını anlattı. Sizin kavganız Plev-ne'den de mi çetin yahu. Bu yaşadığınız hayat mı sanki? Hele, ne kadar günaha girdiğini bir düşün. Sen ev bark sahibi, sorumlu bir adamsın. Kadınlara ve çocuklara kavgadan başka ne öğretiyorsun? Daha demin küçük Taraştta Arina teyzeye söylemediğini bırakmadı. Annesi ise buna hiçbir tepki göstermedi, yalnızca güldü. Bu hoş bir şey mi? Bundan sen sorumlusun. Elini bir kerecik olsun vicdanına koy da söyle insanın böyle mi yaşaması lazım? Sen bana bir küfür savur, ben sana iki küfür savurayım, ben sana bir tokat vurayım, sen bana iki... Yok azizim yok. İsa'nın bizlere gösterdiği yol böyle değil. Sana biri sövdüğü zaman, sen karşılık vermeyeceksin? Elbet birgün o adamın vicdanı sızlar. İsa bunu öğretti bize. Anlıyor musun, biri sana bir tokat vurunca öteki yanağını çevireceksin, istiyorsa bir tokat daha vursun diye. Düşmanın da vicdanı vardır, o da vicdan azabı nedir bilir. İsa, bizlere işte bu yolu gösterdi, kibir ve gururu değil. Niçin susuyorsun, haklı değil miyim?

İvan susuyor, sadece dinliyordu. İhtiyar, tutulduğu şiddetli öksürükten güç bela kurtularak sözlerine şöyle devam etti:

- İsa bizlere kötü şeyler öğretmedi. O hep bizim için, bizim iyiliğimiz için uğraştı. Sen bir kere nasıl yaşadığını düşün. Aranızda şu Plevne savaşı başlamadan önce mi, yoksa sonra mı daha huzurlusun. Mahkeme için harcadı-

15

«g%

ğın paraları bir hesap et. Harcadığın paralarla oğullarının işlerini büyütebilirsin. Bu işler için para bırakmadın ki. Bu niye böyle, elbette senin inat ve kibrin yüzünden. Çoluk çocuğunla birlikte tarlaya gideceğin yerde kalkıp yargıç peşinde koşuyorsun. Tarlayı zamanında ekmezsen, birşey biçemezsin elbette. Bu yıl neden yulaf yok? Yulaf ekmeye vakit bulmadım ki. Gide gele şehri yol ettin kendine. Peki mahkemede ne kazandın? Düşmanlıktan başka eline ne geçti? Yok oğlum yok, bu iş böyle yürümez. Sen kendi işine bak. Çoluk çocuğunla tarlanda, evinde çalış. Sana karşı bir kimse suç işlerse onu bağışla. Böylece hem Allah'ın emrini yerine getirmiş, hem de zarar görmemiş olursun. Rahat ve huzur içinde yaşarsın, İvan susuyordu:

- Bana bak İvan. Beni, ihtiyar babanı dinle. Şimdiden tezi yok, arabayı hazırla ve doğruca şehre gidip tüm şikayet dilekçelerini geri al. Sabahleyin de Gavrilo'nun yanına gidip onunla barış, bize davet et. Yarın Meryem'in doğum günü, mübarek bir bayram... Semaveri hazırla, bir şişe de votka al, böylece olanları unuttun gitsin. Kararından kadın ve çocukları da haberdar et.

İvan, derin bir iç çekti. İhtiyarın doğru söylediğini anlamıştı. O anda içinde birdenbire bir rahatlık duydu. Fakat bu işi nasıl halledeceğini bilmiyordu.

İhtiyar onun ne düşündüğünü anlamıştı: - Haydi İvan, git, işi geciktirme. Ateşi kıvılcımken sön-dürmeli. Sonra başa çıkamazsın.

İhtiyar birşeyler daha söylemek istedi ama söyleyemedi. O anda kadınlar içeri girip karga gibi ötmeye, ortalığı gürültüye boğmaya başladılar. Onlar da Gavrilo'nun değnek cezası giydiğini ve kendilerini evlerini yakmakla tehdit ettiğini biliyorlardı. Bunlara birşeyler daha ilave ederek,

16

<fik

Gavrilogillerin kadınlarıyla meydanda nasıl sövüşüklerini anlatıyorlardı. Anlattıklarına göre Sorgu Yargıcı Gavrilo'nun tarafını tutacak ve karar değişecekmiş. Köy öğretmeni İvan'ın aleyhinde yeni bir dilekçe yazmış çara. Bu dilekçede arabadan çalınan tahta ile otlak meselesi anlatılıyormuş. Bundan böyle otlakların yarısı Gavrilo üstüne geçecekmiş. İvan bunları duyunca barışmaktan vazgeçti.

Elbette ev idare eden bir adamın işi bitmezdi. İvan kadınlarla konuştuktan sonra dışarı çıktı. Harman yerine gitti, oradan da ambara uğradı. İşlerini bitirip dönerken güneş batıyor, oğulları da tarladan dönüyorlardı. İvan onların yanına gidip işlerin nasıl gittiğini sordu, takımların yerleştirilmesine yardım etti, yırtılmış hamudu tamir etmek için bir kenara bıraktı, sıırıkları ambara götürmek istedi ama ortalık iyice karardığı için bundan vazgeçti. Hayvanlara yem verdi. Taraska geceleyin atları otlatmaya götüreceği için dış kapıyı açık bıraktı. İç kapıyı kilitledi: "Artık yemek yiyip yatmalı" diye düşündü. Yırtık hamudu alıp sofaya girdiği sırada çitin arkasından Gavrilo'nun sesini işitti.

Gavrilo kısık sesle: "Cehennem dibine giresice, onu gebertmek lazım aslında" diyordu. Bu sözleri duyar duymaz İvan'ın içine bir ateş düştü. Durup, Gavrilo'nun bütün küfürlerini dinledikten sonra odaya girdi. İçeride gelin bir köşeye oturmuş yün eğiriyor, karısı sofrayı kuruyor, bü-
oik oğlu çarık dikiyor, ortanca oğlu kitap okuyor, Taraska da hayvanları otlatmaya götürmek için hazırlanıyordu.

Bu küçücük evde herkes mutluydu, yalnız bir de şu bela, şu kavgacı komşu olmasaydı.

İvan öfkeliydi. Kediye peykenin üzerinden fırlatıp attı. Tekne yerinde değil diye kadınlara fırça çektir. Sinirinden ne yapacağını bilmiyordu. Oturup hamudu onarmaya baş-

17

tffo

ladı. Fakat Gavrilo'nun mahkemede savurduğu tehditler, demin söylediği: "Onu gebertmek lazım aslında" sözü bir türlü aklından çıkmıyordu.

İhtiyar kadın, Taraska'nın yemeğini hazırladı. Taraska yemeğini yiyip, kaftanını, kürkünü giydi ve ekmeğini alarak dışarı çıktı. Büyük oğul onu geçirmek istediye de, Ivan kalkıp kapıya kadar çıkardı. Dışarı karanlıktı, şiddetli bir rüzgar esiyordu. Taraska'nın ata binmesine yardım etti. Bir müddet Taraska'nın at üstünde gidişini seyretti. Biraz kapısının önünde bekledi, Gavrilo'nun: "Ben ona değnek vurdurmanın ne demek olduğunu gösteririm. Bakalım onun neyi yanacak" diye homurdanışı kulaklarında çınlayıp duruyordu. Anlaşılan bu adam kendi canına acımayacak. Ortalık hem kurak hem de rüzgarlı. Evin arkasından gizlice yanaşıp, evi ateşleyip kaçır. Bizi yakar bu cani herif. Hem de sonunda suçu üstünden atar. Bir elime geçse, vallahi temizlerim onu." Bu fikir İvan'ın kafasında öyle bir yer etti ki, sokağa çıkıp, köşeye kadar gitti. "Avlunun etrafını bir dolaşayım, ne var ne yok bir kolaçan edeyim" diye düşünerek ağır ağır yürüdü. Köşeyi döner dönmez, çitin öbür ucunda, bir şeyin yürünmesiyle kaybolması bir oldu. Derhal olduğu yerde durup, etrafı dinledi. Her tarafta derin bir sessizlik vardı. Rüzgar asma yapraklarını oynatıyor, sapsarı hisırdatıyordu. İlk önce karanlıkta etrafı göremiyordu, sonraları görmeye başladı. Artık çitin ucunu, damın kenarını görebiliyordu. Yine etrafa bakındı, ortalıkta kimsecikler yoktu. Fakat: "Çitin etrafını bir dolaşı-vereyim" diyerek yine ağır ağır yoluna devam etti. Ambar duvarı boyunca yürüdü. Yere öyle yavaş basıyordu ki çarıkların sesini kendisi bile duymuyordu. Köşeye varınca öbür tarafa baktı. Çitin yanında bir parıltı olduğunu far-ketti. Yüreği ağzına geldi. Olduğu yerde donup kaldı. O an aynı yerde daha şiddetli bir parıltı gördü. Orada sırtı ken-

18

A, _____
dinden yana dönük, şapkalı, çömelmiş bir adam vardı. Elindeki sap demetini tutuşturuyordu, İvan'ın kalbi, göğsünü delercesine çarpmaya başladı. Hızlı hızlı yürümeye başladı. O an ayaklarını bile hissetmiyordu. "Artık elimden kurtulamaz, suç üstü yakalayacağım onu" diye düşündü.

Ivan henüz oraya varmamıştı ki, o küçük kıvılcım birdenbire büyüdü. Çatının altı, sonra üstü tutuştu. Oradaki adamın Gavrilo olduğu iyice belirginleşti.

Ivan, Topal Gavrilo'nun üzerine bir doğan gibi atıldı. "Artık işi bitti, kaçamaz artık" diye düşünüyordu. O anda İvan'ın ayak sesini duyan topal, kendinden beklenmeyen bir çeviklikle çitten atlayıp bir tavşan gibi kaçmaya başladı.

Ivan "Artık elimden kurtulamazsın" diyerek arkasından koştu. Tam yakasından yakalayacaktı ki Gavrilo kurtulmayı başardı. Ivan bunun üzerine eteğinden tuttu ama etek yırtılarak elinde kaldı. Birden yere düştü ama tekrar ayağa fırlayıp: "imdat. Yakalayın şu herifi" diye bağırarak peşinden koşmaya başladı.

İvan henüz ayağa kalkmadan, Gavrilo, kendi avlusuna yaklaşmıştı. Fakat Ivan yine de ona yetişti. Tam onu yakalayacağı sırada taş gibi sert bir şeyin kafasına indiğini far-ketti. Gavrilo o anda yerden bir meşe parçası alıp olanca kuvvetiyle İvan'ın kafasına indirmişti.

Ivan çılgına döndü. Adeta gözlerinde şimşekler çakıyordu. Sonra gözleri karardı, dizlerinin bağı çözüldü ve olduğu yere yığılıverdi. Kendine geldiği zaman Gavrilo ortalıkta yoktu. Etraf sabah gibi aydınlıktı. Evin bulunduğu taraftan makine sesine benzeyen, çatur çatur sesler geliyordu. Ivan başını arkaya çevirince ambarın tamamıyla yanmış olduğunu, ikinci ambarın da alev aldığını, rüzgarın yanan sapsarı eve doğru savurduğunu gördü.

Ellerini dizlerine vuruyor: "Aman Allah'ım, bu ne böy-

19

<flk

le?... Gördüğüm ilk kıvılcımı söndürmüş olsaydım böyle bir şey olmayacaktı" diye bağırıyordu.

Bir süre sonra sesi kısıldı, sesi soluğu çıkmaz oldu. Koşmak istedi. Fakat bacıklarını güçbela yerinden oynatabildiği için yavaş yavaş yürüdü, sonra sendeledi, yine nefesi kesildi. Durup dinlendikten sonra yürümeye devam etti. Ambarı dolanıp yangın yerine vardığında alevler ikinci ambarı da sarmış, ateş evin dış kapısına kadar sıçramıştı. Evden ateş fıskırıyordu, avluya girmek imkansızdı. Köylüler toplanmıştı ama ellerinden bir şey gelmiyordu. İvan'ın evine yakın evler, yangının yayılması ihtimaline karşı eşyaları,

hayvanları dışarıya çıkarıyorlardı. İvan'ın evinden sonra Gavriilo'nun evi yanmaya başladı. Rüzgar şiddetli olduğu için, yangın sokağın ta öbür ucuna sıçradı. Sonunda köyün yarısı yandı.

İvan'ın ailesi yalnızca canlarını kurtarabilmişti bu yangından. Geceleyin otlamaya giden hayvanların haricindeki herşey; tavuklar, bütün eşyalar, arabalar, karasabanlar, kadınların sandıkları, erzak yanıp kül olmuştu.

Gavrilogiller ise hayvanları ve bazı eşyaları kurtarabildiler.

O gece, yangın sabaha kadar sürdü. İvan yangına bakıyor ve yalnızca; "Aman Yarabbi! Bu nasıl iş böyle? İlk kıvılcımı söndürmüş olsaydım böyle birşey olmayacaktı" diye kendi kendine söyleniyordu. Evin tavanı yanmaya başlayınca İvan alevler içine dalarak bir kütüğü kurtarmak istedi. Kadınlar onun bu halini görünce bağırıp çağırmaya başladılar. İvan aldırış etmeyerek kütüğün birini çekip çıkardı. Sonra başka bir kütüğü yakaladı ama o anda dengesini kaybederek ateşin üstüne düştü. Oğlu imdadına yetişerek onu alevler arasından çıkardı. İvan'ın saçı, sakalı ve elbisesi yanmıştı. Köylüler onun için "felaketten serseme

20

^k

döndü zavallı" diyordu. Yangın ar ak sönüyordu. İvan ise olduğu yerde put gibi duruyor: "ıık kıvılcımı söndürseydim..." diye söyleniyordu. Sabahleyin köyün muhtarı oğlunu İvan'ı çağırmaya gönderdi:

- İvan amca, baban ölmek üzere, seninle helalleşmek istiyor.

İvan babasını bile unutmuştu, çocuğun ne dediğini anlamayarak:

- Ne babası, kim istiyor? dedi. Muhtarın oğlu tekrar:

- Seni baban istiyor, vadalasamak için seni çağırılmamızı söyledi. Bizim evde, ölmek üzere, kalk da gidelim İvan amca, diyerek onu elinden çekti. Birlikte babasının olduğu eve gittiler.

İhtiyar baba evden çıkarılırken üzerine düşen ateşli saplarla yanmıştı. Onu alıp köyün öbür ucundaki muhtarın evine götürmüşlerdi.

İvan babasının yanına geldiğinde, orada sadece muhtarın karısı ve çocukları vardı. Herkes yangın yerine gitmişti. İhtiyar elinde bir mumla, peyke üzerinde yatıyor, yüzünü yana çevirmiş kapiya doğru bakıyordu.

Oğlu içeri girince kımıldayarak, oğlunun yaklaşmasını istedi. İvan yaklaşıncaya ihtiyar:

- Gördün mü İvan, sana söylememiş miydim? Köyü kim ateşe verdi? diye sordu.

- O, baba, o. Onu gözümle gördüm. Benim gözlerim önünde ateşi çatıya attı. Eğer onun ilkin tutuşturduğu sapları ayaklarımla söndürseydim, bunların hiçbiri olmayacaktı.

- İvan, bak ben ölüyorum, sen de bir gün öleceksin. Doğruyu söyle suç kimde?

21

«k

İvan babasına bakıyor, susuyor, bir kelime bile söylemiyordu.

- Allah için doğruyu söyle suç kimde? Ben sana önceden söylememiş miydim evladım.

İvan ancak o anda kendine gelmiş, herşeyi anlamıştı. Burnuyla hızlı hızlı nefes alıyordu:

- Kabahat bende baba, dedi ve diz çökerek ağlamaya başladı:

- Beni affet baba, sana karşı da, Allah'a karşı da suçluyum, dedi.

O anda ihtiyar mumu sol eline aldı, sağ elini alınaya götürerek haç çıkarmak istedi ama yapamadı, durdu ve "Allah'ım sen büyüksün" diye bir dua mırıldandı. Sonra gözlerini oğluna dikerek:

- İvan, Ey İvan! dedi.

- Ne var baba, ne var?

- Şimdi ne olacak? İvan ağlıyordu:

- Bilmiyorum baba. Bundan sonra nasıl yaşayacağımı bilmiyorum.

İhtiyar gözlerini yumup, son kez kuvvetini topladı ve diliyle dudaklarını ıslattı. Gözlerini tekrar açarak:

- Yaşarsınız oğlum. Allah'ı içinizde duyarsanız yaşarsınız, dedi ve biraz sustuktan sonra gülümseyerek şunu söyledi:

- Bak İvan, yangını kimin çıkardığını kimseye söylemeyeceksin. Şunu unutma ki sen birinin bir günahını örtersen, Allah senin iki günahını örter.

İhtiyar bunları söyledikten sonra mumu iki eliyle tutup kalbinin altına götürdü, iç çekti ve öldü.

22

<sh

İvan hakikati görmüştü. Gavriilo'yu ele vermedi, kimse de yangının sebebini öğrenemedi.

Artık İvan, Gavriilo'ya kızmıyor, Gavriilo, İvan'ın neden kendisini ele vermediğini düşünüyor ve şaşırıyordu. Önceleri Gavriilo İvan'ın birşey yapmasından korkuyordu. Fakat zamanla bu korku kayboldu. Erkekler ve kadınlar birbirleriyle kavgayı bıraktılar. Köy yenibaştan kuruldu. Yine iki aile aynı avlu içine yerleşti.

O zamandan sonra İvan ve Gavriilo, tıpkı babalarının zamanında olduğu gibi, iyi birer komşu oldular. İvan, babasının dediklerini hiç kulağından çıkarmıyordu: Ateşi kıvılcımken söndürmek lazımdı.

O günden sonra birisi İvan'a kötülük etse, o öç almıyor, işi düzeltmeye çalışıyor; kendisine küfredene küfürle karşılık vermiyor, karşısındaki adamı iyi konuşmaya teşvik ediyordu. Kadınlara ve çocuklara da böyle olmaları gerektiğini söylüyordu.

İşte İvan Şcerbakov bu şekilde vaziyetini düzeltti. Sonunda huzurlu bir yaşama kavuştu.

23

YOKSUL KÖYLÜNÜN OĞLU

i

Vaktiyle yoksul bir köylünün bir erkek çocuğu olmuş. Köylü sevinçten âdeta ucuyormuş. Vaftiz babalığı etmesi için hemen komşusuna koşmuş. Komşusu kabul etmemiş. "Yoksul bir köylünün mü vaftiz babası olacağım?" demiş. Yoksul köylü başka birine gitmiş ama o da kabul etmemiş.

Bütün köyü dolaşmış ama kimse vaftiz babası olmak istemiyormuş. Bunun üzerine başka bir köye gitmek için yollara düşmüş. O sırada- karşısına bir yolcu çıkmış.

Yolcu: "Merhaba köylü dayı. Allah kısmet ederse, nereye gidiyorsun böyle?" demiş.

Köylü: "Allah bana, gençliğimde bakayım, ihtiyarlığımda avunayım, ölünce de hayırla anılayım diye, bir çocuk verdi. Fakat yoksulluğun gözü kör olsun. Köyde hiç kimse vaftiz babası olmak istemiyor. Ben de vaftiz babası aramaya çıktım."

25

A

- Ben olurum istersen.

Köylü çocuğuna vaftiz babası bulduğu için çok sevinmiş. Yolcuya teşekkür etmiş.

- Peki, ben şimdi, kime, vaftiz anası ol, diyebilirim.

- Bu iş için de tüccarın kızını çağır. Şehre git. Oraya varınca meydanda, altında dükkanlar bulunan, taştan yapılmış büyük bir ev göreceksin. Kapıyı çal. Tüccara, vaftiz anası olması için kızını göndermesini rica et.

Köylü duraklamış ve demiş ki:

- Efendim, zengin bir tüccarın yanına ben nasıl giderim? O beni küçük görür, kızını bırakmaz.

- Canım, bunu dert etme. Sen sana denileni yap. Git ve rica et. Yarın sabah erkenden hazırlan, vaftiz için geleceğim.

Yoksul köylü evine dönmüş. Sonra da şehre, tüccarın yanına gitmiş. Atını avluda bırakıp, kapıyı çalmış. Kapıya tüccar çıkmış.

- Ne istiyorsun, demiş.

- Lütfen dinleyin efendim. Allah bana, gençliğimde bakayım, ihtiyarlığımda avunayım, öldükten sonra da hayırla anılayım diye bir çocuk verdi. Şimdi ise bir vaftiz anasına ihtiyaç var. Ne olur, vaftiz anası olması için kızını bize gönder.

- Ne zaman vaftiz ettireceksin?

- Yarın sabah.

- Pekiyi. Güle güle git. Kızım sabah duasına gelir.

Ertesi sabah vaftiz anası da, vaftiz babası da gelip, çocuğa vaftiz etmişler. Vaftiz bitince vaftiz babası çıkıp gitmiş. Fakat, köylü ve karısı, onun kim olduğunu bilmiyorlarmış. O günden sonra da kendisini bir daha hiç görmemişler.

26

,fik

II

Çocuk zamanla büyümüş, ilk okula gitme yaşına gelmiş. Gürbüz, çalışkan, akıllı uslu bir çocuk olmuş.

Anne-babası mutlu bir yaşam sürüyormuş. Anne-baba-sı okuma yazma öğrensin diye onu okula vermişler. Başkalarının beş yılda öğrendiğini o bir yılda öğrenmiş. Daha fazla öğreneceği bir şey kalmamış.

Gel zaman git zaman paskalya yortusu gelmiş. Çocuk, vaftiz anasının yanına gidip bayramlaşmış. Sonra eve dönmüş:

- Anneciğim, babacığım, vaftiz babam nerede oturuyor? Gidip onunla da bayramlaşacağım.

Babası:

- Vaftiz babanın nerede oturduğunu ben de bilmiyorum yavrum. Buna biz de üzülüyoruz. Seni vaftiz ettikten sonra bir daha göremedik. Bir haber alamadık. Nerede yaşadığını, sağ olup olmadığını da bilmiyoruz.

Bunun üzerine çocuk, ana-babası önünde boynunu büküp:

- Müsaade edin de vaftiz babamı arayayım. Onu bulup kendisiyle bayramlaşmak istiyorum, demiş.

Onlar da, ona izin vermişler. Çocuk da vaftiz babasını aramaya koyulmuş.

27

M,

III

Çocuk evden ayrılıp, uzun bir yolculuğa çıkmış. Vakit öğle olunca bir yolcuya rastlamış. Yolcu durup:

- Merhaba ufaklık. Allah kısmet ederse, nereye böyle? demiş.

O da başlamış anlatmaya:

- Vaftiz anama gidip, bayramlaşıp eve döndüm. Anne-babama vaftiz babamın nerede oturduğunu sordum. Çünkü onunla da bayramlaşmak istiyordum. Fakat onlar: "Onun nerede oturduğunu biz de bilmiyoruz oğlum. Seni vaftiz edip gitti. Onun hakkında hiç bir bilgimiz yok. Sağ olup olmadığını bile bilmiyoruz" dediler. Ben ise onunla görüşmek istiyordum. İşte bu yüzden onu aramaya çıktım.

Yolcu: "Senin vaftiz baban benim" demiş. Çocuk vaftiz babasını bulduğuna çok sevinmiş. Büyük bir coşkuyla onunla bayramlaşmış:

- Nereye gidiyorsun böyle vaftiz babacağı. Yolun bizim tarafa ise eve buyur. Kendi evine gidiyorsan ben de seninle geleyim.

- Şimdi vaktim yok, size gidemem. Köylerde işim var. Yarın eve döneceğim, istersen sen benim yanıma gelebilirsin.

- Seni nasıl bulurum babacağı?

- Hep, güneşin doğduğu tarafa yürü, dosdoğru git. BöÖylece bir ormana varacak, ormanın ortasında bir düzlük göreceksin. Orada bir yere otur. Bekle ne olacağını. Ormandan çıkınca bir bahçe, bahçe içinde altın kubbeli

28

-m

bir saray göreceksin. Orası benim evimdir. Kapıya doğru yaklaş. Ben seni karşılarım.

Vaftiz baba böyle söyledikten sonra birdenbire gözlerden kaybolmuş.

IV

Çocuk, vaftiz babasının dediği gibi yola çıkmış. Az gitmiş uz gitmiş ormana varmış. Düzlüğe ulaştınca, düzlüğün ortasında bir çam ağacı görmüş. Çamın dalının birinde bir ip bağlıymış. İpe de yaklaşık kırk okka ağırlığında bir meşe kütüğü asılıymış. Kütüğün altında da bir bal teknesi duruyormuş. Çocuk gürültü gelen tarafa bakınca ayıların geldiğini görmüş. En önde kocaman bir ayı, arkasından bir yaşlarında bir ayı, daha arkada üç tane yavru ayı bal kokusunu almışlar, tekneye doğru ilerliyorlarmış. Önce, en büyük olan ayı tekneye yanaşıp, somağını bala sokmuş. Sonra yavrularını çağırmış. Yavrular da zıplaya zıplaya teknenin yanına gelmişler. Fakat o sırada yavrulardan biri kütüğü hareket ettirmiş. Kütük biraz ileri gitmiş. Sonra geri dönüp bir yavruya çarpmış. Büyük ayı bunu görüp, kütüğü pençesi ile itmiş. Kütük ileri doğru gidip, sonra gerisin geri gelerek yavruların kimisinin kafasına kimisinin sırtına toslamaş. Yavrular homurdana homurdana, oraya buraya kaçmışlar. Büyük ayı bu duruma çok kızmış, homurdanarak kafası üstündeki kütüğü iki pençesiyle kavrayıp, hızlıca ileri itmiş. Kütüğün yukarı doğru çıktığı sırada ortanca ayı tekneye koşup, somağını bala sokmuş, şapur şapur yemeye başlamış. Cuu gören yavrular da tekneye doğru koşmaya başlamışlar. Onlar daha tekneye ulaşmadan, kütük geri gelip, ortanca ayının kafasına çarpıp, onu öldür-

29

tâ

müş. Bunun üzerine büyük ayının kafasının tası atmış, homurdanarak, kütüğü kaptığı gibi, olanca gücüyle itmiş. Kütük dalın üstüne kadar çıkmış, öyle ki ip, deve boynu gibi olmuş. Büyük ayı ve yavrular teknenin yanına gelmişler. Bu sırada, kütük yükselmiş, yükselmiş, bir yerde durup, sonra hızla aşağı doğru inmeye başlamış. İndikçe hızı da artıyormuş. Tam hızını almış bir halde ayının başına öyle bir çarpmış ki, ayı sırtüstü düşüp, tekme ata ata can vermiş. Yavrular da oradan kaçmışlar.

V

Çocuk olup bitenlere şaşır kalmış, dosdoğru yürümüş. Derken, içinde altın kubbeli kocaman bir saray bulunan büyük bir bahçeye varmış. Bir de bakmış ki vaftiz babası kapının önünde durmuş gülümsüyor. Onu selamladıktan sonra kapıdan içeri almış, ona bahçeyi dolaştırmış. Çocuk bahçenin güzelliği karşısında âdeta büyülenmiş. Çocuk o zamana kadar düşünde bile böyle bir bahçe görmemiş. Vaftiz babası daha sonra onu saraya götürmüş. Saray daha bir güzelmış. Çocuğa, hepsi birbirinden güzel ve ferah olan bütün odaları gezdirmiş. Nihayet onu mühürlü bir kapının yanına götürüp, ona şöyle demiş:

- Şu kapıyı görüyor musun? Kilitli değil, yalnızca üzerinde mühür var. Açılabilir. Fakat açma, bu kulağına küpe olsun. Burada dilediğin gibi yaşa, dilediğin yere git, istediğin gibi dolaş, canının çektiğini yap. Fakat sana bir öğüdüm var. Sakın bu kapıdan içeri girme. Şayet girmeyi düşünürsen, ormanda gördüklerini gözünün önüne getir.

Vaftiz bab^ bunları söyleyip gitmiş. Çocuk tek başına kalmış. Ve orada yaşamaya başlamış. Öyle rahat ve mutlu

30

tâ

bir yaşam sürüyormuş ki, aradan otuz yıl geçmiş olmasına rağmen, sanki üç saattir oradaymış gibi hissediyormuş kendini.

Günlerden bir gün mühürlü kapının yanına gitmiş. Ve: "Vaftiz babam neden bu odaya girme dedi acaba? İçeride ne olduğunu hele bir göreyim" diye düşünmüş. Kapıyı itmiş, mühür yere düşmüş ve kapı açılmış. İçeri girmiş etrafa bakmış. Diğerlerinden daha büyük, daha güzel salonlar görmüş. Orta salonda da aldın bir taht duruyormuş. Salonları dolaşmış, sonra tahtın yanına gelmiş. Basamaklardan çıkıp, tahtın üstüne oturmuş.

Bir de bakmış ki tahtın yanında bir asa durmakta. Hemen asaya uzanmış. Onu eline alır almaz salonların bütün duvarları yanlara doğru açılmış. Çocuk dört bir yana bakınmış. Orada tüm dünyayı, insanların yaptığı işleri gözleriyle görüyormuş. Karşısına bakınca denizleri, gemilerin yüzüşünü görmüş. Sağına bakınca yabancıların, hıristiyan olmayan milletlerin yaşadıkları yerleri görmüş. Salona bakınca Rusların haricindeki hıristiyan milletleri; başka bir tarafa bakınca bizimkileri yani Rusları görmüş. "Dur" demiş kendi kendine: "Bakalım evdekiler ne alemde, ekinler iyi mi?"

Tarlalara, kendi tarlalarına bakmış. Ekin demetlerini görmüş. Buğday çok mu diye, yığınları saymaya başlamış. O sırada bir at arabasının ovadan geçtiğini görmüş. Arabada bir köylü varmış. "Babam geceleyin demetleri toplamaya gidiyor" diye düşünmüş. Bir de ne görsün, yolda giden hırsız Vasiliy Kudryaşov değil mi. Vasiliy demetlerin yanına varıp, onları arabaya yüklemeye başlamış. Vaftiz çocuğu buna dayanamamış: "Baba, tarladan demetleri alıyorlar" diye bağırması. O anda babası uykudan uyanmış. "Düşümde demetlerin çalındığını gördüm, gidip bir baka-

31

jfa,

yım" demiş ve atına atladığı gibi tarlanın yolunu tutmuş. Tarlaya varınca Vasiliy'in demetleri çaldığını görmüş. Köylüleri toplamış. Köylüler Vasiliy'i önce iyice pataklamışlar, sonra bağlayıp zindana götürmüşler.

Sonra, vaftiz anasının oturduğu yere bakmış. Onun bir tüccarla evlendiğini görmüş. Bir de ne görsün vaftiz anası uyurken, kocası yavaşça kalkmış, sevgilisinin yanına gidiyormuş. Çocuk, vaftiz anasına, "Kalk, kocan kötü yola düştü" diye seslenmiş. Bunun üzerine vaftiz anası, uykusundan sıçramış. Kalkıp giyinmiş. Kocasının olduğu yeri sorup öğrenmiş. Onu bulup rezil rüsva etmiş. Kocasının sevgilisini tartaklamış. Kocasını da evden kovmuş.

Daha sonra annesine bakmış. Annesi evde uyurken bir hırsızın eve girdiğini, sandığı karıştırmaya başladığını görmüş. Bunun üzerine annesine hemen durumu bildirmiş.

Anası uyanmış ve bağırma başlamış. Hırsız o anda baltayı kavrayıp, öldürmek için, anasına doğru sallayacakmış ki çocuk dayanamayıp asayı hırsıza fırlatmış. Asa hırsızın ense köküne inip, onu cansız bir vaziyette yere sermiş.

VI

Hırsız ölünce, duvarlar kapanmış, her şey eskisi gibi olmuş.

O sırada vaftiz baba kapıdan içeri girmiş. Çocuğun yanına yaklaşmış, elinden tutarak tahttan indirmiş. Ve ona şöyle demiş:

- Sen öğüdümü dinlemedin, bir sürü kötü iş yaptın. Yasak odaya girdin, tahta oturdun, üstelik asayı eline aldın.

32

^k

İnsanlara bir sürü kötülük ettin. Eğer bir saat daha burada kalmış olsaydın insanların yarısına kötü insan damgası vuracaktın.

Sonra vaftiz baba çocuğu tekrar yanına götürmüş ve asayı eline almış. Yine duvarlar yanlara doğru açılmış. Yine her şey görünmeye başlamış. Ve şunları söylemiş vaftiz baba çocuğa:

- Bak, görüyor musun babana neler ettiğini?.. Vasiliy ceza evinde bir yıl yattı. Bu süre zarfında tüm kötülükleri öğrendi ve büsbütün azdı. İşte, gördüğün gibi babanın iki beygirini çaldı. Şimdi de evinizi yakıyor. Bak babana neler ettin.

Vaftiz baba, çocuğa, evlerinin yandığını gösterdikten sonra bu sahneyi gözden uzaklaştırmış. Çocuğa başka tarafa bakmasını söylemiş.

- Bak, demiş Vaftiz ananın kocası... Karısı bırakalı bir yıl oluyor. Başka kadınlarla gezip eğleniyor, gününü gün ediyor. Zavallı kadın ise kederinden kan ağlıyor. Kocasının sevgilisi ise büsbütün yıkılmış durumda. Vaftiz anana neler ettiğini görüyor musun?

Daha sonra bu görüntüyü de kapatıp, ona kendi evini göstermiş. Annesini işlediği günahlar için gözyaşları döküyor, tövbe ediyor ve "Keşke o gün hırsız beni öldürseydi de bunca günaha batmamış olsaydım" diyor.

Vaftiz baba:

- Bak, demiş. Annene neler ettin.

Daha sonra bu manzarayı da kapatıp, ona hırsız göstermiş. İki jandarma onu zindanın önünde ölü bir vaziyette tutmaktaymış. Çocuğa demiş ki:

- Bu adam dokuz kişiyi öldürmüştü. Kendi günahını kendisinin çekmesi gerekiyordu. Fakat sen onu öldürmek-

33

tâ.

le onun günahlarını kendi omzuna aldın. Şimdi onun tüm günahını sen çekeceksin. Bak kendi başına neler açtın. Hani hatırlıyor musun, ormandaki ayı kütüğü ilk itişinde yavrularını darmadağın etti. İkinci itişinde ortanca ayıyı öldürdü. Üçüncü itişinde kendi bavını yedi. İşte sen de aynen öyle yaptın. Şimdi sana otuz yıl süre veriyorum. İnsanların yanına git. Hırsızın günahlarını bağışlat. Bunu yapmazsan onun günahlarını sen yükleneceksin.

Çocuk:

Nasıl bağışlatayım, demiş.

Vaftiz baba:

- Ettiğin kötülükler kadar, kötülük giderirsen hem kendi günahlarını, hem de hırsızın günahlarını bağışlatmış olursun, demiş.

Çocuk sormuş:

- Peki, dünyada kötülük nasıl giderilir? Baba karşılık vermiş:

- Güneşin doğduğu tarafa yürü. Önüne bir ova çıkacak. Orada yaşayan insanlar göreceksin. İnsanların yaptıklarına bak. Onlara bildiklerini öğret. Sonra yola devam et. Gördüklerine dikkatle bak. Dördüncü gün bir ormana varacak, orada bir kulübe göreceksin. Kulübede bir ihtiyar bulacaksın. Ona tüm olup bitenleri anlat. O sana ne yapman gerektiğini söyleyecektir. Sana /erdiği öğütlerin hepsini tutarsan hem kendi günahlarını, hem de hırsızın günahlarını bağışlatmış olacaksın.

Vaftiz baba bunları söyleyip onu kapıdan uğurlamış.

34

VII

Çocuk yola çıkmış. Bir yandan yürüyor, bir yandan da şunları düşünüyormuş: "Kötülüğü dünyadan nasıl kaldırabilirim? İnsanlar kötülüğü, kötü insanları sürgüne göndererek, zindana atarak, ölümle cezalandırarak yok ediyorlar. Kötülüğün ortadan kalkması, başkalarının günahlarının benim üstüme yüklenmemesi için nasıl hareket etmeliyim acaba?.."

Derken bir ovaya varmış. Tam da buğdayların başaklandığı, başakların iri ve sık taneli olduğu hasat zamanıymış. Çocuk bir de bakmış ki bir tosun ekine girmiş. Bir grup insan da bunu görüp, atlarına atladıkları gibi tosunu ekinin içinde bir oraya bir buraya kovalamaya başlamışlar. Tosun tam ekinden çıkacağı sırada ürüyor tekrar ekine dalıyormuş. Adamlar da kovalayıp duruyorlarmış. O esnada, bir kadın yolun kenarına oturmuş ağlıyor. "Tosuncuğumu öldürecekler" diye sızlanıyormuş.

Vaftiz çocuğu köylülere: "Niçin böyle yapıyorsunuz? Hepiniz tarladan çıkın da şu kadın tosununu çağırın" demiş.

Adamlar onun sözünü dinlemişler. Kadın tarlanın kenarına gelip: "Bıcı, bıcı sarıcam, bıcı bıcı!" diye tosununu çağırıyor. Tosun kulaklarını dikip, sesi dinlemiş, sonra kadına doğru koşmuş. Doğruca kadının yanına gidip soma-ğın kadının eteklerinin arasına sokmuş. Az kalsın kadını devirecekmiş.

İşte mesele böylece halledilmiş. Sonuçtan hem köylüler, hem tosun, hem de kadın memnun kalmış.

35

£ŞR.

Vaftiz çocuğu sonra tekrar yola koyulmuş. Yolda yürürken şunları düşünüyormuş: "Şimdi anladım ki kötülük kötülükle çoğalıyor, insanlar ne kadar kötülüğün ardına düşerlerse onu o kadar çoğaltıyorlar. Demek ki kötülük kötülükle ortadan kalkmıyor. Peki öyleyse neyle kalkıyor? Bunu da şu anda bilmiyorum... Bereket versin ki tosun kadının çağırısına uydu. Ya onu dinlemeseydi, ne olurdu acaba?"

İşte, vaftiz çocuğu tüm bunları uzun uzun düşünmüş. Fakat bir çözüm bulamamış ve yoluna devam etmiş.

VIII

Vaftiz çocuğu epeyce bir yol aldıktan sonra nihayet bir köye varmış. Kenar evlerden birinin kapısını çalmış. Bir gece orada kalmak için ricada bulunmuş. Ev sahibi kadın onu içeri almış. Evde kadından başka kimsecikler yokmuş. Kadın temizlik yapmaya başlamış. Vaftiz çocuğu kadının ne yaptığını merak etmiş. Peçin üstüne çıkıp seyretmeye başlamış. Kadın odayı siliyor, masayı temizliyormuş. Kadın masayı yıkayıp kirli bir bezle silmiş. Masayı sürekli siliyor, ama masa bir türlü temizlenmiyormuş. Masanın üzerinde, kirli peşkir lekeleri kalıyormuş. Sonra masanın diğer tarafını silmeye başlamış. Peşkir eski lekeleri yok ederken yeni lekeler bırakıyormuş. Daha sonra bir uçtan diğer uca silmeyi denemiş, fakat kirli bez her yeri batırıyor, hep aynı şey oluyormuş. Vaftiz çocuğu bir müddet seyrettikten sonra:

- Ne yapıyorsun bayan? demiş.

- Canım görmüyor musun, bayram temizliği yapıyo-

36

sk,

rum. Fakat bir türlü şu masayı temizleyemedim. Bu iş beni pek yordu.

- Şu bezi bir yıkayıp, öyle silmeyi denesen.

Kadın kendisine denileni yapmış. Masayı bir çırpıda temizlemiş. Sonra:

- Bana bunu öğrettiğin için çok teşekkür ederim, demiş. Ertesi sabah vaftiz çocuğu ev sahibiyle vedalaşıp, yoluna devam etmiş. Derken bir ormana varmış. Köylüler çubuklardan çember bükmeye çalışıyorlarmış. Vaftiz çocuğu yanlarına yaklaşıp bakmış ki köylüler boyuna uğraşiyor fakat çubuklar bir türlü bükülmüyormuş. Çünkü dayanak noktası yokmuş.

Vaftiz çocuğu:

- Ne yapıyorsunuz kardeşler, demiş.

- Çember büküyoruz. Çubukları iki kez kaynattık, çalıştık, uğraştık ama yine de bükemedik.

- Canım kardeşlerim, şu çubuğu bir yere tutturun. Siz çubukla birlikte dönmekten başka bir şey yapmıyorsunuz.

Köylüler onun dediğini yapmışlar. Çubuğu bir yere dayamışlar. Böylece işleri yoluna girmiş.

Vaftiz çocuğu geceyi onların yanında geçirmiş. Sabah erkenden yola düşmüş. Bir gün bir gece yürümüş, henüz tan yeri ağarmadan hayvan tüccarlarının bulunduğu bir yere gelmiş. Onların yanında bir yere uzanmış. Bakmış ki tüccarlar hayvanları toplamış, ateş yakıyorlarmış. Kuru dalları yakıyorlar ama daha ateş iyice tutuşmadan üstüne yaş çalı çırpı atıyorlarmış. Çalılar biraz fısıldayıp, ateşi söndürüyormuş. Tüccarlar biraz daha kuru dal toplayıp ateş yakmışlar. Tekrar üstüne yaş çalı çırpı atmışlar ve ateş yine sönmüş. Epeyce uğraşıp didinmişler ama ateşi bir türlü yakamamışlar.

37

«k

Nihayet vaftiz çocuğu onlara dönüp demiş ki: "Çalı çırpıyı hemen atmayın. Önce kuru dallarla ateşi iyice tutuşturan. Ondan sonra çalı çırpıyı atın."

Tüccarlar kendilerine denileni yapmışlar. Ateşi güzelce yakıp, sonra çalı çırpıyı atmışlar. Böylelikle çalılar tutuşmuş, ateş palazlanmış.

Vaftiz çocuğu bir müddet onlarla oturduktan sonra yoluna devam etmiş. Yolda: "Bu üç işle karşılaşmanın hikmeti nedir?" diye uzun uzun düşünmüş. Fakat bir türlü anlayamamış.

IX

Vaftiz çocuğu epeyce yürüdüktan sonra, akşam üzeri bir ormana varmış. Ormanın içinde bir ev görmüş. Evin yanma gelip, kapıyı çalmış. İçeriden bir ses: "Kim o," demiş.

- Birinin günahını bağışlatmak için yollara düşen büyük bir günahkâr:

Kapıdan bir ihtiyar çıkıp:

-Üzerine aldığın ne gibi günahlar var, demiş.

O da başlamış her şeyi birer birer anlatmaya. Vaftiz babasını, ormanda gördüğü ayları, kapısı mühürlü odad?ki tahtı, kendisine verilen öğüdü, tosunun ekin tarlasına girişini, köylülerin onu çıkarmak için yaptıklarını, sonra tosunun nasıl tarladan çıkıp, kendi kendine sahibinin yanına gittiğini bir bir anlatmış ve:

- Anladım ki, demiş, kötülük kötülükle ortadan kaldırılamıyor. Fakat nasıl ortadan kaldırılacağını da bilmiyorum. Bunu bana sen öğret.

38

£k

İhtiyar: "Yolda başka ne gördünse anlat" demiş.

O da kadının temizlik yapmak için nasıl uğraştığını, köylülerin çember yapışlarını, tüccarların ateş yakışını anlatmış.

İhtiyar onu dinleyip, odaya gitmiş ve oradan yeni biley-lenmiş bir balta getirmiş ve: "Haydi gidelim," demiş.

İhtiyar, evin biraz ötesinde bir ağaç göstererek:

- Şu ağacı kes, demiş.

O da kesmiş, ağacı hemen yere devirmiş.

- Şimdi üçe böl.

Vaftiz çocuğu kendisine denileni yapmış ve ağacı üçe bölmüş. İhtiyar sonra eve gidip, kiprit getirmiş ve: "Bu kütükleri yak," demiş.

O da ateşi yakmış. Kütükleri ateşin üstüne atmış. Biraz sonra ortada, yanmış üç kütük kalmış.

- Yanık kütükleri yarısına kadar, ayrı ayrı, toprağa göm. Ha işte öyle, demiş.

Kütükler gömüldükten sonra:

- Bak, şu dağın eteğinde bir ırmak var, oradan ağzınla su getir ve bunları sula. Şu yanık kütüğü kadına temizlik öğrettiğin şekilde; şunu köylülere çember bükmeyi öğrettiğin gibi; şunu da tüccarlara ateş yakmayı öğrettiğin gibi sula. Bunların üçü de filizlenip öğreneceksin. İşte o zaman günahların bağışlanacak.

İhtiyar bunları söyleyip evine gitmiş. Vaftiz çocuğu düşünmüş taşınmış ama ihtiyarın ne demek istediğini bir türlü anlayamamış. Fakat kendisine salık verilen işleri yapmaya başlamış.

39

X

Vaftiz çocuğu ırmağa gidip, ağzını su ile doldurup yanık kütüğün birini sulamış. İki kere daha gidip geri kalanlar için su getirip geri kalanları da sulamış. Nihayet yorulmuş. Bu arada karnı da acıkmış. İhtiyarın evine gidip yiyecek bir şeyler almayı düşünmüş. Kapıyı açmış. Bir de ne görsün, ihtiyar sedirde ölü yatıyor. Etrafına bakınmış. Bir köşede peksimet bulup yemiş. Bir de kürek bulup, ihtiyara mezar kazmaya başlamış. Gece su getirip toprağı suluyor, gündüz mezar kazıyormuş. Mezarı kazıp ihtiyarı gömeceği sırada, köyden birtakım adamlar gelip, ihtiyara yiyecek getirmişler.

Köylüler ihtiyarın öldüğünü öğrence vaftiz çocuğunu onun yerine kutsamışlar. Hep beraber ihtiyarı defnetmişler. Vaftiz çocuğuna yiyecek bırakıp, "yine getiririz" diyerek gitmişler.

İşte böylece vaftiz çocuğu ihtiyarın yerine geçip, hayatını sürdürmeye başlamış. Köylülerin getirdikleriyle karnım doyuruyor, kendisine sıhhat veren işlerle uğraşiyor, ırmaktan ağızıyla su getirip toprağı suluyormuş.

Bu şekilde bir yıl yaşamış. İnsanlar akın akın onu ziyarete geliyormuş. "Ormanda mübarek bir insan yaşıyor, günahlarım affettirmek için çalışıyor, bunun için dağdan ağızıyla su getirip yanmış kütükleri suluyor" diye dilden dile dolaşıyormuş şanı insanlar arasında. Zamanla kendini ziyarete gelenler hayli artmış. Zengin tüccarlar ona hediyeler getiriyormuş. Fakat o yalnızca ihtiyacı olanı alıyor, gerisini yoksullara dağıtıyormuş.

Hayatını, öğlene kadar su taşıyıp toprağı sulamakla öğleden sonra dinlenip ziyaretçileri kabul etmekle geçiriyor-

40

«k

muş. "Allah böyle bir yaşamı istiyor benden. Herhalde böyle yaşayarak kötülükleri kaldırır, günahlarımı bağışlatırım" diye düşünüyormuş kendi kendine.

Bir yıl daha bu şekilde geçmiş. Her gün düzenli olarak toprağı suluyormuş ama yanık kütüklerin hiçbirinden filiz sürmüyormuş.

Bir gün evde otururken atlı bir adamın türküler söyleyerek oradan geçtiğini duymuş. Merak edip, geçen kim olduğunu görmek için dışarı çıkmış. Bakmış ki oradan geçen genç, güçlü kuvvetli, kılık kıyafeti düzgün, güzel bir atı ve değerli bir eğeri bulunan bir adam. Onu durdurup; "kimsin, nereye gidiyorsun" diye sormuş.

Adam: "Ben bir haydutum. Yollarda dolaşır, insanları öldürürüm. Ne kadar çok adam öldürürsem o kadar keyfe gelir, türküler söylerim," demiş.

Vaftiz çocuğu çok korkmuş. Şöyle düşünmeye başlamış: "Böyle bir adamın içindeki kötülük nasıl giderilir? Beni ziyarete gelenlere öğüt vermek kolay. Çünkü onlar tövbe etmek için geliyorlar. Bu adam ise yaptığı kötülükle övünüyor."

Vaftiz çocuğu bir müddet hiçbir şey söylemeden durup düşünmeye başlamış. "Şimdi ne yapmalı acaba? Bu haydut buralara dadanacak, insanların yüreğine korku salacak, onlar da ziyarete gelmekten vazgeçecekler. Bu da onların zararına olacak. Hem ben sonra nasıl yaşarım?"

Tüm bunları aklından geçirdikten sonra hayduta dönüp şunları söylemiş.

- Buraya beni ziyarete gelen insanlar günahlarıyla övünmezler. Tövbe edip günahlarından kurtulurlar. Allah'tan korkuyorsan gel sen de tövbe et. Yok, eğer tövbe etmezsen buradan git. Bir daha gelip benim huzurumu bozma. İnsanları benden uzaklaştırma. Eğer sözlerime kulak

41

,fik

vermezsen, Allah senin cezanı verir.

Haydut gülerek:

- Allah'tan korkum yok. Seni de dinlemem. Çünkü benim efendim değilsin. Sen sadakayla geçiniyorsun, ben ise soygunculukla. Ee, herkesin bir şekilde karnını doyurması lazım. İhtiyar sen yanma gelen kadınlara öğüt ver, ne diye bana öğüt veriyorsun. Madem ki Allah'ın adını andın, yarın iki kişi fazla öldüreceğim. Şimdi seni de öldürürdüm ama ellerimi kirletmek istemiyorum. Bu günden sonra sakın karşıma çıkayım deme" demiş.

Haydut, vaftiz çocuğura böyle gözdağı verdikten sonra çekip gitmiş. Bir daha da oraya uğramamış. O da yine eskisi gibi huzur içinde sekiz yıl yaşamış.

XI

Vaftiz çocuğu bir gece toprağı sulamaya gidip, sonra dinlenmek için eve gitmiş ve belki bir gelip geçen olur diye etrafı seyre dalmış. O gece kimsecikler gelmemiş. Gündüz de akşama kadar yapayalnız oturmuş. Bu yüzden canı çok sıkılmış. Başlamış yaşadığı hayatı düşünmeye. Aklına, sadakayla geçindiği için haydutun kendisini nasıl ayıpladığı gelmiş. "Ben, demiş, ihtiyarın öğütlediği gibi yaşamıyorum. İhtiyar bana çile çekmem gerektiğini söyledi. Ben ise burayı geçim kapısı, şan ve şöhret yuvası haline getirdim. Buna kendimi öyle kaptırdım ki yanıma kimse gelmeyince canım sıkılıyor. Onlar gelirlerse ünüm dillerde dolaşiyor, ben de

sevinçten dört köşe oluyorum. Böyle yaşamak doğru değil. Ben şöhrete kapıldım. Günahlarımı da bağışlatamadım. Üstelik yeni günahlar işledim. Ormanın, kimsenin

42

£t%

beni bulamayacağı bir köşesine çekilmem lazım. Yeni günahlar işlemek ve günahlarımı bağışlatmak için yalnız başıma yaşamalıyım."

Böyle düşünüp, ekme torbasını ve küreğini almış. İnsanlardan uzak, izbe bir yer bulabilmek için evinden ayrılıp, bir vadiye doğru yol almaya başlamış. İşte bu sırada haydut yine karşısına çıkmış. Vaftiz çocuğu çok korkmuş. Kaçmak istemiş ama haydut ona yetişmiş.

- Nereye gidiyorsun böyle? demiş.

O da, halktan uzaklaşmak, kimsenin kendisini bulamayacağı bir yere gitmek istediğini anlatmış. Haydut çok şaşırılmış:

- Peki, demiş, gelen giden olmayınca ne yeyip içeceksin?

O, daha önce bunu hiç düşünmemişti. Haydut sorunca aklına gelmiş ve:

- Allah ne verirse, demiş.

Haydut hiçbir şey söylemeden oradan uzaklaşırken, vaftiz çocuğu: "Ne diye ona yaşamı hususunda bir şey söylemedim. Belki de tövbe ederdi. Şimdilerde daha bir yumuşamış gibi. "Asarım, keserim" gibi laflar etmiyor" diye düşünmüş ve arkasından bağırılmış.

- Hey! Tövbe etmelisin. Allah'tan kaçamazsın.

Bunun üzerine haydut atını geri çevirip, kuşağından bıçağını çıkararak ona doğru saldırıya geçmiş. Onu kovalamak istemiş an a sonra vazgeçmiş. Vaftiz çocuğu da korkup, ormana kaçmış. Haydut onun arkasından: "Hey ihtiyar! İki kere canını bağışladım. Sakın bir daha yoluma çıkayım deme. Seni öldürürüm" diye bağırılmış. Sonra çekip gitmiş.

Vaftiz çocuğu o gün akşamı toprağı sulamaya gitmiş.

43

«k

Aman Allah'ım bir de ne görsün, kütüklerin bir tanesinin gömülü olduğu yerde bir filiz büyümüş, üstünde de bir elma varmış.

XII

Vaftiz çocuğu insanlardan uzak, yapayalnız yaşamaya başlamış. Derken ekmeği tükenmiş. "Ben de ağaç kökleriyle karnımı doyururum" diye düşünmüş. Ormana, ağaç kökü aramaya çıktığı zaman, bir dalda asılı ekme torbası görmüş. Torbayı açıp ekmeği yemiş. Ekmeği bitince yine oraya gitmiş, aynı yerde asılı bir torba bulmuş. Günler bu şekilde akıp gitmekteymiş. Tek derdi haydutmuş. Ondandır çok korkuyormuş. "Beni öldürürse, günahlarımı bağışlatmadan gitmiş olurum" diye hayıflanıyormuş.

Bu hal üzere on yıl daha geçmiş. Bu zaman içerisinde elmanın biri büyümekte, diğer ikisi oldukları yerde saymaktaymış. Yine bir gün erkenden kalkıp, her zamanki işine, toprağı sulamaya gitmiş. Toprağı sulamaktan yorulmuş. Dinlenmek için bir yere oturmuş. O sırada yine düşüncelere dalmış: "Ben hata ediyorum galiba. Ölümünden korkuyorum. Oysa ki Allah dilerse ölümle de günahlarımı bağışlar." Tam o sırada haydutun bağıra çağıra geldiğini duymuş. Ve: "Allah'tan başka hiç kimse bana ne kötülük ne de iyilik edebilir." diye düşünmüş. İşte bu düşünceyle haydutun karşısına çıkmış. Bakmış ki haydutun atının terkisinde elleri ve ağzı bağlı bir adam var. Haydut adama sövüp sayıyor, o ise susuyormuş. Vaftiz çocuğu hayduta yaklaşıp, atının önünde dikilmiş.

- Bu adamı nereye götürüyorsun? demiş.

44

<^k

- Ormana götürüyorum. O bir tüccar çocuğu. Babasının paralarının nerede gizli olduğunu söylemiyor. Paraların yerini söyleyinceye kadar onu kırbaçlayacağım.

Haydut çekip yoluna gitmek istemiş ama vaftiz çocuğu atın dizginlerine sarılıp: "Bırak bu adamı" demiş.

Haydut sinirlenmiş, kırbacını ona doğru sallayarak:

- Yoksa, senin canın da mı kırbaç istiyor. Ben sana, seni öldürürüm dememişmiydin. Bırak beni, demiş.

Vaftiz çocuğu korkusuzca:

- Bırakmayacağım, demiş. Senden korkum yok. Ben yalnız Allah'tan korkarım. Allah ise bırakmamı istemiyor. Sen bırak bu adamı.

Haydut ipleri kesip, tüccarın oğlunu serbest bırakmış:

- İkiniz de defolun. Sakın bir daha elime düşeyim demeyin, demiş.

Tüccar oğlu yerinden fırladığı gibi kaçıp gitmiş. Haydut da yoluna devam etmek istemiş, ama vaftiz çocuğu yine durdurarak, bu kötü yaşamı terketmesi için konuşmaya başlamış. Haydut durup, anlatılanları sonuna kadar dinlemiş. Son; hiçbir şey söylemeden yoluna koyulmuş.

Vaftiz çocuğu ertesi sabah toprağı sulamaya gittiğinde diğerk bir kütüğün filizlenmiş olduğunu görmüş ve üstünde bir tane de elma varmış.

XIII

Bu şekilde on yıl daha geçmiş. Vaftiz çocuğu bugün dertsiz, tasasız, sevinçli bir halde otururken düşünüyormuş: "Allah insaflara birçok nimet vermiş. Onlarsa boşu-

45

£k

boşuna kendilerini sıkıntıya sokuyorlar. Halbuki mutlu bir şekilde yaşamak çok basit bir iş."

Daha sonra insanların birbirlerine ettiği kötülükleri, kendilerini nasıl huzursuz ettiklerini aklından geçirmiş. İnsanlara acımış: "Burada boşuna vakit geçiriyorum. Bildiklerimi onlara söylemeliyim" diye düşünmüş.

lam o sırada haydutun oradan geçtiğini duymuş. Önce: "Boşver, bırakayım gitsin, o adam laftan anlamaz" diye düşünmüş. Fakat sonra bu fikrinden vazgeçmiş, haydutun yolunun önüne çıkmış. Haydut, onu görünce kaşlarını çatmış, gözlerini yere dikmiş. Vaftiz çocuğu ona bakıp acımış, ona doğru koşup, dizinden tutmuş:

- Sevgili kardeşim, kendine acı. Sen de, Allah'tan bir ruh var. Hem sen acı çekiyor, hem de başkalarına çektiriyorsun. Bu gidişle daha çok acılar çekeceksin. Bir bilsen, Allah seni ne kadar çok seviyor. Bu yüzden senin için bir çok nimet hazırlamış. Kendini mahvetme kardeşim. Gel, şu yaşantını değiştir.

Haydut yine kaşlarını çatmış. Biraz geri çekilerek:

- Bırak beni, demiş.

Vaftiz çocuğu haydutun dizine daha bir sıkı sarılıp, iki gözü iki çeşme ağlamaya başlamış.

Haydut o anda gözlerini ona doğru çevirip, uzun uzun bakmış. Sonra atından inip, onun önünde diz çökmüş:

- Sevgili ihtiyar, demiş. Beni alt ettin. Yirmi yıl seninle savaştım. Yendin beni... Şimdi benim kendime bile gücüm yetmiyor. Kendimi senin ellerine bırakıyorum, istediğini yap. Bana ilk olarak bir şeyler söylediğin zaman daha beter kötü bir insan olmuştum. Ancak sen insanlardan uzaklaşınca, söylediklerini durup düşündüm ve insanların hiçbir şeyine ihtiyacının olmadığını anladım. İşte o günden son-

46

&h

ra senin için dallara ekmek asmaya başladım.

Vaftiz çocuğu o an, temizlik yapan kadını düşünmüş. Masanın, ancak bez yıkandıktan sonra temizlendiğini hatırlamış. Böylece, kalp temizliğinin, kendin için çalışmaktan vazgeçince gerçekleştiğini, ondan sonra başkalarının kalplerini temizlemenin mümkün olduğunu anlamış.

Haydut daha sonra: "Ölümden korkmadığını gördüğüm zaman, kalbim yumuşadı," demiş.

Vaftiz çocuğu bunun üzerine, köylülerin ancak çubukları sağlam bir yere dayadıkları zaman bükmeyi başardıklarını hatırlamış. Ölüm korkusunu bırakıp, hayatı Allah'a bağlayınca taş gibi yüreğin yumuşadığını, uysallaştığını ve boyun eğdiğini anlamış.

Haydut sonra:

- Bana acıyıp, önümde ağladığın zaman kalbim tamamen yumuşadı, demiş.

Vaftiz çocuğu buna çok sevinmiş. Onu alıp kütüklerin gömülü olduğu yere götürmüş. Oraya varınca, sonuncunun da elma verdiğini görmüş. Sonra, tüccarların yaş çalırlarının, ateş iyice yandığı zaman tutuştuğunu hatırlamış. Ve, kendi kalbinin iyice yandığı zaman başka kalbi ateşlediğini anlamış.

En sonunda günahlarının başışladığına vaftiz çocuğu çok sevinmiş.

Bunların hepsini hayduta anlatmış ve gözlerini dünyaya kapamış. Haydut ihtiyarı gömmüş. Kendisine öğütlenenler doğrultusunda yaşamaya başlamış. İnsanlara öğrendiklerini öğretmeye koyulmuş.

47

HERŞEYE RAĞMEN SEVGİ

i

- O, artık benim kızım değildir, anlıyor musun, onu kızım saymıyorum, ama yabancılara yük olarak da bırakamam. İsteddiği gibi yaşayabilmesi için her türlü yardımı da yaparım, ama onu tanımak bile istemem. Evet, evet! Başıma böyle bir şey geleceği hiçbir zaman aklımdan geçmezdi... Feci, feci!

Omuzlarını silkti, başını sallayıp gözlerini havaya kaldırdı. Bunları prens Mihail İvanoviç, Merkez illerden birinde vali olan elli altı yaşındaki küçük kardeşi Pötr İvanoviç'e anlatıyordu.

Bu konuşma, bir yıl önce evinden kaçmış olan kızının, şimdi çocuğu ile beraber bu şehirde yerleştiğini öğrenmesi üzerine, Mihail İvanoviç'in gittiği merkez illerden birinde geçiyordu.

Prens Mihail İvanoviç güzel adamdı. Yüzünde sevimli, çekici bir ifade taşıya-ı ak saçlı, uzun boylu, dinç bir ihti-

49

J&b

yardı. Ailesi, çok sinirli geçimsiz, en ufak bir şey için kavga eden kötü ruhlu karısından, müsrif, sefahete düşkün, hayırsız, ama babasının düşüncesine göre "namuslu" bir oğlundan, iki kızından ibaretti. Bu kızlardan

büyüğüne iyi bir kısmet çıkmıştı, evlenmiş Petersburgta yaşıyordu. Onun küçüğü olan sevgili kızı Liza ise bundan bir yıl önce evinden kaybolan, şimdi uzak illerden çocuğuyla beraber meydana çıkan kızıydı.

Prens Pötr İvanoviç Liza'nın niçin kaçtığı, çocuğunun babası kim olduğunu sormak istemişse de buna bir türlü cesaret edememişti. Daha bu sabah Pötr İvanoviç'in karısı, kayınbiraderine acıdığı zaman, Prens Pötr İvanoviç kardeşinin yüzünde nasıl bir ıstırap belirdiğini, bunu onuruna yediremeyerek ıstırabını büyük bir gayretle nasıl gizlediğini, konuyu değiştirmek için hemen baldızından evin kirasını sormaya başladığını görmüştü. Mihail İvanoviç, kahvaltıda bütün ailenin, misafirlerin anında her zamanki gibi, zehirlercesine manalı, alaylı konuşuyordu. Yalnız çocuklara karşı saygılı, şefkatli idi, çocuklardan başka herkese karşı mağrur davranırdı. Bu durum onda o kadar tabii idi ki herkes onun gururlu olmaya hak kazandığını kabul ediyor gibiydi.

Akşamleyin kardeşiyle Vint denilen kağıt oyunu oynadılar. Kendisine hazırlanan odaya çekildiği zaman takma dişlerini ağızından çıkarırken oda kapısı hafifçe iki defa vuruldu.

- Kim o? Fransızca olarak:

- Benim, Michel.

Prens Mihail İvanoviç, gelininin sesini tanıdı. Yüzünü buruşturdu. Tekrar dişlerini taktı, kendi kendine mırıldandı: "Ne istiyor, sanki?"

50

<£k

Yüksek sesle Fransızca:

- Giriniz dedi.

Gelin ufak tefek yapılı, sakin tabiatlı, kocasına karşı itirazsız, itaatli idi. Ama herkesin dediği gibi tuhaf bir kadındı. Hatta bazıları ona deli diyorlardı. Güzel denilebilirdi, ama daima dağınık saçlarla dolaşır, dikkatsiz, itinasız giyinirdi, her zaman dalgındı. En tuhafı, bir asilin karısına yakışmayan, hiç de asil olmayan fikirlerini ansızın söyleyerek gerek kocasını, gerekse bütün tanıdıklarını hayrete düşür-mesiydi. Bu sefer de kendine has mantıksızlıkla konuşmaya başladı:

- Siz beni kovabilirsiniz, ama ben gitmeyeceğim. Bunu size şimdiden söylüyorum.

Kayınbiraderi:

- Allah esirgesin diyerek her zamanki aşırı saygıyla koltuğu ona doğru çekti. Sonra sigarasını çıkarıp ilave etti.

- Bu sizi rahatsız etmez mi?

- Bakınız, Misel, hoş gitmeyecek bir şey söylemeye gelmedim. Yalnız, Liza hakkında konuşmaya geldim.

Mihail İvanoviç duyduğu acıdan olsa gerek, içini çekti. Sonra da hemen kendini toplayarak yorgun bir gülümseme ile:

- Seninle yalnız bir mesele üzerinde konuşabilirim. Bu da senin bana söylemek istediğin şeydir, dedi.

Bunları söylerken gelinin yüzüne bakmıyordu, konuşulan şeyin adını bile söylemekten çekindiği belli idi.

Ama şişmanca, toparlacık, sevimli gelin hiç bozulmadı, mavi gözlerinin aynı merhametli, yalvaran bakışıyla Mihail İvanoviç'e bakmaya devam etti, onun gibi, hatta ondan daha derin içini çekti:

- Benim aziz dostum. Ona acıyınız! -Kayınbiraderiyle

51

_____^k_____

konuşurken her zaman olduğu gibi arada bir "siz" diye ağızından kaçırıyordu- Düşününüz ki, o da bir insandır.

Mihail İvanoviç hoş gitmeyen bir gülümsemeyle cevap verdi:

- Ben bundan hiçbir zaman şüphe etmedim.

- O sizin kızınız.

- Evvelce öyle idi, evet. Ama aziz Alina, bu sözlere ne lüzum var?

-Sevgili Misel, onu gidip görünüz! Yalnız, size şunu söylemek istiyorum ki her şeyde suçlu olan o adam...

Prens Mihail İvanoviç kızardı, yüzü korkunç bir hal almıştı.

- Allah aşkına, bundan artık konuşmayalım! Ben yetecek kadar acı çektim. Onu hiç kimseye yük olmayacak bir duruma getirmekten başka hiçbir isteğim kalmamıştır. Onun benimle hiçbir ilgisi olmamalı, kendi kendine yaşa-yabilmelidir, biz de kendi ailemizle ayrı yaşamalıyız. Ben başka türlü yapamam.

- Misel, sen hep "ben" diyorsun, fakat onun da "ben" demeye hakkı vardır.

- Bunda şüphem yok sevimli Alina. Rica ederim bu konuyu bırakalım. Bana çok ağır geliyor.

Aleksandra Dimitriyevna başını salladı, biraz sustuktan sonra:

- Maşa -Mihail İvanoviç'in karısı- da mı böyle düşünüyor? diye sordu.

- O da aynı fikirde. Aleksandra Dimitriyevna, şaşırıldı. Mihail İvanoviç Fransızca:

- Burada bu konuşmayı keselim, iyi geceler, dedi.

52

m.

Ama Aleksandra Dimitriyevna gitmiyor, susuyordu.

- Petya bana dedi ki paraları, evinde yaşadığı kadına bırakmak istiyormuşsunuz. Adresini biliyor musunuz?
- Biliyorum.

- Öyleyse bunu bizim elimizle yapmayınız. Onun yanına kendiniz gidiniz. Nasıl yaşadığını bir kere görünüz, görmek istemezseniz gene de görmezsiniz. Öteki orada yoktur. Zaten, hiç kimse de yoktur.

Mihail İvanoviç'in bütün vücudu titredi.

- Ah! Niçin, niçin eziyet ediyorsunuz? Bu konukseverliğe aykırıdır.

Aleksandra Dimitriyevna kalktı, sesinde göz yaşları seziliyordu. Kendi kendine acıyarak kısık bir sesle:

- O, öyle acınacak bir durumda, öyle de iyi kalpli ki... dedi.

Mihail İvanoviç ayağa kalktı, onun sözünü bitirmesini bekliyordu. Gelin, elini ona doğru uzattı:

- Misel, bu yaptığın doğru değil, diyerek dışarı çıktı.

Aleksandra Dimitriyevna gittikten sonra, Mihail İvanoviç kendisi için bir yatak odası durumuna getirilmiş olan odada, halının üstünde uzun zaman gezindi, durdu. Yüzünü buruşturuyor, titriyor, arada sırada "of, of" diye inliyor, sonra kendi sesini işitince He korkarak susuyordu.

Kırılmış ve zedelenmiş onuru acı veriyordu. Kendi kızı, annesinin, yani İmparatoriçeleri evinde kabul etmiş olan meşhur Avdorya Barisovna'nın evinde büyümüş bir insanın kızı, ahbablığı büyük bir şeref sayılan, bütün hayatı korkusuz bir şövalye gibi geçen bir insanın kızı... Bir Fransız kadından doğan, yabancı bir ülkede yetiştirdiği gayri-meşru bir çocuğu olmasına rağmen kendisi hakkındaki yüksek kanaati sarsılmamıştı. Ve işte onun kızı! O kız ki:

53

jsk

Kendisine bir babanın kızına yapması gereken her şey yapılmış, iyi bir terbiye verilmiş, en yüksek Rus sosyetesinde kendisine bir koca seçme imkanı hazırlanmıştı. Hem bir, kıza istediği her şeyi vermekle kalmamış, aynı zamanda onu bütün kalbiyle sevmiş, onunla iftihar da etmişti. İşte bu kız, şimdi onu rezil etmişti. Kimsenin yüzüne bakacak hali kalmamıştı, artık herkesten utanıyordu.

Ona sadece ailenin bir ferdi veya kızı gibi değil büsbütün başka bir şefkatle sevdiği, ona bakarak sevindiği, onunla övündüğü günleri hatırladı. Onun sekiz, dokuz yaşlarındaki halini gözlerinin önüne getirdi. Siyah parlak gözleri, sarı, gür saçları, kemikleri çıkık sırtına dağılmış, pek akıllı, her şeyi anlayan, canlı, çevik, zarif bir kızdı. Dizlerine sıçrayıp da iki eliyle boynuna sarıldığını, gıdıklayarak kahkahalarla güldüğünü, babasının bağırmasına hiç aldırmadan gıdıklamaya devam ettiğini, sonra da dudaklarından, gözlerinden, yanaklarından öptüğü zamanları hatırladı. Mihail İvanoviç herhangi bir duygu taşkınlığının düşmanıydı. Ama kızının taşkınlıkları hoşuna gidiyordu. Bazen de ona tamamen mağlup oluyordu. Kendisini büsbütün onun eline bırakıyordu. Şimdi onu okşamanın ne kadar hoş bir şey olduğunu hatırlıyordu.

Bir zamanlar o kadar sevimli olan bir yaratığın, şimdi nefret duymadan hatırlayamadığı bir yaratık haline geleceği kimin aklına gelebilirdi.

Onun olgunlaştığı zamanı da hatırladı: Erkeklerin ona bir kadına bakar gibi baktıklarını gördüğü zaman duyduğu korkuyu hatırladı. Kızının kendi güzelliğinden emin bir tavırla balo elbisesiyle geldiği zaman, sonra balolarda onun bu davranışları yüzünden uyanan kıskançlık duygularını düşündü. O, erkeklerin, kızma karşı temiz olmayan bakışlarından korkarken kızı, bunları anlamıyor, hatta

54

tâk

hoşlanıyordu. "Kadın safiyeti bir efsanedir, tersine onlar utanmayı bilmezler, utanma yoktur onlarda," diye düşünürdü.

Anlayamadığı sebepler yüzünden pek iyi iki erkeğin evlenme teklifini reddettiğini, sosyeteye devam etmeye başladıktan sonra gittikçe artan bir istekle hiç kimseye bir ilgi göstermeden, sırf kendi başarısının esiri olarak nasıl devam ettiğini hatırladı. Ama onun bu başarısı çok sürmedi. İki üç yıl geçtikten sonra herkes onu görmeye alışmıştı artık. Gene de güzeldi, ama, ilk körpeliği kalmamıştı. Baloların demirbaş eşyası gibi bir şey olmuştu. Mihail İvanoviç kızının evde kalacağını görerek eskisi gibi mükemmel bir talip olmasa bile uygun bir kocaya vermek istediği zamanları hatırladı. Ama kızı pek kibirli görünüyordu, bunu hatırlayınca ona karşı olan kininin daha çok arttığını hissetti. O kadar iyi adamları reddetti, sonra da bu rezalet!

- Of, of! Diye gene inledi, ayakta durarak sigarasını yaktı, başka bir şey düşünmek istiyordu. Kendisini görmeden ona parayı nasıl gönderebileceğini tasarladı. Sonra yeniden, kızının yirmi yaşında iken köydeki evlerinde misafir bulunan on dört yaşındaki bir çocukla, aralarında geçen macerayı düşünmeye başladı. Delikanlıyı nasıl çıldıracak bir hale getirdiğini, nasıl gözyaşları döktüğünü, bu anlamsız aşkına son vermesi için delikanlıyı evden uzaklaştırdığı zaman kızının nasıl ciddi, hatta kaba cevaplar verdiğini hatırladı. Bunun üzerine kendisinin kızma karşı duyduğu soğukluk daha da arttığı gibi kızı da ona karşı bu soğukluğu duymaya başlamıştı. Sanki babası tarafından hakaret görmüş gibi bir hali vardı.

- Bense ne kadar haklı imişim, diye düşündü. Bu kız zaten hayasız, ahlaksızdı.

İşte Moskova'dan gönderdiği mektuba ait son bir hatıra

sik,

daha! Bu mektubunda, artii. eve dönemeyeceğini, çünkü, mahvolmuş bir kadın olduğunu yazıyor, kendisini affetmelerini, unutmamalarını rica ediyordu. Bunun üzerine karısıyla olan konuşmaları, yürütülen tahminleri, en sonunda felaketin, kendisini misafirliğe gönderdikleri teyzesinin evinde, Finlandiya'da olduğu sırada meydana geldiğini hatırladı. Hem de bu felakete sebep olan, değersiz bir İsveçli talebe, boş kafalı sefil bir adamdı, üstelik de evli idi.

Mihail İvanoviç, bütün bunları hatırlayarak odadaki halının üzerinde durmadan geziniyor, eskiden kızına karşı duyduğu sevgiyi, gururu hatırlıyor, sebebini anlayamadığı bu düşüşten dehşet duyuyor, kalbinde bıraktığı ıstırap için ondan nefret ediyordu. Gelinin söylediklerini hatırladı, onu nasıl affedeceğini düşünmeye çalıştı. Ama "o adamı", hatırlar hatırlamaz kalbi, dehşet, nefret, hakarete uğramış onun duygularıyla doluyordu. Yeniden "of, of!" diye inleyerek başka bir şeyler düşünmeye çalıştı.

- Hayır, bunu yapamam. Parayı her ay ona vermesi için Petya'ya veririm. Ama benim kızım yok, yok...

Hiç ara vermeden kendisini üzen karışık düşüncelere yeniden kendini kaptırdı. Kızına karşı eskiden beğendiği şefkat duygularının hatıraları sonradan ondan gördüğü acılardan doğan nefret duyguları yeniden çarpışmaya başladı.

II

Liza'nın bu son yıl içinde çektiği acılar, yaşadığı yirmi beş yıllık ömründe çektiği acılardan daha çoktu. Bu bir yıl içinde o zamana kadar geçen hayatının bütün anlamsızlığı,

56

«k

bütün iğrençliği gözünün önüne gelivermişti. Kendi evlerinde, sonra Petersburg'un yüksek sosyetesinde hayvani bir hayat geçirdiğini, yalnız üst tabaka ile ilgilendiğini, onun güzelliklerinden faydalandığını, ama asıl derinliklerine inmediğini pek iyi anlamıştı.

iki üç yıl her şey iyi geçti, balolar, suvareler, konserler, akşam yemekleri, vücut güzelliğini teşhir eden balo elbiseleri, saç tuvaletleri, hep birbirine benzeyen, tecrübeli, alaycı, kendilerini her şeyden istifade etmeye ha!Jı bulan genç ve yaşlı etrafını sarmış, bu yalancı hayatın yalnız mutluluk ve saadet zevklerini veren yaz ayları, hayatın ciddi meselelerine dokunup onları çözmeyen müzik ve kitap, bütün bunlar hiçbir değişiklik vadetmeden, aksine gittikçe güzelliklerini kaybederek yedi sekiz yıl devam edince o, ümitsizliğe düşüp intihar arzusu duymaya başlamıştı. Arkadaşları onu sosyal yardımlara, hayırseverliğe teşvik etmişlerdi. Burada da bir taraftan toplumun gerçek, sefaletini insana tiksinti veren sefaletini, öte yandan daha iğrenç olan uydurma sefaleti görüyordu. Çok zengin akrabalarla, pahalı tu-valetleriyle gelen patron bayanların soğukluğunu gördükçe hayat, onun için gittikçe daha çekilmez bir hal almaya başlamıştı. Gerçek, doğal bir hayat istiyordu. Ama hiçbir şey bulamıyordu. Hatıralarından en iyisi harbiydi Koko'ya aşık olduğu zamana ait olan hatıra idi. Bu sevgi temiz, gerçek bir duygu idi. Artık şimdi buna benzer bir şey yoktu, olamazdı da. Gün geçtikçe daha çok kederlenmeye başlamıştı. İşte böyle kederli haliyle Finlandiya'ya teyzesine gitti. Yeni hayat, yeni iklim, o zamana kadar gördüğünden çok farklı olan yeni insanlar, ona pek çekici görünüyordu.

Bunun ne zaman, nasıl başladığını kendisi de bilmiyordu. Teyzesinin evinde İsveçli bir misafir vardı. Bu genç kendi işlerinden, milletinden, yeni çıkmış İsveç romanından bahsediyordu. Bu gençle aralarında gözlerle konuşma,

57

tâ*.

birbirlerine gülümseme nasıl, ne zaman başladığını bir türlü bilemiyordu. Öyle bakışlar ki, onların anlamını sözle anlatmak elden gelmiyordu. Anladığına göre onların taşıdığı anlam, bütün söylenecek sözlerden daha kuvvetli idi. Bu karşılıklı bakışlar, gülümsemeler onların birbirinin hakkındaki düşüncelerini; duygularını anlatıyordu. Hem yalnız kendi duygularını değil, sanki bütün insanlığa ait olan büyük, önemli sırları da açıklamış oluyordu. Söylenen her söz, bu gülümsemeler yüzünden geniş, saadet verici bir anlam alıyordu. Beraber şarkı söyledikleri, yahut dinledikleri zaman, musiki de aynı anlamı taşıyordu. Yüksek sesle okunan kitaplardaki sözlerin anlamları da böyle idi. Bazen tartıştıkları da oluyordu. Her biri kendi düşüncesini korumaya çalışıyordu. Ama bir kere göz göze gelip gülümseyince dava altta bir yerde kalıyor, onlar da onun üzerinde çok yükseklere, ancak kendilerinin erişebilecekleri bir yere yükseliyordu.

Bakışların, gülümsemelerin arkasından aynı zamanda ikisini de yakalayan şeytanın ne zaman, nasıl çıkiverdiğini bilemiyordu, ama bu şeytana karşı korku duymaya başladığı zaman, onları birbirine bağlayan görünmeyen bağlar, artık o kadar birbirine geçmişti ki Liza bu ağdan kurtulmak için kendinde kuvvet bulamıyordu. Artık bütün ümidini ona, onun güvenilirliğine bağlıyordu. Karşısındaki erkeğin hiçbir zaman kuvvetinden istifadeye kalkışmayacağını sanıyordu, ama bunu pek de istemiyordu.

Savunmak için tutunacak bir şeyi, bir desteği bulunmadığını anladıkça zayıflığı büsbütün artıyordu. Sosyetede yaşadığı sahte, göstermelik hayattan bıkmıştı. Annesini sevmiyordu. Babası ise, düşüncesine göre onu

kendisinden uzaklaştırıvermişti. Şimdi hayatla oynamak değil, onu tam anlamıyla yaşamak istiyordu. Bu aradığı hayatı, bir erkeği sevmekle yaşayacağını seziyordu. Bu hayatı sevgilisinde,

58

tâ*.

onun uzun, kuvvetli vücudunda, sarı saçlarında, uçları sarkık sarı bıyıklarında ve onların altında beliren çekici, kudretli gülümsemede görüyordu... Dünyadaki en iyi şeylerin sadeliği onda bulunuyordu. O gülümsemelere, o bakışlar, o hayaller, umulmayacak kadar güzel olan o sadelik, çoktan beri korktuğu, şuursuzca beklediği neticeye sürükledi. Birden bire bütün güzel ilahi, sevinçli, güzel bir ümit dolu şeyler, iğrenç, hayvani, hüzünlü, hatta ümitsiz bir şeye çevrilivermişti.

Liza hâlâ onun gözlerine bakıyor, gülümsemeye, konuşmaya gayret ediyor, böylelikle hiçbir şeyden korkmadığını, bunun zaten böyle olması gerektiğini göstermeye çalışıyordu. Ama kalbinin derinliklerinde, arlık her şeyin mahvolduğunu, aradığı şeyin kendisinde, Koko'da olan şeyin, onda olmadığını anlıyordu.

Babasına mektup yazıp evlenme teklifinde bulunmasını istemiş, o da yazacağı söylemişti, ikinci buluşmalarında, şimdilik bunu yapamayacağını bildirdi. Gözlerinde korkuya, çekingenliğe benzer anlaşılabilir bir ifade vardı. Liza, ondan büsbütün şüphe etmeye başladı. Ertesi gün Liza'ya gönderdiği bir mektupta ise evli olduğunu, karısının kendisini çoktan bıraktığını, şimdi bu yüzden onun gözünde mahvolduğunu, af dilediğini yazıyordu...

Liza onu çağırırdı, kendisini sevdiğini, geçmişte evli olmasının bir ehemmiyeti olmadığını, kendini ebediyete kadar onunla bağlı saydığını, onu bırakmayacağını söyledi.

Daha sonraki buluşmalarında, hiçbir şeyi olmadığını, akrabalarının da hep yoksul olduklarını, kendisine ancak en yoksul bir hayat yaşatabileceğini söyledi. Liza, bir şeye ihtiyacı olmadığını, istediği yere hemen gitmeye hazır olduğunu söyledi.

O, Liza'yı caydırmaya çalışıyor, beklemesini tavsiye edi-

59

£k

yordu.

O da beklemeye razı oldu. Ama evdekilerden sakınmalar, rastgele buluşmalar, gizli mektuplaşmalarla geçen bir hayat, artık Liza'yı çok sıktığından gitmek, kaçmak için ısrara başladı.

Liza Petersburg'a gelince o, önce bir mektup yazmış, geleceğini vadetmişti. Ondan sonra bir daha hiçbir mektup yazmadı, izini de kaybettirdi. Liza yine eskisi gibi yaşamayı denemek istedi, ama yapamadı. Hastalanmaya başladı, tedavi ettilerse de durumu gittikçe fenalaşıyordu. Gizlemek istediği şeyin farkedilme zamanı gelince intihar etmeye karar verdi. Ama bunu nasıl yapmalı ki ölüm tabii görünsün? Evet intihar etmek istiyordu, buna kesin olarak karar vermiş olduğunu sanıyordu. Zehiri elde etti. Bir kadehe serpti, içmeye hazırlandı. O dakikada kızkardeşinin beş yaşındaki oğlu koşup gelerek ninesinin hediye ettiği oyuncak göstermeseydi hazırladığı zehiri içmiş olacaktı. Çocuğu görünce durdu, onu okşadı, birden bire ağladı. O adam evli olmasaydı anne olmaya hakkı olacağını düşündü. Bu annelik düşüncesi onu ilk defa, başkalarının kendisi için düşünceleri, söyleyecekleri sözlere aldırış etmeden yalnız kendi gelecek hayatını düşünmek zorunda bırakmıştı. Başkalarının kanaatleri için kendini öldürmek kolaydı, ama kendi nefsi için kendini öldürmek imkansızdı. Hemen zehiri döktü, intihar etmekten vazgeçti.

Artık kendisi için yaşamaya başladı. Bu yaşayış çok üzücü idi, ama bu da hayatın kendisi idi, ondan ayrılmak istemiyor ve ayrılamıyordu. Çoktan beri yapmadığı bir şeyi de yapmaya kalkmıştı: Dua ediyordu. Ama dualar acılarını azaltmıyordu. Liza daha ziyade babasının duyduğu ıstıraplar için üzülmüyordu. Onun ıstıraplarını anlıyor, ona acıyordu. Bu ıstırapların olacağını, buna da kendisi sebep

60

,fik

olduğunu biliyordu. Birkaç ay hayatı hep böyle geçti. Tam bu sırada birden bire hiç kimsenin fark edemediği, hatta kendisinin de hemen hemen farkına varmadığı öyle bir şey oldu ki hayatını tamamen değiştirdi. Oturmuş, elinde battaniye örerek, ansızın içinde tuhaf bir hareket hissetti.

- Yok!., bu olamaz!., elinde örgüsüyle donakalmıştı, o sırada gene o tuhaf hareket... acaba oğlan mı, kız mı? Liza o dakikada her şeyi, o adamın bütün fenalıklarını, yalanlarını, annesinin sinirlenmesini, babasının kederini unutarak yüzünde bir gülümseme patladı. Bu bayağı sevgilisine gülemediği gülümsemelerden değildi, aydın, temiz, sevinçli bir gülümseme idi.

Liza çocuğu da kendisiyle beraber öldürmek istediğini düşünerek dehşet içinde kaldı. Şimdi bütün düşüncelerini yalnız bir noktada topladı. Nasıl evden gidecek, nerede anne olacaktı? Bahtsız, zavallı bir anne de olsa, gene anne olacaktı. Sonra her şeyi etraflica düşündü. Tasarladığı plana göre uzak, taşra sahillerinden birinde yerleşmek üzere gitti. Hiç kimse onu orada bulamayacaktı. Böylece akrabalarından da uzaklaşmış olacaktı. Aksi tesadüf, amcası da o şehre vali olarak tayin edilmişti, bunu hiç beklemiyordu.

Ebe Mariya İvanova'nın evine geleli dört ay olmuştu. Amcasının da aynı şehirde vali olduğunu duyar dumaz daha uzak bir yere gitmek için hazırlanıyordu.

III

Mihail İvanoviç erken uyandı. Aynı gün sabahleyin kardeşinin yazı odasına gitti. Kızına her ay düzenli bir şekilde para ödemesi için hazırladığı çeki verdi. Bu arada Peters-

61

tâ

burg treninin ne zaman kalkacağını da jordu. Tren akşam saat yedide kalkıyormuş. Mihail İvanoviç gitmeden önce akşam yemeği yemeye de vakit bulabilecekti. Gelinini ile kahve içtikten sonra gelin kendisine ıstırap veren o mesele hakkında artık hiçbir şey söylemiyordu, yalnız gözcüyle onu sıkılganlıkla süzüyordu. Mihail İvanoviç her zamanki gibi sabah gezintisini yapmaya gidiyordu.

Aleksandra Dimitriyevna onu salona kadar çıkardı.

- Şehir bahçesine gidiniz, orada dolaşmak çok güzeldir, oradan her yer yakındır, diyerek hüzünlü hüzünlü onun kızgın yüzüne baktı.

Mihail İvanoviç onu dinledi, şehir bahçesine gitti. Can sıkıntısıyla kadınların budalalığını, inatçılıklarını, kalbsizliklerini düşünüyordu. Gelinini hatırlayarak, bana hiç acımıyor, diye düşündü. Benim çektiğim ıstırapı anlayamaz da! Ya o! Diyerek kızını hatırladı. Bunun bana ne büyük bir ıstırap verdiğini biliyor! Hayatımın sonuna doğru bu ne büyük, ne feci bir darbe! Zaten ömrümü de kısaltacaktır. Böyle azap çekmektense ölmek daha iyidir. Bütün bunlar da bir serserinin güzel gözleri için. Ah! Ah! Ah! Diye yüksek sesle yeniden inledi. Herkes olup biteni öğrendiği zama.. bütün şehir halkının bundan bahsedeceğini düşündükçe içinde öfke, sonsuz bir nefret duygusu taşıdı. -Herhalde bunu artık herkes biliyordu.- Ona karşı öyle bir kin duygusu uyandı ki ona her şeyi söylemek, yaptığı şeyin önemini anlatmak isteği ile yandı. Oniar anlamıyorlar. Birden bire: "Oradan her yer yakın" sözünü hatırladı, düşündü, cep defterini çıkararak kızının adresini okudu. "Kuhonnaya sokağı, Abramov'un evi. Vera İnnovna Seli-verstova." O, bu takma adla yaşıyordu. Bahçeden çıkıp arabacıya seslendi.

Dik, pis merdivenin dar sahanlığına çıktığı zaman, ebe

62

tâ

Marya İnanovna:

- Kimi istiyorsunuz beyefendi? Diye sordu.

- Madam Seliverstova burada mı? Dedi.

- Vera İvanova mı? Burada, buyurunuz. Biraz önce çıkmıştı, bakkala gitti. Şimdi nerede ise gelir. Mihail İvanoviç, şişman Marya İvanovna'nın arkasından küçük bir misafir odasına girdi. Bitişik odadan gelen çocuğun sesi ruhuna, bir bıçak gibi saplandı. Bu ses ona öyle iğrenç, öyle çirkin gelmişti ki!

Marya İvanovna af dileyerek bitişik odaya gitti. Ev sahibesinin orada çocuğu nasıl susturmaya çalıştığı işitiliyordu. Çocuk kustu, Marya İvanovna da geldi.

- Bu, onun çocuğu. O da şimdi gelir. Siz kimsiniz?

- Ben mi, ben tanıdık. İyisi mi şimdi gideyim de birazdan gene gelirim, diyerek Mihail İvanoviç gitmek üzere ayağa kalktı. Onunla karşılaşmak için hazırlanmak ne kadar ıstırap vericiydi. Aralarında bir anlaşma olabileceği de imkansız görünüyordu.

Henüz kalkmış, gitmek için arkasını çevirmişti ki, merdivende hafif, hızlı ayak sesleri duydu. Liza'nın sesini tanıdı.

- Marya İvanovna! Ben yokken bağırmadı ya? Ben de...

Birden bire babasını gördü. Elinde tuttuğu kesekağıdı yere düşürdü.

- Baba! Diye bağırdı. Yüzü sapsarı kesilmiş, bütün vücudu titremeye başlamıştı, kapıda donmuş gibi durdu.

Mihail İvanoviç ona bakıyor, yerinden kıvıldamıyordu. Ne kadar da zayıflamıştı! Gözleri büyümüş, burnu sivrilmiş, elleri incelmış, kemikleşmişti. Bunun karşısında ne söyleyeceğini ne yapacağını unutmuştu. Şimdi her şeyi, hatta kızının yüzünden uğradığı hakareti de unutmuştu.

63

Kızına acıyordu. Onun zayıflığına, perişan haline, fena, basit elbisesine, gözlerine diktiği, kimbilir niçin yalvaran gözlerine, zavallılık ifade eden yüzüne acıyordu.

- Baba, başışla, diyerek ona doğru ilerledi. Mihail İvanoviç:

- Beni... sen beni başışla, dedi. Sonra bir çocuk gibi hıçkırmaya başladı. Kızını yüzünden, ellerinden öpüyor, onları göz yaşlarıyla ıslatıyordu.

Kızına karşı uyanan acıma duygusu, ona kendi kendini tanıtmıştı. Kendisinin gerçek halini gördükten sonra da kızma karşı ne kadar suçlu olduğunu anladı. Gururu için, soğuk davrandığı için, hatta kızına karşı duyduğu öfke için suçlu idi. Suçlu oluşuna, başkasını affetmek değil, kendisini affetmesi gerektiğine seviniyordu.

Kızı onu kendi odasına götürdü, nasıl yaşadığını anlattı. Ama babasına çocuğu göstermedi, geçmişten hiç bahsetmedi. Çünkü bunun babasına ıstırap vereceğini biliyordu. Mihail Ivanoviç ona, artık başka türlü yaşaması gerektiğini söyledi.

Liza:

- Evet, köy olursa daha iyi, dedi. Mihail Ivanoviç:

- Bunu etraflica düşünürüz, diye cevap verdi.

Birden bire kapının arkasından önce bir vızıltı, sonra da çocuğun ağlayan sesi duyuldu. Liza gözlerini faltaşı gibi açtı, bakışlarını babasından ayırmayarak kararsızlık içinde dona kaldı.

Mihail Ivanoviç kendini göz göre göre zorlayarak:

- Galiba emzirme zamanı geldi, dedi, kaşlarını oynattı. Liza ayağa kalktı, birden bire çoktan beri sevdiği baba-

64

<fik

sına, şimdi dünyada her şeyden çok sevdiği çocuğunu göstermek için aklına delice bir fikir geldi. Söylemek istediğini söylemeden önce babasının yüzüne baktı. Acaba kızacak mı, kızmayacak mı? Babasının yüzünde kızgınlık yoktu, ama derin bir ıstırabın ifadesi vardı.

- Haydi git, git, dedi. Allah'a bin şükürler olsun, yarın ben gene geleceğim o zaman kararımızı veririz. Allah'a ısmarladık yavrucuğum. Şimdilik Allah'a ısmarladık.

Yeniden boğazını tıkayan göz yaşlarını tutmakta zorluk çekti.

Mihail Ivanoviç, kardeşinin evine döndüğü zaman Aleksandra Dimitriyevna hemen sordu:

- E, nasıl?

- Öyle işte.

Bir şeyler olduğunu yüzünden anlayarak:

- Onu gördünüz mü? Diye sordu.

- Evet, diyerek birden bire hüngür hüngür ağlamaya başladı.

Sükunet bulduktan sonra:

- Evet, hem aptallaştım, hem ihtiyarladım, dedi.

- Hayır, akıllısınız, hem pek akıllısınız.

Mihail Ivanoviç kızını affetmiş, büsbütün affetmişti. Bunu yapabilmek için insanların yapacakları dedikodular yüzünden duyduğu korkuyu bile yendi. Liza'yı köyde yaşayan kızkardeşi Aleksandra Dimitriyevna'mn yanına yerleştirdi. Sık sık görüşüyorlardı. Onu eskisinden daha çok seviyordu. Sık sık köye gidiyor, misafir oluyordu. Ama çocuğu görmekten kaçınıyordu. Ona karşı duyduğu nefreti, tiksintiyi bir türlü yenemiyordu. Bu durum, kızına bir ıstırap kaynağı oluyordu.

65

ŞEYTANIN HİLESİ

Yoksul bir köylü sabah erkenden çift sürmeye gitmiş, sabah çorbasını içmediği için yanına bir parça ekme almıştı. Tarlaya varınca torbasını indirip bir çalının altına koydu. Ekmeği de onun yanına bırakıp, kaftanını üzerine örttü. Bir müddet çift sürdü. At yorulup, köylü de acıkınca sabanı toprağa sapladı. Otlaması için hayvanı da çözüp, kendi haline bıraktı. Ve yemeğini yemek için kaftanının yanına gitti. Fakat kaftanı kaldırıncaya bir de ne görsün, ekme yerinde değil. Arayıp taradı. Kaftanı silkeledi ama ekmeği bulamadı. Şaşır kaldı. "Tuhaf şey" dedi kendi kendine. "Etrafta kimsecikleri görmedim ama biri gelip ekmeği almış olmalı" diye düşündü.

Bu işi yapan küçük bir şeytandı. Ekmeği alıp bir çalının arkasına oturmuş, köylünün kızıp, kendi adını anarak, nasıl küfredeceğini beklemekteydi.

Köylü biraz düşündükten sonra: "Ne yapalım?... Açlıktan ölecek değilim ya. Alanın ihtiyacı olmasa almazdı. Afiyetle yesin" dedi.

67

sk,

Sonra kuyunun başına gidip su içti. Biraz dinlendi. Hayvanını sabana koşup, tekrar toprağını sürmeye başladı.

Küçük şeytan köylüyü günaha sokamadığı için çok şaşırılmıştı. Olup bitenleri büyük şeytana anlatmaya gitti. Köylünün ekmeğini nasıl aşırıldığını, adamın küfredeceği yerde "afiyetle yesin" dediğini ona anlattı. Büyük şeytan buna çok kızdı.

- Köylü oyuna gelmediyse suç sende. Demek ki işi beceremedin. Köylülerin hepsi böyle olursa biz ne yaparız. Yoo... Bu işi böyle bırakamayız. Haydi hemen o köylünün yanına git ve ekmeğin acısını çıkar. Eğer üç yıl içinde o köylüyü alt edemezsen, seni okunmuş suya sokarım bilesin, dedi.

Küçük şeytan korkup çarçabuk yeryüzüne indi. Suçunu nasıl bağışlatacağını düşünmeye başladı. Düşündü taşındı sonra şöyle bir çare buldu:

İyi insan kılığına bürünüp, yoksul köylünün yanına işçi olarak girdi. Köylüye, kurak geçen yazlarda buğdayı bataklığa ekmesini söyledi. Köylü de işçinin dediğini yapıp, buğdayı bataklığa ekti. O yaz, tüm köylülerin ekini güneşte kavrulduğu halde, onunki gür, boylu ve sık başaklı oldu. Köylü bir sonraki harmana kadar bu buğdayları bol bol yedi. Yine de buğday arttı. Ertesi yaz, işçi köylüye buğdayı dağa ekmesini söyledi. Köylü de onun dediğini yaptı. O yıl yaz, yağmurlu geçti. Tüm köylünün ekini yattı, buğday vermedi. Bizim köylü ise iyi buğday kaldırdı. Eline geçen buğday bir hayli çoktu. Köylü bu kadar buğdayı ne yapacağını düşünmeye başladı.

İşçi köylüye şarap yapmasını söyledi. Köylü de buğdaylardan şarap yapıp, hem kendisi içti hem de başkalarına içirdi. İşte o zaman küçük şeytan büyüğünün yanına gidip: "Ekmeğin acısını çıkardım" dedi.

68

,fik

Bunun üzerine büyük şeytan, durumu kolaçan etmek için köylünün olduğu yere gitti. Köylünün evine varınca şöyle bir manzarayla karşılaştı: Adam bazı zenginleri, şarap ikram etmek için evine çağırmişti. Karısı, şarabı bardaklara koymuş, ikram etmek üzere misafirlere getiriyordu. Tam o sırada kadın masaya çarpıp, şarabı döktü. Köylü de buna kızıp karısına küfretti ve:

- Kör şeytan, dedi. Bu döktüğün bulaşık suyu değil. Böyle değerli bir şeyi nasıl dökersin beceriksiz kadın.

Küçük şeytan büyüğünü dirseği ile dürtüp:

- Gördün mü? Artık küfretmekten çekinmiyor, dedi. Sonra köylü, kendi şarap dağıtmaya başladı. O sırada yoksul bir köylü işinden dönüyordu. Oraya uğradı. Herkesi selamlayıp bir köşeye oturdu. Onların şarap içtiğini görünce, yorgunluktan onun da canı şarap istedi. Uzun bir müddet oturup, yutkundukça yutkundu ama ev sahibi ona şarap ikram etmedi. Ev sahibi kendi kendine:

- İnsan, hepinize nasıl şarap yetiştirir, diye mırıldanıyordu.

Bu da, büyük şeytanın çok hoşuna gitti. Küçük şeytan ise: "Dur bak, daha neler olacak" diye övünüyordu.

Ev sahibi ve zengin köylüler bir miktar içtikten sonra birbiriyle muhabbet etmeye, birbirini övmeye ve birbirine yaldızlı sözler söylemeye başladılar. Büyük şeytan onları uzun bir müddet dinledi. Bu durumdan çok hoşlanmıştı: "Böyle, birbirlerini aldatmaya devam ederlerse topu birden elimize düşecek." dedi.

Küçük şeytan: "Daha dur hele. Bak sonunda neler olacak. Birer bardak daha içsinden de gör. Şimdi tilki gibi birbirine kuyruk sallıyor, birbirlerini aldatmak istiyorlar. Fakat biraz sonra azgın kurtlara dönüşecekler." dedi.

69

A

Köylüler birer bardak daha içtiler. Konuşmaları daha bir kabalaştı, sesleri daha yüksek bir perdeden çıkmaya başladı. Güzel sözleri bırakıp, birbirlerine kızıp, küfretmeye başladılar. Sonunda kavga çıktı. Birbirlerinin ağzını burnunu kanlar içinde bıraktılar. Derken ev sahibi de kavgaya karıştı. Onu da bir temiz patakladılar.

Büyük şeytanın, bu da çok hoşuna gitti. "İyi, iyi" dedi.

Küçük şeytan ise: "Dur bak, daha neler olacak" diye seslendi ona. Hele üçüncü bardağı içsinler gör onların halini. Şimdi bir kurt gibi vahşi oldular, biraz sonra domuza benzeyecekler."

Adamlar üçüncü bardağı da devirdiler. Büsbütün zıvanadan çıktılar. Ne söylediklerini bilmeden, birbirlerini dinlemeden bağırıp çağırmaya ve homurdanmaya başladılar. Sonra birer, ikişer, üçer sokağa çıkıp, yerlerde yuvarlanmaya başladılar. Ev sahibi de geri kalanları uğurlamaya çıkınca, kafası üstü, bir su birikintisine düştü. Üstü başı çamur oldu. Düştüğü yerde yığılıp kaldı. Bir domuz gibi sesler çıkartıyordu.

Bu hal büyük şeytanın daha çok hoşuna gitmişti:

- Eee... iyi iş yapmışsın aferin sana, dedi. Ekmeğin acısını iyi çıkardın. Yalnız bir anlat bakalım, nasıl yaptın bu şarabı? Herhalde ilk önce içine tilki kanı kattın. Bu yüzden köylüler onu içince kurt gibi kurnazlaştı. Sonra kurt kanı koydun. Bunun için de kurt gibi vahşi oldular. Daha sonra da domuz kanı kattın herhalde. Bu sebeple de domuza benzediler.

- Hayır, diye cevap verdi küçük şeytan. Hiç de öyle yapmadım. Benim yaptığım tek şey, onun fazla buğday yetiştirmesini sağlamaktı. Bu hayvanların kanları zaten insanlarda vardır. Fakat, yalnızca ihtiyaca yetecek kadar ekmek olunca meydana çıkmıyor. Bu köylü eskiden en ufak ek-

70

4\$%

mek parçasını bile atmazdı. Fakat ekmeği çoğalınca, nasıl eğleneyim diye düşünmeye başladı. Ben de ona şarap içerek eğlenmesini söyledim. Köylü Allah'ın nimetinden, eğlenmek için şarap yapmaya başlayınca damarlarındaki tilki, kurt ve domuz kanı kendini göstermeye başladı. Bundan sonra bir bardak şarap içtiği anda hep böyle hayvanla-şacak.

Büyük şeytan, küçük şeytana iltifatlar edip, onu övdü. Ekmek suçunu başışladı. Ve onu kendisinin yaveri yaptı.

ESİRLERİN KAÇIŞ SERÜVENİ

I

I
I

Kafkasya savaşı yıllarında, Jilin adlı bir subay vardı. Jilin birgün evinden bir mektup aldı. İhtiyar annesinin mektubunda şunlar yazıyordu:

"Artık ihtiyarladım sevgili yavrum. Dünya gözüyle seni bir defa daha görmek istiyorum. Buraya gel, sana hakkımı helal edeyim. Sonra da cenazemi kaldırır, görevinin başına dönersin. Hem sana bir kız buldum. Akıllı, uslu, varlıklı, iyi bir kız. Eğer beğenirsen evlenir, sürekli burada kalır-sın.

Jilin, bu mektup üzerine düşüncelere daldı. Annesinin durumu gerçekten kötüydü galiba. Bir daha onu göreme-yebilirdi. Gitmeliydi. Kız da iyiyse evlenebilirdi.

Bu düşünceler üzerine tümen komutanına gidip izin aldı. Arkadaşlarıyla vedalaştı. Onlara dört gerdel votka bıraktı. Sonra hazırlandı.

73

£k

O sıralar savaş olduğu için yollardan ne gece ne gündüz rahatça geçilebiliyordu. Eğer bu Rus herhangi bir yerde Tatarlar tarafından yakalanırsa ya öldürülür ya da dağlara götürülürdü. Bunun için haftanın iki günü kaleden kaleye muhafızlar gidiyordu. Bu askerlerin ortasında da halk giderdi.

Günlerden bir yaz günüydü. Tanyerinin ağarmasına doğru muhafızlar yük arabalarını kale dışında toplayarak yola çıktılar. Jilin de onlarla beraber atına binmiş, eşyalarını da mekkare bölüğüne vermişti.

Günde 25 verst yol almaları gerekiyordu. Mekkare bölüğü ise çok ağır gidiyordu. Bazen askerler duruyor, bazen yük arabalarından birinin tekeri fırlıyor, bazen de bir at geride kalıyor, kabile durup onları bekliyordu.

Böyle böyle vakit öğleyi geçmişti ama bölük ancak yolun yarısına varabilmişti. Toz duman, bunaltıcı sıcak, yakıcı bir güneş canından bıktırıyordu insanı. Çırlıçiplak bozkırda insanın başını sokacağı, azıcık dinleneceği bir yer de yoktu. Ne küçük bir ağaç, ne de bir çalı.

Jilin biraz ilerleyip durdu. Bölüğün yetişmesini bekledi. O sırada bölük duracağını belirtmek için boru çalıyordu. Jilin: "Acaba onlardan ayrılıp yalnız gitsem nasıl olur? Al-tımdaki at iyi. Tatarlar saldıracak olursa kaçır kurtulurum. Acaba gitsem mi?" diye düşündü.

O böyle düşünürken yanına Kastilin adlı, atlı, tüfekli bir subay geldi ve:

- Jilin gel beraberce çekip gidelim. Gücüm kalmadı. Karnım aç. Üstelik de sıcak. Baksana kan ter içinde kaldım.

Kastilin, iri yarı, şişman, kırmızı yüzlü bir babayığitti. Gerçekten de çok terlemişti.

74

<£k

Jilin biraz düşünüp:

- Tüfeğin dolu mu? dedi.

- Dolu.

- İyi, öyleyse gidelim. Fakat şimdiden anlaşalım, ayrılmak yok.

Kararı verdikten sonra ilerlemeye başladılar. Bozkırda giderken, konuşuyorlar, etrafa bakmıyorlardı. Ta uzakları görebiliyorlardı. Bozkır bittiğinde, dağların arasına geldiler. Yol oldukça darlaşmıştı.

Jilin ileriye doğru bakarak:

- Dağın iç kısımlarına bir göz atalım. Bunların ne yapacağı belli olmaz. Bakarsın dağdan iniverirler. Göremeyiz bile, deyince Kastilin:

- Canım boşver. Ne gerek var? Gidelim işte, dedi. Jilin onu dinlemedi.

- Yok, yok olmaz. Sen burada bekle, ben şöyle bir bakıp geleyim.

Atını ileri doğru sürdü. Atı da yaman bir attı. Daha tayken ona yüz ruble saymış, ilk olarak kendisi binmişti.

At, sahibini her zamanki gibi sarp yollardan uçarcasına geçirdi. Jilin, dağın tepesine vardığında etrafa bakındı. Tam o sırada sekiz on yerde atlı Tatarlar gördü. Otuz kadar vardılar. Jilin geri dönmek istedi âma Tatarlar onu görmüşlerdi. Atlarını Jilin'e doğru sürmeye, tüfeklerini omuzlarından indirmeye başladılar. Jilin bunu görünce, dağdan aşağı doğru sürdü atını. Bir yandan da: "Tüfeğini hazırla!" diye Kastilin'e bağıırıyordu.

Şöyle diyordu atına:

- Dayan dostum, dayan. Bir yere takılayım deme. Aman gözünü seveyim. Bir sürçtün mü yandık demektir. Hele şu tüfeğin olduğu yere bir varalım. Ölürüm de teslim olmam. Haydi dostum dayan.

75

*k

Bu arada Kastilin, Jilin'i beklememiş. Tatarları görür görmez kaleye doğru kaçmaya başlamıştı. Kırbacıyla atının bir o yanına bir bu yanına vuruyordu. Ardında bıraktığı toz duman içinde yalnız atının kuyruğunu salladığı görülüyordu.

Jilin işlerin sarpa sardığını anladı. Tüfeğin yanına varmak mümkün değildi artık. Sadece kılıçla da birşey yapamayacağını biliyordu. Kaçmayı düşünerek atını ileri doğru sürdü. O sırada atlı Tatarın yolunu kestiğini

gördü. Atı iyi olmasına iyiydi ama Tatarların atları daha yamandı. Üstelik yolunu kesmişlerdi. Kestirmeden gitmeyi düşündü. Geriye dönmek istedi ama at parlamış, gemi dinlemiyordu. Yollarını kesen Tatarların üstüne doğru adeta uçuyordu.

Kırata binmiş, kızıl sakallı bir Tatar eli tüfeğinin tetiğinde, naralar atarak Jilin'e doğru yaklaşıyordu. Jilin kendi kendine:

- Ben sizi bilirim iblisler. Diri ele geçerseniz insana her türlü işkenceyi yaparsınız. Ölürüm de teslim olmam, diyordu.

Jilin iri yarı bir adam değildi ama yürekli biriydi. Çekti kılıcını, sürdürü atını kırmızı yüzlü Tatarı bakarak: "Ya onu atından alaşağı ederim ya da kılıcım ile ikiye bölerim" diye düşünüyordu. Fakat henüz Tatarın yanına varamadan arkadan ateş edip atını yaralamışlardı. At boyu boyunca yere uzanıverdi. Jilin'in bir ayağı atın altında kalmıştı. Kalkmak için çabalıyordu ama iki pis kokulu Tatar yetişip, Jilin'in kollarına basmaya., onu arkaya doğru kıvırmaya başladılar. Jilin geriye çekilip Tatarları itti ama üç tanesi daha atından onun üstüne atlayıp sobalarla kafasına vurmaya başlamışlardı.

Gözleri karardı Jilin'in. Az kalsın yere düşecekti. Fakat Tatarlar onu tutup, kollarını yedek eğerlere arkasından

76

<£k

bağladılar. Tam bir Tatar düğümü yapmışlardı. Onu sürüklediler. Şapkasını atıp ayakkabılarını çıkardılar. Üstündeki herşeyi parçalayıp attılar. Paralarını ve saatini aldılar.

Jilin atına doğru baktı. Zavallı hayvan böğrü üstüne düşmüş öylece yatıyordu. Ayakları toprağa değmiyor sadece tekme atıyordu. Kafasında açılan delikten fıskıran kan neredeyse bir arşınlık yeri kaplamıştı.

Tatarlardan biri atın yanına gidip, eğeri çözmeye başladı. At hâlâ tekme atıyor, can çekişiyordu. Tatar hançerini çıkarıp hayvanın gırtlığını kesti. Kesilen yerden düdük sesine benzer bir ses çıkmıştı. At son kez titredi ve can verdi.

Tatarlar eğeri ve dizginleri aldıktan sonra atlarına bindiler. Kızıl sakallı Tatarların eğerine de Jilin'i oturtular. Düşmesin diye de Tatarın beline bağladılar. Sonra da dağların arasında kayboldular.

Jilin Tatarın arkasında bağlanmış bir halde oturuyor, sürekli sallanıyor, yüzü de pis kokulu tatarın sırtına sürtü-nüyordu. Önünde sadece onun geniş omzu, kalın ensesi görünüyordu. Kazınmış kafası kalpağın üstünde parlıyordu. Jilin'in gözleri kanlanmış, başı uğuldamaya başlamıştı. At üzerinde bağlı olduğu için kanını da silemiyordu. O kadar sıkı bağlamışlardı ki köprücük kemiği acıyordu.

Tatarlar bir dağdan öteki dağa geçerek saatlerce yol aldılar. Bir nehir aşmış, vadiye vardılar ve vadi boyunca ilerlediler. Jilin yolları aklında tutmaya çalışıyordu ama gözleri kan çanağı gibiydi. Sağa sola da dönemiyordu. Hava kararmaya başladığı sırada bir ırmaktan daha geçtiler. Yüksek bir dağa tırmanmaya başladılar. Hafiften bir duman kokusu geliyor, köpeklerin havlamaları iştiliyordu. Avul'a varmışlardı.

77

£k

Tatarlar atlarından indiklerinde, Tatar çocukları Jilin'in etrafını sarmışlar çığlık atıyorlar, seviniyorlardı. Taşla ona nişan almaya çalışıyorlardı.

Bu sırada Tatar'ın biri çocukları dağıtıp Jilin'i attan indirdi. Irgatını çağırdı. Irgatın bağı açıktı ve üstünde yırtık bir gömlek vardı. Yalınayaktı. Tatar ona birşeyler söyledi. O da gidip, demir halkalarla birbiri içine geçirilmiş, üzerinde ilmekle kilit olan bir pranga getirdi.

Jilin kollarını çözüp, pranga taktılar. Sonra da onu samanlığa götürüp içeri ittiler ve üstünden kapıyı kilitlediler. Jilin gübrelerin üzerine düşmüştü. Kalktı. Karanlıkta, yumuşak bir yer bulup uzandı.

II

Jilin bütün gece hemen hemen hiç uyuyamadı. Geceler kısa olduğu için sabah çabuk olmuştu. Samanlıktaki küçük bir delikten sızan ışığı görünce kalktı ve deliği biraz genişleterek etrafa bakmaya başladı.

Dağ eteği boyunca uzanan bir yol, sağında bir Tatar kulübesi, yanında iki ağaç, eşikte yatan kara bir köpek görünüyordu delikten. Bir keçi ve yavrusu kuyrukların oynata oynata gidiyorlardı. Dağın eteğinde genç bir Tatar kadını vardı. Sırtında alacalı bir yelek, bacağında şalvar, ayağında çarık ve belinde de bir kuşak vardı. Yaşmak iliştilmiş başının üstünde kocaman bir testi taşıyordu. Salına salına yürüyordu. Yanında da, saçları dibinden kesilmiş, üstünde sadece gömlek olan bir çocuk vardı, onu, elinden tutmuş-

78

_____ ,fik _____
tu.

Kadın bir müddet sonra kulübeye girdi. Girdiği kulübeden çünkü kızıl sakallı Tatar çıktı. Üzerinde ipek bir yelek vardı. Kemeri de gümüş bir hançer asılıydı. Çorap-sız ayaklarında pabuçları vardı. Başındaki koyun derisinden yapılmış kalpağını arkasına atmıştı. Olduğu yerde gerinerek sakalını sıvazladı. Biraz durdu ve ırgatını çağırıp birşeyler emretti. Sonra da bir yere gitti.

Daha sonra atları sulamaktan gelen iki oğlan çocuğu geçti Jilin'in önünden. Atların burnundan sanki duman fışkırıyordu. Oğlanlarda da sadece gömlek vardı ve donsuzdular. Onlar gibi kafaları kazınmış başka çocuklar koşu koşu gelmeye başladılar. Hepsini biraraya toplanıp samanlığa doğru yaklaştılar. Ellerine bir sopa alıp, Jilin'in etrafı seyrettiği deliğe soktular. Bunun üzerine Jilin deliğe doğru: "Bööö!" diye bağırdı. Çocuklar korkmuştu. Çığıllıklar içinde kaçışmaya başladılar. Kaçarken, çıplak, bembeyaz, küçücük dizleri görülüyordu. Jilin çok susamıştı. Dili damağına yapıştıyordu. "Ne olur biri gelse" diye düşündüğü an kapının açıldığını duydu. Baktı ki, kırmızı yüzlü bir Tatarla ondan daha kısa olan karayağız bir Tatar içeri giriyor, ilk giren gözleri kapkara, ışıltılı, yüzü kıpkızıl, kısa sakallı, neşeli, sürekli gülen biriydi. Karayağız Tatar ise daha iyi giyinmişti. Sırtında kenarları şeritli, mavi, ipek bir yelek vardı. Belinde kocaman, gümüş bir kama, ayaklarında kırmızı boyalı deriden dikilmiş simli mestler, üzerinde de kocaman ayakkabılar vardı, ı jzun beyaz kalpağı ise koyun derisindendi.

Kırmızı: yüzlü Tatar kavga eder gibi birşeyler söylemeye başladı. Sonra kalkıp kapının üstüne dirseklerini dayayarak, eliyle hançerini yokladı. Bir kurt gibi yan yan Jilin'e bakıyordu. Karayağız Tatar o sırada, hızla yerinden kalktı

79

£k

ve Jilin'in yanına gelerek bağdaş kurup oturdu. Sırtarak eliyle Jilin'in omuzuna vurdu. Hızlı hızlı birşeyler mırıldandı, gözlerini kırıştırdı, sonra da:

- Urus iyi, urus iyi, dedi.

Jilin bu sözlerden hiçbir şey anlamamıştı. Su istedi. Ama dediğini anlamadılar. Karayağız gülmeye devam ediyor ve sürekli:

- Urus iyi, urus iyi, deyip duruyordu.

Jilin susuzluğunu işaretlerle anlatmaya çalıştı. Bu sefer anlamışlardı. Biri güldü ve kapıdan dışarıya bakarak:

- Dina! diye bağırdı.

Onun bu bağırması üzerine on üç yaşlarında, karayağız Tatar'a benzeyen incecik bir kız koşarak geldi. Karayağız'ın kızı olduğu belliydi. Gözleri babası gibi simsiyahtı. Güzel de bir yüzü vardı. Üstünde mavi, geniş kollu, kemersiz bir gömlek vardı. Gömleğin etekleri, göğüs kısmı ve kol ağızları kırmızı puanlarla süslüydü. Altında şalvar, ayağında terlik vardı. Terliklerinin üstüne yüksek topuklu bir terlik daha giymişti. Boynuna Rus paralarından yapılmış bir gerdanlık takmıştı. Siyah saçlarını bir kurdela ile toplamıştı ve onun üzerinde de gümüş rubleler, küçük küçük pullar sallanıyordu.

Babası kıza birşeyler söyledi. Bunun üzerine kız gitti. Döndüğünde elinde küçücük bir güğüm vardı. Güğümü Jilin'e uzattı ve sonra bağdaş kurarak yere oturdu. Dizlerini kendine doğru çekmiş vücudunu da öne doğru eğerek büzülmişti. Gözlerini fal taşı gibi açmış, bir canavarı izli-yormuşçasına Jilin'in su içişini seyrediyordu.

Jilin suyunu içtikten sonra güğümü kıza verdi. Kız bu hareketin karşısında bir yaban keçisi gibi yana doğru sıçra-yıverdi. Öyle ani bir şekilde sıçramıştı ki babası bile gül-

80

<£k

mekten kendini alamadı. Sonra kıza birşey için gönderdi. Kız da güğümü alarak koşup gitti. Tekrar geldiğinde tahta sini vardı elinde. Sinide de taze ekmek. Yine oturup, büzüstü ve gözünü kırpmadan Jilin'e bakmaya başladı.

Yemek bittikten sonra Tatarlar kapıyı kilitleyip çıktılar. Bir müddet sonra Jilin'in yanına bir ırgat geldi.

- Haydi efendi haydi! diyordu. O da Rusça bilmiyordu. O an Jilin bir yere götürüleceğini anlamıştı. Kalktı. Prangasını sürükleyerek yürümeye çalıştı. Ayağı yana doğru büküldüğü için rahat adım atamıyor, aksıyordu. Bu şekilde ırgatı takip ediyordu. Bir müddet sonra minareli camisi olan, sekiz on evlik bir Tatar köyüne geldiler. Evlerden birinin önünde eğri üç atın durduğunu gördü. Karayağız Tatar evden çıkmış, eliyle Jilin'i yanına çağırıyordu. Hâlâ gülüyor, kendi kendine birşeyler mırıldanıyordu. Jilin yanına gittiğinde birlikte eve girdiler. Girdikleri oda güzeldi. Duvarları dümdüzdü. Kille sıvanmıştı. Karşiki duvarın dibinde renk renk yumuşak döşekler seriliydi. Duvarlarda değerli halılar, üzerlerinde de gümüş kakmalı tüfekler, tabancalar, kılıçlar görülüyordu. Duvarın birinde bir ocak vardı. Tabanı toprak olan oda tertemizdi. Köşelerden biri baştan başa keçi postlarıyla döşenmişti. Üstünde de yumuşak yastıklar vardı.

Yerde serili halıların üstünde Kırmızı Tatar, Karayağız Tatar ve üç de misafiri oturuyordu. Arkalarında yumuşak yastıklar, önlerinde de tahta sini duruyordu. Sinide mısır ekmeği ve bir tas erimiş inek yağı vardı. Sofranın kenarında da, her zaman içtikleri Tatar içkisi, bir kova boza vardı. Yemeği elleriyle yiyorlardı. Elleri yağ içinde kalmıştı.

Bu arada Karayağız Tatar birden yerinden fırladı ve Jilin'i halının üstünden kaldırıp kuru yere c 'ummalarını emretti. Kendisi ise tekrar halının üstüne oturup, .nisafir-

81

<k

leriyle birlikte yemeğe devam etti.

Irgat verilen emri yerine getirip, Jilin'i söylenilen yere oturtuktan sonra yemenisini çıkarıp, ötekilerin yanına koydu. Sonra da efendilerinin yakınındaki keçi postunun üzerine oturarak, onların yemek yeyişlerini ağzının suyu aka aka seyretti.

Tatarlar yemeklerini bitirdiğinde, gömlek ve şalvar giymiş, başında yazma olan bir Tatar kadını içeri girip sofrayı götürdü. Sonra da bir leğen ve ibrikle geri geldi. Tatarlar ellerini yıkadıktan sonra diz çöküp dua ettiler. Sonra da sağa ve sola üflediler. Kendi dillerinde biraz konuştuktan sonra içlerinden biri Jilin'e dönerek, kırmızı yüzlü Tatarı gösterdi ve Rusça:

- Seni Gazi Muhammed yakaladı ve Abdül Murad'a verdi. Şimdi senin efendin Abdül Murad'dır, dedi.

Abdül Murad, Karayağız Tatar'dı. Jilin'in susması üzerine Abdül Murad konuşmaya başladı. Eliyle Jilin'i gösteriyor, sürekli gülüyordu. Sonra sürekli söylediği gibi:

- İyi urus, iyi urus, dedi.

Tercüman, Jilin için konuşulanları Rusçaya çeviriyordu:

- Senden evine mektup yazmanı, fidyeye olarak para gön-dertmeni istiyorlar. Para gelir gelmez seni serbest bırakacaklar.

Jilin düşünüp:

- Ne kadar para istiyorlar? dedi.

Tatarlar aralarında konuştuktan sonra, Tercüman:

- Üç bin ruble, dedi. Jilin:

- Olmaz, o kadar veremem, deyince Abdül yerinden sıçrayıp, sanki dilinden anlıyormuş gibi, kollarını sallaya-

82

_____ ' _____ J\$&_____ rak Jilin'e birşeyler anlattı. Tercüman söylediklerini Rus -ça'ya çevirip ne kadar verebileceğini sordu. Jilin tekrar düşünüp:

- Beşyüz ruble, dedi.

Bu cevap üzerine Tatarlar hep bir ağızdan konuşmaya başladılar. Abdül, Kırmızı yüzlü Tatarı çıkışıyor, ağzından köpükler saçarak homurdanıyordu. Kırmızı yüzlü olansa sadece gözlerini kırıştıyordu.

Onlar sustuktan sonra Tercüman Jilin'e dönerek:

- Beşyüz ruble az. O senin için ikiyüz ruble ödedi. Gazi Muhammed, Abdül'e olan borcuna karşılık seni verdi. Eğer üç bin ruble vermezsen seni bırakmayacak. Mektup yazmazsan seni bir yere kapatıp kırbaça döverler.

Jilin onların karşısında korkak durmanın daha kötü olacağını düşündü. Birden ayağa fırladı:

- O köpeğe söyle aklınca bana gözdağı vermeye çalışmasın. Yoksa beş para vermem bir satır da yazmam. Sizden şimdiye kadar korkmadım, bundan sonra da korkmam. Sizi köpekler sizi.

Tercüman Jilin'in söylediklerini Tatarcaya çevirdiğinde yine hep bir ağızdan konuşmaya başladılar. Uzun uzun konuştular. Sonra Tatar yerinden fırlayarak Jilin'e yanına geldi:

- Urus yiğit! Yiğit Urus! dedi.

"Yiğit" onların dilinde "kahraman" anlamına geliyordu. Tatar gülümseyerek tercümana birşeyler söyledi.

Tercüman da Jilin'e:

- Bin ruble ver, dedi.

Jilin kendi dediğinde diretiyordu:

- Beşyüz rubleden fazla vermem, isterseniz öldürün ama o zaman hiçbir şey alamazsınız, diyordu.

83

<ft&

Tatarlar tekrar aralarında konuşup ırgatlarını, bir yere gönderdiler. Bu arada bir Jilin'e bir kapiya bakıyorlardı. En sonunda ırgat geldi. Arkasında da yalın ayak, üstü başı yırtık, iri yarı, ayaklarında pranga olan bir adam vardı. Jilin az daha bir "ah!" çekecekti. Kastilin'i tanıdı. Demek onu da yakalamışlardı. İkisini yanyana oturttular. Tatarlar susmuş onlara bakıyordu. Jilin, Kastilin'le konuşuyor ona hikayesini anlatıyordu. Kastilin de atının sürçtüğünü, tüfeğinin ateş almadığını, Abdül'ün de onu yakaladığını anlattı.

Abdül yerinden fırlayıp Kastilin'i göstererek birşeyler söyledi. Tercüman onlara dönerek, her ikisinin de aynı efendinin eline düştüklerini, kim daha önce para verirse onun daha önce serbest bırakılacağı anlattı. Sonra Jilin'e:

- Bak sen hemen öfkeleniyorsun ama arkadaşın ne kadar uysal. Hemen evine mektup yazıp beşbin ruble istedi. Bunun için de ona iyi bakacaklar. İşkence etmeyecekler, dedi.

Bunun üzerine Jilin:

- Arkadaşımın ne verdiği beni ilgilendirmesin. O zengin olabilir ama ben değilim. Ben söyleyeceğimi söyledim. İsterseniz öldürün beni beşyüz rubleden fazla isteyemem, dedi.

Hepsi susmuşlardı. Abdül birden yerinden kalktı. Küçük bir çekmecedeki bir kalem buldu. Kağıt ve mürekkep çıkarıp Jilin'e uzattı. Sonra da omuzuna vurarak "yaz!" işareti yaptı. Yani beşyüz rubleye razı olmuştu.

Jilin tercümana dönerek:

- Hele dur biraz. Söyle ona bize iyi baksın. İyi yiyecek, elbise ve ayakkabı versin. İkimizi birarada tutsun. Böylece daha iyi oluruz. Sonra şu prangaları da çıkarsın ayaklarımızdan.

84

<<fık

Bu sözleri söylerken bir yandan da efendisine bakıp gülüyordu. Efendisi de gülüyordu. Efendi onun konuşmalarını dinledikten sonra dedi ki:

- Elbiselerin en güzelini vereceğim onlara, cepken ve ayakkabı da vereceğim. Kıyafetleri düğün kıyafeti gibi olacak. Onları beyler gibi ağırlayacağım. Eğer birarada kalmak istiyorlarsa samanlıkta otursunlar. Fakat prangaları çıkaramayız. O zaman kaçabilirler. Çok istiyorlarsa geceleri çıkarabiliriz.

Sonra da Jilin'in omuzuna vurarak: "Sen iyi, ben iyi," dedi.

Bu konuşmalardan sonra Jilin mektubu yazdı. Fakat eve gitmesini istemediği için adresi doğru yazmadı. "Nasıl olsa kaçırım" diye düşünüyordu.

Jilin'le Kastilin'i samanlığa götürüp eski püskü iki cepkenle, yırtık pırtık asker postaları getirdiler. Bu postaları ölen askerlerin ayaklarından aldıkları belliydi.

Gece olduğu zaman verdikleri söz üzerine onların prangalarını çözdüler ve kapıyı üstlerinden kapattılar.

III

Jilin böyle böyle arkadaşıyla birlikte tam bir ay samanlıkta kaldı. Efendisi sürekli:

- Sen Urus iyi, ben Abdül iyi, diyerek gülüyordu.

Verdikleri yemek, mısır unundan yapılmış, yarı yarıya hamur bir ekmekten ibaretti.

Bu arada Kastilin eve tekrar mektup yazmıştı. Canı sıkılıyordu ve paranın gelmesini bekliyordu hep. Bütün gün

85

<<k

samanlıkta oturuyor mektup ne zaman gelecek diye gün sayıyordu. Arada sırada da uyuyordu. Jilin ise yazdığı mektubun gitmeyeceğini bildiği için ikinci bir mektup göndermedi. Annesinin bu kadar parayı kendisine gönderemeyeceğini düşünüyordu. Annesi zaten onun gönderdiği parayla geçinen bir insandı. Onun beşyüz ruble göndermesi büsbütün perişan olması demekti. Jilin'in tam düşündüğü buradan yakayı kurtarmaktı. Bunun için planlar yapıyor, etrafı araştırıyordu.

Avul'un içinde dolaşiyor, ıslık çala çala birşeylerle uğraşıyordu. Oturup kilden kuklalar, kamıştan sepetler yapıyordu. Bu çeşit el işlerine karşı becerisi vardı.

Bir keresinde burnu, elleri, ayakları olan, üstünde Tatar gömleği bulunan bir kukla yapmıştı. Onu damın üstüne koydu. Efendisinin kızı Dina da suya giderken onu görüp diğer kızları çağırdı. Kızlar testiye yere koyup, kuklaya bakmaya başladılar. Bir yandan da gülüyorlardı. Bunu gören Jilin kuklayı indirip kızlara uzattı. Kızlar gülüşüyorlar ama bir türlü almaya cesaret edemiyorlardı. Jilin de kuklayı yere bırakıp samanlığa girdi. Oradaki delikten de ne olacağını izlemek için bakmaya başladı.

Dina seyirte seyirte geldi. Etrafı kolaçan etti. Kimsenin görmediğine emin olunca kuklayı aldığı gibi kaçtı.

Ertesi sabah Jilin, Dina'nın elindeki kuklayla kapı eşiğine çıktığını gördü. Üzerini kırmızı kumaş parçalarıyla süslemişti. Onu bebeği gibi sallıyor bir yandan da ninni söylüyordu. Tam o sırada annesi Dina'yı gördü. Dışarıya çıkıp, kuklayı elinden aldı ve yere atıp parçaladı. Sonra da Dina'yı bir iş için bir yere gönderdi.

Bunun üzerine Jilin daha güzel bir kukla yaptı ve Dina'ya verdi. Dina bunun karşılığında bir gün elinde bir testiyle girdi samanlığa. Testiyi yere koyarak yanına otur-

86

4k

du. Jilin'e bakıp bakıp gülüyordu. Jilin niçin güldüğünü anlayamamıştı, içinde su olduğunu düşündüğü testiye uzandı. Alıp içtiğinde onun süt olduğunu farkettiler. Sütü içtikten sonra "iyi" dedi. Kız Jilin'in sözü üzerine yerinden sıçrayıp, hoplayıp zıplayarak ellerini birbirine vurmaya başladı.

- Urus iyi, urus iyi, diye de bağıırıyordu. Sonra da testiye alıp kaçtı.

O günden sonra kız ona hergün gizlice süt getirmeye başladı. Kız ayrıca ona, Tatarların keçi peyniriyle yapıp damda kurdukları böreklerden de getiriyordu. Bazen de babasının ara sıra kestiği koyundan bir parçayı koynuna koyar, Jilin'in önüne atıp kaçardı.

Günlerden bir gün korkunç bir sağanak başladı. Bir saat boyunca bardaktan boşanırcasına yağmur yağdı. Sele sebep olan bu yağmur, dereleri bulandırmış, çakılları, koca koca taşları önüne almış sürüklüy -rdu. Sağanak dindiğinde köy baştan başa sular altında kalmıştı. Jilin bunu görünce bir su çarkı yapmayı düşündü ve efendisinden bir bıçak rica edip bir çubuk kesti. Tahta parçaları bulup bir tekerlek yaptı. Tekerleğin üzerine de küçük küçük kuklalar yerleştirdi. Kuklaları teke.leğe sıkıca bağlayıp suya bıraktı. Tekerlek suda dönüyor kuklalar âdeta hoplayıp zıplıyordu. Bunu gören köy halkı birden oraya toplandı. Çoluk çocuk, kadın, erkek hepsi oradaydı.

- Hey Urus! Hey T Jrus, diye bağırişiyorlardı.

Bunları efendisi de görmüştü. Bir gün, elinde bozuk bir Rus saatini göstererek Jilin'i çağırıldı. Jilin ".amir edebileceğini söyleyerek saati aldı. Çakısıyla n. .rçalannı söktü. Şöyle bir gözden geçirip tekrar yerleştirdi parçaları. Saat çalışıyordu. Abdül buna çok memnun olmuş'u. Memnuniyetini belirtmek için yırtık pırtık bir yelek «etir'j Jilin'e hediye

87

J&fc

etti. Jilin de "hiç olmazsa gece üstüme örterim" düşüncesiyle ister istemez aldı yeleği.

O günden sonra Jilin'in adı "usta" diye dillere destan oldu. Uzak köylerden gelip, tüfeğini, tabancasını, saatini tamir için Jilin'e veriyorlardı. Efendisi de gerekli alet ve edevatı ona vermişti.

Bir gün Tatarlardan biri hastalandı. Hemen Jilin'e koştular.

- Onu iyi et! dediler.

Jilin nasıl iyileştireceğini bilmiyordu ama gidip hastaya baktı. "İnşaallah kendiliğinden iyileşir" diye düşünüyordu. Samanlığa gidip biraz kum ve su aldı. Karıştırıp çalkaladı ve birşeyler mırıldanarak, suya sözde okuyup, hastaya içirdi. Talihe bakın ki Tatar iyileşmişti.

Jilin yavaş yavaş onların dilinden anlamaya başlamıştı. Bazıları ona alışmaya başlamış, işleri düştü mü "İvan, İvan" diye çağırılmayı adet edinmişlerdi. Ne var ki bazıları hâlâ canavar görmüş gibi ters ters bakıyorlardı. Bunlardan birisi de kırmızı yüzlü Tatar'dı. O Jilin'i zaten hiç sevme-mişti. Onu gördü mü suratını asar, yolunu değiştirir ya da onu azarlardı. Bunun gibi Tatarlar arasında bir ihtiyar daha vardı. Avul'da hiç oturmayan bir ihtiyar arasına dağın arkasından bir yerlerden gelir, mescidde namaz kılıp giderdi. Jilin onu işte bu zamanlarda gördü. Kısa boylu, kalpağının üzerinde sarık olan, beyaz çember sakallı, kırış kırış kıpkırmızı yüzlü biriydi. Atmaca gagası gibi bir burnu, kötü kötü bakan mavi gözleri, ileri doğru çıkmış iki köpek dışından başka dişi olmayan bir ağız vardı. Koltuk değnekleriyle yürürdü. Jilin'i görür görmez de bakışlarını başka tarafa çevirirdi.

Jilin bu ihtiyarın nerede yaşadığını merak etti. Bir gün yaşadığı yeri görmek için, dağın arkasına doğru gitti.

Keçi

88

4k

yolundan inince, bir bahçe ile taş bir duvar gördü. Duvarın arkasında kiraz ve kayısı ağaçları, bir de düz damlı bir kulübe vardı. Biraz daha yaklaşınca samandan örülmüş arı kovanlarını gördü. Etrafında uçuşup vızıldayan arılar arasında ihtiyar diz çökmüş birşey yapıyordu. Jilin başka neler olduğunu görmek için biraz daha yukarı çıktığı sırada prangası şingirdadı. İhtiyar sesin geldiği yöne doğru kafasını kaldırdı ve bir çığlık kopardı. Ani bir hareketle tabancasını çıkarıp Jilin'e doğru ateş etmeye başladı. Jilin alelacele bir taşın arkasına sığındı ve mermiden kendini zor kurtardı.

Bu olaydan sonra ihtiyar, Jilin'i efendisine şikayet etti. Efendisi de Jilin'i çağırıp, gülerek niçin ihtiyarın yanına gittiğini sordu. Jilin ona bir kötülük etmediğini, sadece nasıl yaşadığını merak ettiğini anlattı. Efendisi bunları ihtiyara söyleyince, ihtiyar sinirlenip birşeyler homurdanmaya başladı. İki dişini dışarı çıkarmış el kol hareketleriyle Jilin'e bağıriyordu. Jilin söylediklerinin hepsini anlamadı ama anladığı kadarıyla Abdül'e onu öldürmesini söylüyordu. İhtiyar bağıra çağıra gittikten sonra Jilin onun kim olduğunu sordu. Efendisi de anlattı:

- O yiğit, büyük bir adamdır. Bir zamanlar başyığıtti. Zamanında çok Rus öldürdü. Zengindi. Üç karısı, sekiz oğlu vardı. Hepsi aynı köyde yaşıyorlardı. Birgün Ruslar gelip köyü yaktılar. Oğullarından yedisini de öldürdüler. Bir oğlu kalmıştı, o da gidip Ruslara teslim oldu. Bunun üzerine ihtiyar da gitti ve Ruslara teslim oldu. Üç ay onların arasında yaşadı. Oğlunu buldu. Kendi elleriyle öldürüp kaçtı. O günden beri savaşmıyor. Mekke'ye gidip Allah'a olan borcunu ödedi. Bunun için sarık sarıyor. Mekke'ye giden sarık sarar, hacı adını alır. Sizinkileri de bu yüzden hiç sevmez. Benden seni öldürmemi istiyor. Fakat bu benim işime gelmez. Senin için bu kadar para saydım. Hem

89

jâa,

sana kanım kaynadı. Söz vermiş olmasaydım seni bırakmazdım.

Sonra gülerek:

- Sen Urus iyi, ben Abdül iyi, dedi.

IV

Jilin böylece bir ay daha geçirdi. Gündüzleri Avul içinde dolaşıyor ya da bir işle uğraşiyor, gece olup ses seda kesilince de samanlığına çekilip yeri kazıyordu. Toprağı keserle oyduğu için kazmak zordu. Fakat tüm zorluğuna rağmen içine girecek kadar bir çukur kazmayı başardı. Gideceği yolu öğrenmek istiyordu ama Tatarlar söylemiyorlardı.

Bir gün öğle üzeri efendisi bir yere gidince, Jilin Avul'un arkasındaki dağa doğru yürüdü. Niyeti gidebileceği yerleri gözden geçirmektir. Fakat efendisi yola çıkarken, küçük oğluna Jilin'i adım adım izlemesini, gözden kaçırmamasını tembihlemişti. Küçük oğlu Jilin'in dağa doğru gittiğini görünce arkasından koşarak:

- Gitme! Babam istemiyor. Bak sonra halkı çağırırım, dedi.

Jilin onu kandırmaya çalıştı:

- Çok uzağa gitmiyorum ki. Şu tepeye çıkacağım sadece. Sizinkileri tedavi etmek için bir ot lazım oldu da. Bu prangalarla nereye kaçabilirim ki zaten. Hem sen de be nimle gelebilirsin. Yarın sana ok ve yay yaparım.

Küçük bu sözlere kandı ve beraberce yola çıktılar. Dağ yakın görünüyordu ama prangalarla yürümek çok zordu. Güçbela tepeye çıkabildi. İsteddiği yere vardığında yere otu-

90

4k

rup etrafı gözlemeye başladı. Samanlığın arkasındaki küçücük düzlükte atlar otliyordu. Daha aşağılarda başka bir köy vardı. Köyün ardında yalçın bir dağ, onun ardında da yine bir yalçın dağ. Dağlar arasındaki orman yeşil bir leke gibi görünüyordu. Ormanın arkasında da sıra sıra başka dağlar yükseliyordu. Hepsinin üstü de başlık gibi bembeyaz karla örtülüydü. Buralarda güneş doğarken de batarken de böyle görünürdü manzara. Birbirine yakın dağların yamaçlarında yer yer köyler vardı ve evlerin bacalarından dumanlar yükseliyordu. Jilin:

- Demek bütün buralar onların toprağı, diye düşündü. Sonra durup Rus toprağına baktı. Düşüncelere daldı. Ayaklarının altından akan ırmak, kendi oturduğu köy, bahçeler, ırmak kenarına oturmuş çamaşır yıkayan, minimini kuklalar gibi görünen kadınlar... Jilin irkilerek dağıttı düşüncelerini ve etrafı seyretmeye devam etti. Avul'un altından aşağıya doğru uzanan dağlar ve dağlar arasında bir orman görülüyordu, iki dağ arasında göze çarpan mavi, düzlük bir alan vardı. Düzlüğün üzerini bir duman kaplıyordu.

Jilin kalede olduğu zaman, güneşin nereden doğup nereden battığını hatırlamaya çalıştı. Kalenin vadi içinde olduğunu tahmin etti. Sonra da oradan, iki dağ arasından kaçmak gerektiğini düşündü.

Güneş yavaş yavaş batmaya başlamıştı. Dağların beyaz rengi kızıla dönüyordu. Kara dağlar ise büsbütün kararmış, çay yataklarını bir sis kaplamıştı. Kalenin olduğunu düşündüğü vadi batan güneşin ışıklarıyla kızillara büründü. Vadide baca dumanını andıran bir şey gözüne çarptı. O an oranın Rus kalesi olduğuna iyice emin oldu.

Vakit bir hayli geç olmuştu. Akşam ezanı da okunuyordu. Uzaktan ineklerin sesleri geliyordu. Sürüleri getiriyor-

91

c£k

lardı. Küçük durmadan "gidelim" diyordu. Jilin gitmek istememesine rağmen eve döndü.

Jilin artık yolu bildiğini, kaçması gerektiğini düşünüyordu. Hemen o gece kaçmak istiyordu. Ay hilal olduğu için gece karanlıktı üstelik. Fakat ne yazık ki, Tatarlar dönmüştü. Her zaman, önlerinde hayvanları, güle oynaya gelirlerdi. Fakat bu defa hiç hayvan getirmemişlerdi. Sadece kırmızı yüzlü Tatar'ın kardeşi atın terekesinde ölü olarak duruyordu. Bütün Tatarlar çok öfkeliydi. Ölüyü gömmek için toplandılar. Jilin de onları seyretmeye çıktı. Ölüyü tabuta koymamışlardı. Bir kefene sarıp köy dışındaki çınarların altına götürerek otların üzerine yatırdılar, ihtiyarlar toplanıp kalpaklarının üzerine birer bez serdiler. Ölünün karşısına, diz çöküp oturdular. Bu arada imam gelmişti. En öndeki safa geçti ve öteki Tatarlar onun arkasında dizildi. Başlarını öne eğmiş, oturuyorlardı. Uzun süren bir sessizlikten sonra imam kafasını kaldırıp:

- Allah! dedi. Sonra yine eğdi başını. Uzun süre, hiç kımıldamadan sustular.

Sonra imam yine başını kaldırarak:

- Allah! dedi ve bu sefer hepsi tekrarladı. Sonra da sustular. Ölü otlar üzerinde yatıyordu. Tatarlar da aynı onun gibi hiç kımıldamadan oturuyorlardı. O kadar sessizdi ki ortalık sadece çınar yapraklarının rüzgarda çıkardığı ses duyuluyordu.

Sonra imam bir dua okudu. Hepsi birden kalkıp, ölüyü elleriyle tutup, bir çukurun yanına götürdüler. Bu sanki bir çukur değil de önceden kazılmış, toprağın altına doğru uzanan bir izbeydi. Ölüyü koltuk altlarından ve bacaklarından tutarak iki büküm yapıp yavaşça bıraktılar. Oturmuş vaziyete getirip ellerini de karnına koydular.

Sonra ırgatlar bir yığın yeşil saz getirip çukurun üstüne

92

<\$&

attılar. Onların üzerine de alelacele toprak atıp, toprağı düzlediler. Ayaklarıyla tepeleyip baş ucuna bir taş diktiler. Sonra da saflar halinde dizilip oturdular. Uzun zaman sustular ve:

- Allah! Allah! Allah! diye haykırdılar. Sonra ayağa kalktılar. Kızıl saçlı olan Tatar kalkıp ihtiyarlara para dağıttı ve kırbacını alıp üç defa alnına vurdu. Ardından da evine gitti.

Ertesi gün Jilin, kızıl saçlı Tatarın, yanında bir kısrağın, arkasında üç Tatarla birlikte köy dışına çıktığını gördü. Köyün dışına vardıklarında kızıl saçlı olan, yeleğini çıkarıp, kollarını sıvadı ve yenlerini sıkıştırdı. Kamasını çıkararak bileği taşıyla bileğledi. Bu işi bitirince öbür Tatarlar kısrağın kafasını yukarı doğru kaldırdılar ve kızıl saçlı gelip hayvanın boğazını kestikten sonra yere yıktılar. Yum-ruklarıyla da derisini yüzdüler. Kadınlar yüzme işi bitince gelip barsak, kelle ve organlarını yıkadılar ve eti parçalara bölerek eve götürdüler. Bütün köy "Allah rahmet eylesin" demek için kızıl saçlının evinde toplanmıştı. Ölünün günahlarını bağışlatmak için üç gün o kısrağın etini yediler. Boza içtiler. Dördüncü gün Jilin, bir yere gitmek için hazırlandıklarını gördü. On kişi atlarını hazırlayıp gitmişlerdi. Kızıl saçlı da gidenlerin içindeydi. Sadece Abdül evde kalmıştı. Jilin kaçmanın tam zamanı olduğunu düşündü. Ay yeni doğmasına rağmen gece karanlıktı. Kaçma fikrini Kastil'in'e de anlattı. Kastil'in korkmuştu:

- Nasıl kaçarsın? Yolu bile bilmiyoruz.
- Ben biliyorum.
- İyi de çok karanlık. Ya kaleye ulaşamazsak.
- Ulaşamazsak ormanda geceleriz. Ben bayağı ekmek

93

A

biriktirdim. Hem niye burada kalacaksın? Parayı göndereceklerini umuyorsun ama ya gönderemezlerse? Zaten Tatarlar bugünlerde çok kızgın. Ruslar onlardan birini öldürmüşler. Şimdi bizi öldürmek istiyorlar.

Kastil'in düşündü, düşündü:

- Ee, o raman gidelim bari, dedi.

V

Jilin bu karardan sonra, daha önce açtığı çukura indi. Kastil'in de sığabilmesi için biraz daha kazıp genişletti. Oturup, Avul'da el ayak çekilmesini beklemeye başladılar.

Avul'da ses seda kesilince, Jilin duvarın altından geçerek dışarıya çıktı. Kastil'in'e de gelmesini söyledi. Fakat Kastil'in geçerken ayağı bir taşla takıldı ve gürültüyü duyan Ulyaşın adlı ev köpeği, daha önce doyurulmuş olmasına rağmen, ileri atılıp havlamaya başladı. Onun havlamasını duyan diğer köpekler de koşup geldiler. Jilin onları susturmak için hafifçe bir ısıklık çalıp, biraz börek attı. Ulyaşın onu tanımıştı. Havlamayı kesip, kuyruğunu sallamaya başladı. Bu arada efendi havlamaları işitmişti. Kapıya çıkıp:

- Kuçu kuçu. Gel yavrum gel! diye köpeği çağırdı. Köpek ise Jilin'in kulak arkalarını okşamalarıyla mest olmuş, hiç ses çıkarmadan, onun ayaklarında yatıyor, kuyruğunu sallıyordu.

Ortalıkta ses seda kesilmişti. Sadece arasına bir koyunun öksürüğü, taşların üzerine akan suyun şırıltısı işitiliyordu.

Etraf zifiri karanlıktı. Yıldızlar çok yüksekteydi ve ay pembe pembe beliriyordu. Çay yatakları üzerindeyse süt

94

£k

gibi bir sis tabakası vardı.

Jilin buldukları köşeden kalkarak:

- Haydi kardeşim gidelim, dedi.

Sessizce yola koyuldular. Biraz gitmişlerdi ki dam üstünden müezzinin "Allahu Ekber" diye ezan okuduğunu işittiler. Milleti camiye çağıran bu ses üzerine duvarın altına büzülüp oturdular. Halk camiden çıkıp evlerine dönene kadar, uzun süre beklediler. Ses seda kesilince, Allah'tan yardım dileyerek istavroz çıkardılar. Sonra da yola çıktılar. Avul'u geçip sarp dağ eteğinin altından dereye indiler. Su içinde dere yatağı boyunca ilerlediler.

Koyu bir sis tabakası aşağılara kadar her yanı sarmıştı. Jilin başlarının üzerindeki yıldızlara bakarak yön tayin etmeye çalışıyordu. Sisin verdiği serinlik yürümelerini kolaylaştırmıştı ama ayakkabılarının biçimsiz ve içeriye dönmüş olması onları rahatsız ediyordu. Jilin daha fazla dayanamayarak ayakkabılarını çıkarıp attı. Yola yalınayak devam edecekti. Bir taştan öbür taşla sığıyor bir yandan da yıldızlara bakıyordu. Kastil'in arkada kalmaya başlamıştı.

- Biraz yavaş ol. Şu mendebur postallar ayaklarımı vurdu, diyordu.
- Sen de çıkar o zaman onları. Daha rahat yürürsün. Kastil'in arkadaşını dinleyip çıkardı ayakkabılarını ama daha kötü olmuştu. Ayağını taş kesiyor, sürekli arkada kalıyordu.

Jilin:

- Ayağın kan revan içinde kalsa da iyileşir. Fakat onlar yetişirse hiç bakmazlar gözünün yaşına, öldürürler seni. O daha mı iyi, diyerek kuvvetlendirmeye çalışıyordu arkadaşını.

Kastil'in hiçbir şey söylemeden yürüyor, arada bir ofla-

95

• _____ <£k _____

yip pufluyordu. Uzun bir süre dere yatağında yürüdükten sonra bir ara köpek havlamaları duydular. Jilin birden durdu. Etrafına bakınıp yolu elleriyle yoklayarak dağ yamacına tırmanmaya başladı.

- Eyvah, yolu şaşırılmışız sağdan gitmişiz. Burada başka bir köy var. Dağdan görmüştüm. Geriye dönmeliyiz. Sola doğru, dağın içine yürümeliyiz. Orman o yanda olmalı.

Kastilin bunu duyunca:

- Ne olur biraz dur. Dinlenelim. Ayaklarım kan içinde kaldı, dedi.

- Aldırış etme. Biraz hafif basmaya çalış, geçer.

Jilin geri döndü ve sola, dağa doğru koşmaya başladı. Kastilin yine hep geride kalıyor boyuna ahlayıp ofluyordu. Jilin onun bu sızlanmalarına aldırış etmiyor, hep yürüyordu.

En sonunda dağın üstüne çıkmayı başardılar. Artık ormanı görmüşlerdi. Biraz daha gayretle ormana girip yürümeye başladılar. Dikenlerden, her tarafları yırtılmıştı. Zorlanarak yürürken önlerine bir keçi yolu çıktı. Oradan devam ederlerken Jilin:

- Dur! Yoldan nal sesleri geliyor. Dinle, dedi. Durup dinlediklerinde bir hayvanın, nal sesine benzer bir ses çıkararak yürüdüğünü farkettiler. Onlar yürüdükçe o da yürüyor, onlar durunca o da duruyordu. Jilin bunun üzerine, sürünerek, karanlık yolda ilerledi. Baktı ki yolda birşey duruyor. Ata ya da insana benzemiyordu. "Başka bir şey olsa gerek" diye düşündü. O şeyin garip sesler çıkarması üzerine Jilin çok şaşırıp ve hafifçe ısıklık çaldı. O anda hayvan ürkerek, ormana fırtına gibi dalıverdi. Ayak sesleri, dalların kırılma sesine karışıyordu.

Kastilin korkusundan yere yuvarlanmıştı. Jilin ise gülü-

96

<£§&

yordu.

- Geyik bu ya! Baksana boynuzları ormanı talan etti. Biz ondan korkuyoruz, o bizden, dedi.

Korkulacak birşey olmadığını anladıktan sonra ileriye doğru yürümeye devam ettiler. Tanyeri hafiften açılıyor, sabah yaklaşıyordu. Fakat yine de doğru yoldan gidip gitmediklerinden emin değildiler. Jilin'e bu yol Avul'a götürüldüğü yol gibi geliyordu. Eğer tahminleri doğruysa on verst yollan vardı. Fakat görünürde hiçbir iz yoktu. Zaten olsa da karanlıkta göremezlerdi.

Biraz yürüdükten sonra bir düzlüğe çıktılar. Kastilin daha fazla dayanamayarak oturdu.

- Ne dersen de. Ben daha fazla gidemeyeceğim. Burada kalacağım. Artık ayaklarım tutmuyor.

Jilin onu kandırmaya çalışıyordu ama Kastilin dediğinde ısrar ediyordu. Bunun üzerine Jilin çok öfkelenmişti. Yere tükürerek içini çekti:

- Öyleyse ben yalnız giderim. Allahaismarladık, dedi.

Kastilin orada kalamayacağını anladı, sıçrayıverdi yerinden ve yürümeye başladı. Birlikte dört verst kadar yürüdüler. Ormanı daha koyu bir sis kaplamıştı. İlerilerde hiçbir şey görünmüyordu. Yıldızlar da artık güç farkedili-yor olmuştu.

Bu arada birden uzaklardan nal sesleri duyuldu. Jilin emin olmak için yüzükoyun yere uzanıp, kulağını toprağa dayadı ve:

- Doğru. Nal sesi bu. Bize doğru geliyor.

Korku içinde yoldan sapıp bir çallığın içine girdiler. Beklemeye başladılar. Bir süre sonra Jilin yola doğru sürünerek etrafa bakındı ve atlı bir Tatarın önünde ineklerle, mırıldana mırıldana geçtiğini gördü. Biraz daha oturup

97

«k

Tatar'ın gitmesini beklediler. Sonra Jilin Kastilin'e dönerek:

- Eh, çok şükür gitti. Haydi kalk gidelim, dedi. Kastilin kalkmaya çalıştı ama beceremedi ve düştü.

- Valla kalkamıyorum. Gücüm kalmadı, dedi.

Ağır, şişman vücudu kan ter içinde kalmıştı. Ayakları yara bere içindeydi. Üstelik ormandaki ağır sis tabakası yüzünden hepten bitkin düşmüştü. Jilin onu zorla kaldırmaya çalıştı ama Kastilin:

- Ah! Acıyor, diye öyle bir feryad kopardı ki Jilin şaşırıp kaldı. Ona çıkışarak:

- Niye bağıırıyorsun be! Tatarlar daha uzaklaşmadı. Duyabilirler.

Bir yandan da gerçekten bitkin olduğunu farkediyor, ne yapacağını düşünüyordu. Sonuçta arkadaşını yalnız bırakamazdı. Kararını verip:

- Haydi kalk. Madem yürüyemiyorsun ben de seni sırtıma alırım, dedi ve Kastilin'i sırtına bindirerek, uyluklarından tuttu. Bir yandan da onu uyarıyordu:

- Aman n'olur kollarınla beni boğma. Omuzlarımdan tut.

Sırtındaki yük Jilin'e ağır geliyordu. Ayakları kan içinde kalmıştı. İyice bitkin düşmüştü ama Kastilin'i sürekli yukarıda tutmak için ikide bir onu yerleştiriyor, hoplatıyordu.

Bu şekilde yol alırlarken Jilin arkalarından birinin geldiğini, kendi dilinde birşeyler söylediğini duydu. Yoldan geçen Tatar, Kastilin'in feryadını duymuş olmalıydı. Jilin hızla çalılığın içine koştu. Tatar tüfeğini onlara doğrultup ateş etti, ama vuramadı. Sonra da bağırıp, koşarak gitti.

Jilin:

98

£&

- Eyvah yandık! Bu köpek şimdi Tatarların hepsini toplar başımıza. Hepsi birden düşer peşimize. Üç verst daha uzaklaşmazsak hapi yuttuk, diyordu. Bir taraftan da hangi akıla kulluk edip de bu meşe odununu yanına aldığı düşünüyordu. Yalnız olsaydı varacağı yere çoktan varmıştı bile.

Kastilin:

- Sen yalnız devam et dostum. Benim yüzümden başını belaya sokma, deyince Jilin:

- Olmaz öyle şey! Arkadaş bırakılır mı? dedi.

Onu tekrar sırtına alarak yürümeye başladı. Böylece bir vest daha yol aldılar. Durmadan gidiyorlar, fakat bir türlü ormanın ucuna gelemiyorlardı. Sis de yükselmeye başlamıştı. Küçük küçük bulutlar göğü kaplamış, artık yıldızlar da görünmez olmuştu. Jilin yürümekten bitkin düşmüştü.

Etrafı taşla çevrili küçük bir kaynağa vardıklarında Jilin durup, Kastilin'i indirdi:

- Dur biraz soluklanalım. Biraz su içelim. Biraz da börek yiyelim. Kale uzakta olmasa gerek, dedi.

Tam su içmeye eğildiklerinde arkadan bir ses duyular. Yine sağa sola sapıp, yalçın yamacın çalılırları içine saklandılar.

Tatarların sesleri geliyordu. Onların saptıkları yerde duruyorlardı. Aralarında konuştuktan sonra köpekleri kışkırtan sesler çıkardılar. O sırada çalılıklardan bir ses işitdiler. Baktıklarında bir köpeğin kendilerine doğru gelip, bir yerde durarak havlamaya başladığını gördüler. Tatarlar da havlamayı duymuşlardı. Birdenbire Jilin'le Kastilin'in yanında bitiverdiler. Üç kişiydiler ve Jilin'le Kastilin': bağlayıp atlara bindirerek götürdüler.

Birlikte üç verst yol aldıktan sonra karşılırlarına iki Tatar-

99

<fik

la efendileri Abdül çıktı. Kendilerini yakalayan Tatarlarla bir şeyler konuşan Abdül, daha sonra ikisini de alıp kendi atlarına bindirdi ve Avul'a geri götürdü.

Sabahleyin Avul'a vardıklarında onları sokakta yere indirdi Abdül. Birden etraflarını bir sürü çocuk sardı. Bağırıp çağırıyorlar, üstlerine taş atıyorlar, kırbaçla dövmeye çalışıyorlardı. Bütün Tatarlar çepeçevre onları sarmıştı. Dağın arkasında yaşayan o ihtiyar da gelmişti. Aralarında konuşmaya başladılar. Jilin, kendileri için bir karar vermeye çalıştıklarını anladı. Herbiri birşey söylüyordu. Kimi:

- Onları dağa götürelim, diyordu. İhtiyar ise:

- Öldürün, diye inat ediyordu. Fakat Abdül buna karşı çıkıyor.

- Onlar için bir sürü para verdim. Onlardan fidye alacağım, diyordu.

İhtiyar inadında devam ediyor:

- Onlar para falan vermez. İkide bir başımıza bela olurlar. Hem Rusları besleyip durmak günahdır. Gebertin gitsin! diyordu.

En sonunda dağıldılar. Efendisi Jilin'in yanına gelerek:

- İki haftaya kadar paranızı göndermezlerse sizi döve döve öldürürüm. Eğer yine kaçmaya kalkarsanız köpek gibi gebertirim sizi. Haydi şimdi bir mektup yaz. Adamakıllı olsun, dedi.

Artık yüzü hiç gülmeyen Abdül onlara kağıt getirdi. Mektuplarını yazdırıp, prangalarını taktı. Sonra da onları cami arkasında bir yere götürdü. Götürüldükleri yer beş arşın ^erinliğinde bir çukurdu.

100

m.

VI

Bu olaydan sonra hayatları hepten kötüleştmişti. Prangalarını hiç çıkarmıyorlar, dışarıya çıkmalarına izin vermiyorlardı. Yemek niyetine verdikleri çiğ hamuru, köueğin önüne atıyormuş gibi atıyorlardı. Suyu da testiyle aşağıya sarkıtıyorlardı.

Kastilin fena halde hastalanmıştı. Dudakları çatlıyor, vücudu tepeden tırnağa sızlıyor, sürekli ahlayıp otluyor yahut da uyuyordu.

Jilin işlerin yine sarpa sardığının farkındaydı. Kara kara düşünüyordu. Oradan nasıl kaçabileceğini bir türlü çözemiyordu.

Bir tünel kazmak istedi. Fakat toprağı atacak yer yoktu ve bu düşüncesini efendisi de anladı ve "öldürürüm" diye gözdağı verdi.

Birgün çukurun içinde, ayaklarını altına almış oturuyor, dışarıdaki özgür hayatı düşlüyordu. İçi daralıyordu. Bu arada birden dizlerinin üzerine, arka arkaya iki börek düşüverdi. Ardından da kirazlar. Kafasını kaldırıp yukarıya baktığında Dina'yı gördür Kız ona baktı. Sonra da gülerek kaçtı.

Jilin o an:

- Acaba Dina bana yardım edemez mi? diye düşündü. Hemen çukurun içinde bir yeri temizleyip biraz kil yoğurdu. At, köpek, insan kuklaları yapıp:

- Dina gelince ona atarım, dedi. Fakat ertesi gün Dina gelmedi.

Ondan sonraki gün Jilin çukurun yakınlarından nal

101

<£§&

sesleri geldiğini duydu. Kulak kabartıp dinlediğinde, bir grup Tatarın cami yanında tartışıklarını, bağırışıklarını, iki de bir de Rus sözünü andıklarını duydu. Bir ara ihtiyarın sesini işitti. Ne söylediğini tam olarak anlayamamıştı ama Rusların yakına geldiklerini tahmin etti. Tatarlar, Rusların Avul'a gitmelerinden korkuyorlardı. Esirleri ne yapacaklarını bilemiyorlardı. Bir müddet daha konuşup gittiler.

Jilin birden yukarıda bir kıpırtı işitti. Yukarı baktığında Dina'yı gördü. Onu ilk gördüğü günkü gibi çömelmişti yere. Hafifçe öne eğilmişti. Gerdanlığı çukurun içine doğru sallanıyordu. Minimini kara gözleri iki yıldız gibi ışılıyordu. Dina koynundan iki peynirli börek çıkarıp aşağıdakilere attı. Jilin börekleri alıp:

- Çoktandır gelmedin. Bak sana oyuncak yaptım. Al tut, diyerek kuklaları birer birer atmaya başladı.

Dina ise başını sallıyor, hiç bakmıyordu attıklarına.

- Ben oyuncak istemiyorum, dedi. Eliyle boynunu göstererek:

- Seni öldürecekler!

- Kim öldürecek beni?

- Babam, ihtiyar ona böyle söylüyor. Ben sana acıyorum.

Jilin tam zamanı olduğunu düşünerek:

- Madem acıyorsun o zaman bana uzun bir sopa getir, dedi. Kız "olmaz" der gibi başını salladı.

Jilin kollarını kavuşturup:

- N'olur Dina! Yalvarırım sana, diyordu.

- Olmaz, evdekiler görür, dedi Dina. Sonra da kalkıp gitti.

102

A

Bir akşam Jilin oturmuş, hallerinin ne olacağını düşünüyordu. Sürekli yukarıya bakıyordu. Gökyüzünde yıldızlar görülüyordu. Ay henüz doğmamıştı. Bir ara ezan okunduğunu duydu sonra ses seda kesildi. Jilin de biraz yere uzandı. "Ne yapsın kızcağız, korkuyor" diye düşünüyordu.

O an kafasına toprak serpildiğini hissetti. Yukarıya baktığında, çukurun öbür ucundan bir sopanın, içeriye doğru sokulduğunu gördü. Sopa aşağı doğru sarkıtılıyor, çukurun yanlarına sürtüyordu. Jilin çok sevinmişti. Sopyayı tutup aşağı indirdi. Eliyle yokladı ve sağlam olduğunu gördü. Bu sopyayı daha önce efendisinin evinin çatısında görmüştü.

Kafasını kaldırıp tekrar gökyüzüne baktı. Yıldızlar ışıltılıydı. Dina'nın gözleri de kedi gözü gibi parlıyordu.

Kafasını çukurun kenarından aşağılara eğerek:

- Ivan! Ivan! diyor, bir yandan da eliyle sus işareti yapıyordu. Jilin sordu:

- Ne var?

- Hepsi gitti. Evde sadece iki kişi kaldı. Bu cevap üzerine Jilin, Kastilin'e dönerek:

- Kastilin! Haydi çıkalım buradan. Son kez şansımızı deneyelim. Ben sana yardım ederim, dedi.

Kastilin artık bu sözleri işitmek bile istemiyordu.

- Hayır yapamam. Benim buradan çıkamayacağım ayan beyan ortada. Hem kuvvetim de yok.

- Öyleyse Allahaismarladık Kastilin. Kusura bakma, ben gidiyorum, dedi Jilin ve onunla vedalaştı.

Sonra da sopyaya tutunup tırmanmaya çalıştı. Prangası engel olduğu için iki kız aşağı düştüyse de yılmadı ve Kas-tilin'in de yardımıyla güçbelâ yukarı çıkmaya çalışıyordu Dina ise ellerinin gücü yettiği kadar onu yukarı çekmeye

103-

M

uğraşiyor bir yandan da gülüyordu.

Jilin yukarıya çıktığında sopyayı Dina'ya verip aldığı yere götürmesini söyledi. Eğer öyle yapmazsa kızı döve döve öldürürlerdi. Kız da Jilin'i dinleyerek, sürükleye sürükleye götürdü sopyayı.

Jilin yola çıkıp dağ eteğine doğru yürüdü. Sarp yamaçtan aşağı indiğinde eline bir taş alıp prangasının kilidini kırmaya çalıştı ama çok sağlam olduğu için beceremiyor-du. Üstelik takıldığı yer çok uygunsuzdu ve iyi vurulmuyordu. Birden bir ayak sesi duydu. Birisi hafif hafif sığırayarak ona doğru geliyordu. Dina olduğunu düşündü. Gelen yaklaştığında tahmininin doğru çıkmasına sevindi. Dina koşturarak gelip taşı eline aldı:

- Ver ben kırayım, diyordu. Diz çöktü ve vurmaya başladı. Ama elleri o kadar ince ve narindi ki bir damlacık kuvveti yoktu. Yapamadığını anlayınca taşı atıp ağlamaya başladı. Bu defa Jilin aldı taşı eline. Dina ise kollarını kavuşturmuş, onun yanında oturuyordu.

Jilin başını kaldırıp etrafa göz attığında, dağın arkasında bir kızılığın belirmeye başladığını gördü. Ay doğuyordu. "Ay doğmadan dere yatağına inip ormana varmalıyım" dedi kendi kendine. Ayağa kalktı ve elindeki taşı attı. Prangayla da olsa yürümek zorundaydı.

Dina'ya doğru eğildi ve:

- Hoşçakal Dinacık. ölünceye kadar seni unutmayacağım, dedi.

Dina onun üstünü başını yokluyor, börekleri koyacak bir yer arıyordu. Jilin börekleri aldı. Sonra da: "Sağol akıllı kız. Ben gidiyorum. Sana kim kukla yapacak şimdi?" diyerek kızın başını okşadı.

Dina ağlamaya başlamıştı. Yüzünü elleriyle kapatıp, da-

104

cgk

ğa doğru, bir keçi yavrusu gibi sıçrayarak gitti. Duyulan tek ses, örüklerine dizilmiş paraların koşarken sırtına vur-masıyla çıkan sestti.

Jilin ileriye doğru bakarak istavroz çıkardı. Şingirdama-ması için, prangasının anahtarını yukarı kaldırdı. Yürürken aksıyordu. Bir yandan da ayın doğacağı kızıl ufka bakıyordu. Biraz daha ilerleyince yolu tanıdı. Eğer dosdoğru giderse sekiz verst yolu vardı. Ay iyice doğmadan ormana varabilmeyi umut ediyordu. Dereyi geçtiğinde ormanın öte ucu aydınlanmıştı. Dere yatağı boyunca etrafa bakına-rak yürüyordu. Kızılık ağarmasına rağmen henüz ay görünmüyordu. Dere yatağının bir kenarına aydınlık vurmaya başlamıştı. Dağın öbür yanında ise bir gölge oluşmuştu. Jilin hep bu gölgede kalmaya çalışıyor, hızlı hızlı yürüyordu.

Ay yükselmeye, dağların ardından çıkmaya başladıkça tepeler aydınlanıyordu. Ortalık gündüz gibi ışı ışı olmuştu. Jilin de ormana yaklaşmıştı. Ağaçların yaprakları tek tek seçilebiliyordu. Her yer sessizdi. Bu sessizlik sanki ölüm sessizliğini andırıyordu. Sadece aşağıda akan derenin şırıltısı duyuluyordu.

Jilin bu şekilde, kimseyle karşılaşmadan ormana vardı. Orada karanlık bir yer seçip, dinlenmek için oturdu. Böreklerini yedikten sonra, bir taş bulup tekrar prangasını kırmaya çalıştı. Fakat çok uğraşmasına rağmen becereme-yince kalkıp bir verst daha yol aldı. Yine yorulmuştu. Ayakları sızlıyordu. On adım daha atıp: "Oturmamalıyım. Bir otursam bir daha yerimden kalkamam. Gücüm kesilmeden yürümeliyim. Ortalık aydınlanırsa ormanda yatar, gece tekrar yola çıkarım" diye düşündü.

Bütün gece yürüdü. Bir ara uzaktan iki atlı Tatar'ın sesini duydu ve bir ağaç arkasına gizlendi. Gittiklerinden

105

«§%

emin olunca da tekrar yoluna devam etti.

Ay ışığı solgunlaşmaya başlamıştı. Toprağa çiğ düşmüştü. Sabah yaklaşıyordu. Fakat Jilin henüz ormanın öbür ucuna varamamıştı. "Otuz adım kadar daha yürüyüp, orman kenarına oturayım bari" dedi kendi kendine. Otuz adım daha yürüyünce ormanın sonuna geldiğini anladı. Ormanın dışına çıktığında etraf iyice aydınlanmıştı. Bozkırın ucunda kale ayan beyan ortadaydı. Ateşler yanıyor, dumanlar yükseliyor, ateşin çevresinde koşuşturan insanlar görölüyordu.

Jilin daha dikkatle baktığında ışıldayan silahları ve askerleri farkettti. Çok sevinmişti. Bütün kuvvetini toplayarak, dağın eteğinde ilerledi. Kendi kendine "Allah vere de düz ovada karşıma Tatar çıkmasa. Ne kadar yakın olursa olsun kaçıp kurtulamam" diyordu. Böyle düşünürken bir de baktı ki sol tarafta, tepenin üzerinde, kendine çok yakın bir yerde üç Tatar duruyordu. Tatarlar Jilin'i görüp atlarını ona doğru sürmeye başlamışlardı. Kalbi hızla çarpıyordu Jilin'in. Avazı çıktığı kadar bağıarak:

- Arkadaşlar! Kurtarın beni! Arkadaşlar, diye yardım istiyor, elini kolunu sallıyordu. Onun bu feryadını duymuşlardı. Yerlerinden fırlayıp, Jilin'e doğru koşmaya başladılar. Ama uzaktaydılar. Tatarlar ise yakındı.

Jilin olanca kuvvetini topladı, prangasını tutup kaldırdı ve koşmaya başladı. Sadece istavroz çıkarıp:

- Arkadaşlar! diye bağıyordu.

Kendini kurtarmaya gelen arkadaşları onbeş kişiydiler. Tatarlar bunu görünce korktular ve oldukları yerde durmaya karar verdiler. Jilin de kaçtı ve arkadaşlarının yanına vardı.

Bir anda Jilin'in etrafını sardılar.

106

<&

- Kimsin? Necisin? diye soruyorlardı. Jilin ise herşeyi unutmuş, sadece ağlayarak:

- Arkadaşlar! Arkadaşlar, deyip duruyordu. Askerler koşup geldiler ve Jilin'in etrafını sararak, ekmek, lapa, votka uzattılar. Biri üstüne kaput verirken diğeri prangasını kırmıştı.

Subaylar, onu tanımıştı. Alıp kaleye götürüldüğünde herkes sevinç içindeydi. Arkadaşları Jilin'i görmeye geldiler. O da onlara başından geçenleri anlattı ve:

- İşte. Eve gideyim, evleneyim dedim olmadı. Anlaşılan kısmet olmayacak bize, dedi.

Bütün bunlardan sonra yine Kafkasya'daki askerliğine devam etti. Bir ay sonra da beşbin ruble fidye vererek Kas-tilin'i kurtardılar. Yarı canlı yarı ölü, kaleye getirdiler.

107

(1

ÇARESİZ HASTANIN ÖLÜMÜ

i

Geniş adliye sarayında savcı ile mahkeme yargıçları uzun bir dava celsesinin tatilinde toplantı odasında bulunuyorlardı. Söz ünlü bir dava etrafında dönüp dolaşıyordu. Vasilyeviç bu işe bakmaya mahkemenin yetkisi olmadığını hararetle öne sürüyor, Egoroviç de kendi fikrinde diretiyordu, İvanoviç tartışmaya önceden katılmamış olduğundan onlara kulak vermeyerek içeri yeni getirilen gazeteye göz gezdiriyordu. Birden:

- Efendiler, Ivan İlyiç ölmüş! Dedi

- Yok canım!

- Alın işte, kendiniz okuyunuz!

Diyerek üzerinde henüz matbaa mürekkebi kokan gazeteyi uzattı.

Gazetede koyu kara çizgiler arasındaki şu satırları okudular: "Praskovya Fiodorovna Galovina, akraba ve dostla-

109

<<filfe

rına yargıçlar kurulu üyesi olan, sevgili kocam Ivan İlyiç Galovin'in 4 Şubat 1882 tarihinde öldüğünü büyük acılarla bildirir. Cenaze önümüzdeki cuma günü öğleden sonra saat birde kaldırılacaktır."

Ivan İlyiç bu toplantı odasında bulunanların meslektaşydı, kendisini hepsi de çok severlerdi.

Uzun süredir hasta bulunuyor ve iyileşemeyeceği tahmin ediliyordu. Gerçi henüz memuriyeti üzerinde duruyordu; fakat ölümü halinde Ivan İlyiç'den boşalacak olan makama kimin geçeceği az çok tahmin edilebiliyordu.

Toplantı odasında bulunan meslektaşları şimdi İvan İlyiç'in ölümü haberi karşısında her şeyden önce bu ölümün kendilerinin ve dostlarının terfilerine ne gibi bir etki yapabileceğini düşündüler.

Birinin kafasının içinden: Elbette bu terfi ve görev değişikliğinden birinin yeri bana verilecektir. Bu bana ne kadar zamandır söz verildi. Bu durumda sekiz yüz ruble fazla alacağım, çalışma odam da değişecek, fikri geçiriyordu.

Öteki: Ne yapıp yapıp şimdi kayınbiraderimi hemen buraya, yanımıza geçirtmeliyim. Buna karım sevinir. Artık akrabaları için bir şey yapmadığıma dair hiçbir söz söyleyemez, diye düşünüyordu.

İvanoviç sessizliği bozarak:

- Ben zaten kurtulamayacağını biliyordum. Zavallı adam! Dedi.

- Peki ama, hastalığı neydi?

- Onu doktorlar da kestiremediler. Herbiri bir tarafa çaktı. Ben son görüşümde kurtulacak sanmıştım.

- Ben Paskalyadan beri hiç gitmedim. Fakat hep gitmek istiyordum.

- Parası var mıydı?

110

şh

- Galiba karısını vardı. Fakat büyük bir şey olmamalı.

- Şimdi cenazeye gitmeliyiz. Ne kadar da uzakta oturu-" yorlar.

- Sizin eve göre demek istiyorsunuz galiba. Her yer sizin eve uzak.

İvanoviç, Egoroviç'e bakıp gülümseyerek.

- Nehrın karşı kıyısında oturmamı hiç affedemezsiniz. Söz buradan şehrin büyüklüğüne geçti. Daha sonra mahkeme salonuna girildi.

Bu ölüm dolayısıyla yapılabilecek yeni tayinlere, görev değişikliklerine ait düşüncelerden başka, bir dostun şu ölüm haberi bunu öğrenenlerin hepsinde -her zaman ve her yerde olduğu gibi- bir sevinç havası yarattı. Neyse ölen ben değilim, o! Şeklinde ifade edebilecek bir hava. Evet, herkesin düşüncesi veya duygusu: "işte o ölüp gitti ama ben hâlâ yaşıyorum"dan ibaretti. Ivan İlyiç'in vaktiyle yakından tanışıp seviştiği, kendisinin dostu olduğu bilinen kimselere gelince bunlar cenaze töreninin, nezaket gösterisi olarak yapılacak bir takım can sıkıcı görev olduğunu, cenazede bulunmaları ve dönüp onun dul kalan karısını ziyaret etmeleri gerektiğini düşünüyorlardı.

Dostlarından en samimi sayılanlar Vasilyeviç ile Ivanoviç idi.

Piyotr Ivanoviç, İvan İlyiç ile hukuk okulunda arkadaş olmuştu. Kendisi ona minnet duyardı. Yemekte karısına arkadaşının öldüğünü ve kayınbiraderini buldukları yere geçirtmek ihtimallerini söylemiş ve yemekten kalkar kalkmaz kıyafetini değiştirerek cenazenin evine koşmuştu.

Ivan İlyiç'in, evinin sokak kapısının merdiveni önünde bir hususi, iki de kiralık araba duruyordu. Evin bahçe girişi tarafında ipek kumaşlara sarılmış, gümüş püskül ve şe-

111

^

ritlerle bezenmiş tabut kapağı duvara dayanmıştı.

Karalar giyinmiş iki hanım kürklerini çıkarıyorlardı. Bunlardan biri ölünün kızkardeşi idi ve İvanoviç onu tanıyordu. Ötekini hanımı tanımıyordu.

İvanoviç'in mahkeme arkadaşı Şvarts, yukarı merdivenden iniyordu. İvanoviç'i daha yukarıdan görünce durdu ve gözü ile işaret verdi. Bu: "İlyiç'in yaptığı kötü bir iş değil, bize gelince biz daha hünerli çıkmış bulunuyoruz." demektir.

Şvarts, İngiliz usulünde bir sakal bırakmıştı; zayıf vücudu baştan başa siyahlar içinde idi; her zaman olduğu gibi üzerinden tatlı bir kibarlık saçılıyordu. İvanoviç onun hoppa karakterinin yanında bu kibarlığını çok gülünç buluyordu. Yahut ona böyle geldi.

İvanoviç hanımların önden gitmelerine yer vererek kendisi merdivenleri onların arkasından yavaş yavaş çıktı. Arkadaşı inmiyor, onu yukarıda bekliyordu. İvanoviç bunun sebebinin hemen buldu. Şüphe yok ki, o akşama nerede buluşup kağıt oynayacaklarını kararlaştırmak istiyordu. Hanımlar dul kalan arkadaşlarının yanına çıktılar. Arkadaşı, ona dudakları sıkılı, gözleri gülerek, kaşlarının bir kıvılcığıyla sağda ölünün yattığı odayı gösterdi.

İvanoviç, bu gibi durumlarda ne yapacağını pek iyi bilemeyerek içeri daldı. Akıl edebildiği tek bir şey vardı, o da böyle bir durumda bir haç işareti vermenin hiç fena olmayacağından ibaretti. Fakat ayrıca ölüye de bir selam vermek larum mı idi, bunu bir türlü kestiremedi. Ve bir haç işareti yapmakla beraber cenazeye bakarak bir de hafifçe boyun büktü. Aynı zamanda başının, durumu müsaadesi oranında odayı da gözden geçirdi. Ölünün yeğenleri olmaları muhtemel iki delikanlı haç işareti yaparak odadan çıkıyorlardı. İhtiyar bir kadın kıvılcıktan duruyordu. Kaşları

112

£k

tuhaf bir şekilde kalkık bir hanım hafif sesle bir şeyler söylüyordu. Redingotlu bir kilise görevlisi güçlü bir azim ve yüksek bir sesle dua ediyordu. Uşak Gerasim ziyaretçilerin önünde ardında hafif adımlarla dolaşarak parkelere bir şeyler serpiyordu. İvanoviç cenazenin yanından geçerken, bozulmak üzere olan naaştan gelen hafif bir koku duydu.

Bu eve son defa geldiği zaman şu ortada dolaşan adamın hastaya bakmakta olduğunu, İvan İlyiç'in bu adamı çok sevdiğini hatırladı. Haç çıkarma işaretlerine devam ediyor, tabuta, dua okuyucuya, odanın bir köşesinde bir masa üzerine oturtulmuş bulunan Meryem'in boyalı resmine doğru birer birer dönüp başını eğiyordu. El hareketi ve işaretlerinin fazla sürdüğünü farkedince durdu; ölüyü incelemeye başladı. Bütün ölümler gibi o da boylu boyuna uzatılmıştı; katılmış vücudu tabutun ipekli örtülerinin dibine gömülmüş gibi idi. Her ölüde olduğu gibi alnı sarı, balmumu halinde idi; şakakları çöküktü, boşalmıştı; tümsek burnu üst dudağına basıyordu. Onu çok değişmiş, son ziyaretten beri çok fazla zayıflamış buldu. Sima yine bütün ölümlerde olduğu gibi, fakat anlam itibarıyla daha zengindi. Onda görünen ilk şey yapılması gereken her şeyi yaptığı ve iyi yaptığı idi. Bundan başka kendinden sonraya kalanlara bir tenbihte, bir ihtarda bulunuyor gibiydi. İvanoviç, bira-ra rahatsızlık duydu ve hızlı bir şekilde haç işareti vererek ve yarım bir daire çizerek hızlı olduğunu kendisinin de farkettiği bir yürüyüşle odadan çıktı.

Arkadaşı Şvarts yandaki odada bacalarını açmış; elleri, arkasında tuttuğu şapkasıyla oynayarak, onu bekliyordu. Onun şen, kibar, zarif yüzüne bir kere bakmak kararını açmıştı. Belliydi ki, o böyle ziyaret ve törenlerden pek hoşlanmıyordu. İçilen bir zehir damlası katmamak yolunu pek iyi biliyordu. Bütün haliyle: "Ölünün hatırasına yapılan şu şeyler düzmece, gereksiz şeyler; bu akşam da öbür

113

&

akşamları gibi eğlenmekten alıkoyması için... makul hiç bir sebep yoktur." diyordu.

Hem bunu yalnız içinden böyle geçiriyor değildi. Az önce burada bulunan bir dostuna da bunu yavaşca söylemiş, ona akşam Vasilyeviç'lerde buluşup kağıt oynamalarını teklif etmişti. Fakat arkadaşına bu akşam kağıt oynamaması gerektiğini, kendisinde katılamayacağını söyledi. Tam bu sırada karalar giymiş, başına kara bir şal örtmüş bir kadın, İlyiç'in hanımı ve bir çok hanımlarla dairesinden çıktı, bunları cenazenin bulunduğu odaya getirerek buyurun, tören birazdan başlayacak! dedi.

Şvarts hafifçe eğilerek yerinden kıvılcıktan durmadı. Bu daveti ne kabul, ne de reddetmemişti. Kadın İvanoviç'i tanıyarak içini çekti; yanına giderek elini tuttu ve: "Siz merhumun candan bir dostu idiniz," diyerek yüzüne baktı; bu sözünü tasdik eder bir hareket bekliyordu. Adamcağız cenaze odasında haç çıkarmak gerektiğini hemen anlayıp, şimdi burada da kadının elini sıkmak, onun gibi içini çekmek ve: Müsterih olunuz, demek gerektiğini farkettiler. Bunu yaparak hedeflenen neticeye varmış bulunduğunu gördü: Kendisinden ve kadından hüznün saçılıyordu:

Dul kadın: - Dua başlamadan az benimle geliniz, sizinle konuşmak ihtiyacımdayım, kolunuzu bana verir misiniz? Dedi.

Adamcağız kadına kolunu uzattı, birlikte kadının dairesine doğru yürüdüler. Önünden geçerken Şvarts gözüyle yaptığı bir işaretle: - Sen oyuna gelmeyeceğe benzersin, başka bir arkadaş alırsak kızmaya hakkın

yok. Belki kurtulur, gelirsen, beşinci olursun demek istiyordu. Adam yolda giderken içini daha kuvvetle, daha büyük bir hüznle çekiyor, kadim buna karşı minnet göstermek için kolunu sıkıyordu. Pembe kretonlarla örtülü, hafif bir ışık ile aydınlatı-

H4

.fik

lan salona girdiler. Masanın yanına geçtiler. Kadın divan üzerine; o, yorgun yayları ağırlığa dayanamayan alçak bir kanape üzerine oturdular. Kadın başka bir yere oturmasını teklif edecekti, fakat böyle acılı bir ortamda bu düşünceyi yersiz buldu. Adamcağız otururken bu salonu ölen dostunun döşettiğini hatırladı. Hatta o yeşil yapraklı pembe kretonu ona kendisi tavsiye etmişti.

Türlü türlü eşyalarla, biblolarla dopdolu olan salonda kadın gidip divana oturmak için masanın yanından geçerken kara ipek şalının ucu masanın kenarına takılmıştı, adamcağız onu kurtarmak üzere oturduğu yerden kalkıverinceye kadar, kadın ipek şalının ucunu kendisi kurtardı. Adamcağız kalkmak istediği kanepeye tekrar bütün ağırlığıyla oturdu. Fakat kadının ipek şalının ucunu tam kurtaramadığını görünce; yeniden kalktı, kanape bu sefer hatta çatırdayarak çok kötü bir ses çıkarttı. Bunlar olup biterken kadim temiz bir ipek mendil çıkardıktan sonra ağlamaya başladı.

Bu sıkıntılı durum kadının mezarlıkta seçtiği yer için 200 ruble istenildiğini haber vermek üzere içeri giren uşak tarafından çözüldü. Kadın ağlamayı bıraktı, canı sıkılmış bir halde misafirin yüzüne bakarak Fransızca, bütün işlerin pek zor ve zahmetli olduğunu söyledi. Misafir ağzını açmayarak bir kaç işaret yaparak onu onayladı.

Kadın büyük bir sükunet ve yorgun bir eda ile: -Rica ederim, sigara içiniz, dedi ve mezar için verilecek parayı uşakla yeniden görüşmeye başladı.

Misafir sigarasını içmekle beraber kadının uşağıyla mezar işini, en ince ayrıntılarına kadar hesapları konuşup nihayet bir karara bağlanmasını bekliyordu. Kadın bu konuyu bitirince kilisenin dua okuyucularına ödeme yapılması emrini verdi. Uşak çıktı.

115

jfk

Kadın masanın üstündeki albümleri iterek: -Herşeye ben bakmalıyım, dedi ve misafirin sigarasının külü masayı kirletecek korkusuyla hemen bir tabla uzatarak yine söylenmeye başladı:

Üzüntü ve kederimden dolayı para işleriyle uğraşamıyorum desem yalan olur. Kocamla ilgili olan bu işler beni oyalıyor dedi.

Mendili tekrar açtı, tekrar ağlamaya başlamak ister gibiydi. Fakat birden büyük bir güçle, kendini toparlayarak sakin bir sesle konuşmaya başladı.

- Sizinle ciddi bir konu hakkında görüşmek ve ricada bulunmak istiyorum.

- Zavallı, son günlerinde çok çekti.

- Vah vah!

- Evet, müthiş, berbat ağrılar içinde kıvrandı. Yalnız son dakikalarında değil, birçok zaman saatlerce inledi. Hele bir kere üç gün ardı arkası gelmeksizin haykırdı. Dayanmak imkanı yoktu. Bunlara nasıl katlanabildiğime pek şaşarım. Birbiri üstüne üç kapı arkasından iniltileri duyulurdu. Çileler doldurdum...

Adamcağız bir şey söylemiş olmak için.

- Kendini tamamen biliyor muydu?

- Evet, son dakikaya kadar tamamen biliyordu. Ölümünden bir çeyrek saat evvel hepimizle vedalaştı, hatta benden oğlunu yanından çıkarmamı istedi.

adamcağız, kendisinin ve kadının da riya içinde yüzdüklerini pekiyi bilmekle beraber, çocukluğundan beri çok candan tanışıp sevişmiş bulunduğu ve daha sonraları kağıt oyunlarında o kadar yıl arkadaşlık ettiği bir adamın bu akibeti, yüreğini korku ile doldurdu. Üst dudağını ezecek bir durum almış olan naşm tümsek burnu gözlerinin önüne geldi...

116

m

"Üç gün ardı arası kesilmeksizin türlü türlü ıstıraplar ve sonunda ölüm. Fakat aynı durum benim başıma da her zaman gelemez mi? Hatta şimdi." diye düşündü. Titredi. Fakat yeni esen bir hava imdadına yetişerek ona içinden: "Fakat ona olanlar, olmuş, işte ben kurtulmuşum!.. Bu dertler bana gelemez ve gelmemelidir. Bak. Şu akıllı, zarif Şvarts'ın böyle şeylere hiç papuç bıraktığı var mı?" dedi. Bu muhakeme üzerine kendini buldu, rahatladı ve eski, kıymetli dostunun ölüşünün son günlerini, son anlarını ferah ferah dinlemeye başladı. Sanki dünyada başka ölmüş, ölen kimse yokmuş da öğreneceklerini hep burda öğrenecekmiş, kendisi de günün birinde hiç ölmeyecekmiş gibi bir durum aldı.

Dostunun çektiği gerçekten acı ağrıları, sızıları kadın saydı, döktü. Bunlar vaktiyle kadına ne kadar etki etmişse dostuna da şimdi şüphesiz ancak o kadar etki ediyordu. Nihayet kadın aradığı noktaya geldi:

- Ah efendi, ne zor! Ne büyük zorluklar içindeyim, dedi. Elindeki mendile bu noktaya gelmesini beklemiş gibi hemen gözyaşlarını serbest bıraktı. Adamcağız bu olay karşısında üzüldü ve kadının burnunu silmesini bekliyordu. Kadın akıl edip bu işi görür görmez ziyaretçi: -Bana güvenin- dedi. O zaman kadın itimat ederek açıldı ve kendisini en çok meşgul ettiği anlaşılacak konuyu ağzından çıkardı: Kocasının ölümü dolayısıyla devlet hazinesinden para almak istiyordu.

Emekli maaşının bağlanması hakkında fikir almak istiyordu. Fakat kadın bunları tamamen öğrenmiş gibiydi; herhalde kendisinden çok iyi biliyordu. Asıl aradığı, normal alabileceğinden fazla bir şey koparabilmenin yolu olup olmadığı idi. Düşündü, taşındı ve kadına moral olsun diye hükümetin kıymet bilmezliğini öne sürerek, yapacak

117

&

bir şey olmadığını söyledi. Kadın derin bir nefes aldıktan sonra hemen o dakikada adamcağıza teşekkür etti ve şükranlarını sundu. O da sigarasını söndürerek kalktı ve kadının elini sıkarak odadan çıktı.

Çıkar çıkmaz karşısında dostunun bir mezar evinden bulup büyük bir zevk ile aldığı asma saati gördü.

Salonda ziyarette ve duada bulunmak için yeni gelmiş bir takım dostlara rastladı.

Ölünün çok genç olan kızı da oracaktaki idi. Baştan başa karalara bürünmüştü. İnce boyu daha da narinleşmiş gibiydi. Gamlı, kederli biraz da öfkeli görünüyordu.

Kız adamcağızı sanki suçlu birini selamlıyormuş gibi selamladı. Kızın arkasında yine suratı asılmış zengin bir erkek, kızla yeni nişanlandığı söylenen zat duruyordu. Adamcağız ikisini de tanıdığından ikisine de hürmetle dolu bir selam vererek, ölünün bulunduğu yere girmek üzere idi; aşağıdaki ölüye çok benzeyen genç bir öğrenci çocuk gördü: Ölünün oğlu. İvanoviç çocukta, arkadaşının yıllar önce hukuk fakültesindeki genç durumunu görür gibi oldu. Çocuğun gözleri ağlamaktan kıpkırmızı olmuştu. Gözlerinin alt tarafından bunları sarar bir şekilde mor bir leke de böyle 13-14 yaşlarındaki genç çocuklarda çok kere görülen anlamlı ifadeyi taşıyordu.

Göz göze gelince çocuk şaşkın aynı zamanda üzgün ve kızgın bir tavır alarak kaşlarını çatı. İvanoviç başı ile bir selam vererek nihayet cenazenin bulunduğu odaya girdi. Tören başladı. Mumlar yanıyor, inlemeler, gözyaşları, hıçkırıklar etrafı sarıyordu. İvanoviç dimdik, kaşları çatık, gözleri ayaklarında duruyordu. Gözlerini bir kere bile kaldırıp ölüye bakmadı, kemirici acılara kapılmadı ve odadan ilk çıkanlar arasında bulundu.

Yandaki oda boştu. Uşak cenaze odasından çıktı. Güçlü

118

<fik

kollarıyla etrafı yararak İvanoviç'in kürkünü bulup tuttu.

O da bir şey söylemiş olmak için: -Hey dostum Gcra-sim, ne yazık, ne yazık, değil mi! dedi.

Gerasim beyaz, sık, sağlam köylü dişlerini göstererek:

- Ne çare, Tanrının buyruğu... Hepimizin geçeceği köprü, bu! Tesbitinde bulundu ve çok işi olan bir adam edası ile hızla kapıyı açtı, arabacıyı çağırdı, ziyaretçiyi bindirerek bir sıçrayışta merdivenleri çıktı. Yapılacak yeni işleri arıyordu.

İvanoviç, cenaze evinin hüznü ve matemli havasından sonra temiz bir havaya kavuşmaktan mutluluk ve zevk duydu.

Arabacı sordu: - Efendim, nereye?

- Daha geç değil, Vasileviç'e gideceğim, dedi.

Orada oyuncularını ilk partiyi bitirmek üzere buldu ve beşinci olarak girdi.

II

İvan İlyiç, 45 yaşında, yargıçlar kurulu üyesi olarak hayata veda etti. Petersburg'da değişik birçok makamda hizmet eden ve ciddi bir iş göremeyeceği anlaşıldığı halde uzun yıllar süren hizmetlerine ve ikili ilişkilerine bakılarak kapı dışarı edilemeyen bir babanın oğlu idi. Onlar öyle memurlardır ki, onlara verilen makamlar önemi olmayan uydurma makamlardı. Fakat maaşları tamamen sağlamdı. Ve bu maaş altı bin ile on bin ruble arasında bir rakamdı. İhtiyarlayıp emekli olacağı zamana kadar da, bu civarda ücret alırdı.

119

<gğ%

Erkek olarak üç çocuğu olmuştu. İvan İlyiç bunlardan ikincisi idi.

Büyüğü ayrı bir dairede babasının yoluna girmiş ve maaşı ancak kendi kendine yükselen bir duruma gelmişti. Üçüncü oğlu ise, giriştiği çoğu işte başarısız olmuştu. Şimdi de demiryollarında çalışıyordu. Babası olsun, kardeşleri ve yengeleri olsun ona rastlamaktan kaçınır, gerekmedikçe adını dahi anmazlardı. Kızkardeşlerine gelince o Petersburg memuru olan Boran Gref'le evHydi.

İlyiç'e ailenin devlet kuşu denirdi. Büyüğünden daha az soğuk, daha az resmi, küçüğünden daha az sinirli idi. İkisinin ortası bir şey: Zeki, çalışkan, tatlı, dürüst idi. Tahsilini küçük kardeşiyle birlikte hukuk fakültesinde yapmıştı; fakat küçük beşinci sınıftan çıkarıldığı halde o başarılı imtihanlar vermişti. Hukuku bitirir bitirmez,

bütün ömrünce, ne ise o halde kaldı. Mütevazı, şen, sohbeti tatlı, görev edindiği şeylerin daima hakkından gelir idi. Fakat kendisi için vazife ancak amirlerinin bu gözle gördükleri şeylerdi. Ne çocukken, ne de sonraları hiç yaltaklanan bir kişiliği olmamıştır. O daha ilk gençliğinden itibaren nerde ışık varsa oraya doğru yönelen, kendinin ta içinden hep, yüksek mevki tutmuş kimselere doğru sürüklendiğini sezmiştir. Onların tavır ve davranışlarını taklide, hayat hakkında onların düşüncelerini örnek almaya, onların dostluğunu kazanmaya bakardı. Çocukluk ve ilk olgunluk çağları onda hiçbir derin eser bırakmadan geçmişti. İnsanî duygulara düşkünlük göstermiş, daima yoklardan atıp tutmuş ve tahsilinin sonlarına doğru -doğuşundan aldığı bir incelikle kestirdiği sınırlardan dışarı çıkmamak üzere- işi liberalliğe vurmuştu.

Hukukta iken kendisine iğrenç görünen, daha işlerken kendi kendine iğrendiği bazı hareketlerde bulundu; fakat

120

,«k

sonraları pek yüksek tanınan kimselerin de aynı yolun yolcusu olduklarını ve onları iyi bulmamakla beraber fena da görmediklerini anladıkça hepsini unutmuş, bir daha da hatırlayıp üzülmemişti. Hukuku bitirip onuncu sınıf bir memur olarak mezun olunca babasından aldığı paralarla kendisine bir elbise diktirmiş, kemerine bir madalyon geçirtmişti. Okul müdürüyle, profesörlerle vedalaşmış, arkadaşlarıyla birlikte pahalı bir lokantada yemek yemişler; en ünlü mağazaların birinden güzel bir çanta, çamaşır, traş takımları, battaniye almış; babasının sayesinde tayin edildiği valilik memurluğuna sıçrayıp gitmişti.

Okuldaki gibi başarılı olmuş iyi bir çevre edinmişti. İşlerini başarı ile görüyor, mesleğinin gerekleri ile uğraşiyor, aynı zamanda güzel günler geçiriyor, eğleniyordu. Amirleri kendisini bazen kazaları teftişe gönderirlerdi; o gittiği yerlerde büyüklere karşı olduğu gibi küçüklere karşı da sevgi, saygı ve şefkat ile davranır ve işleri kendisini doğru olmaktan alamaz bir şekilde ve ancak örnek olacak bir dikkat ve dürüstlikle yapardı.

Daha çok genç ve tabiatı şen olduğu halde iş başında çok resmi, hatta eğilmez bükülmez olurdu. Fakat sosyetedeki kibarlığı, inceliği, hoşluğu ile dillerde geziyordu; kendini pek sevdiği valinin ve çevresinin tabiriyle "hoş çocuk" idi.

Vilayette zarif delikanlılığı bulunca yakasına yapışmış olan bir hanımla yakından tanıştı; bir terzi kadınla da düşüp kalktığı duyuldu. Amirine de, amirinin ailesine de yaltaklık ediyordu. Fakat bütün bu hallerinde öyle bir müs-tesnalık vardı ki, aleyhine şiddetli bir hüküm yürütmeye dil varmıyordu. Fransızcada denildiği gibi gençlik de hükmünü yapmalıydı... Bu işler görülürken hep temiz bir elle, yeni giyinmiş elbiseler içinde, iyi dostlarla yapıyor, her

121

<fik

hareketi dolayısıyla yüksek mevki sahibi insanların onayı ile olup gidiyordu.

Böylece beş yıl hizmetten sonra yeni adamlara gerek görülen yeni adli kurumlara geçti ve o yeni adamlardan biri oldu...

Kendisine sorgu yargıçlığı verildi. Bu görev onun başka bir vilayete gitmesini gerektirdiği halde hemen kabul etti. Eski oluşturduğu dostlukları bırakarak, yenilerini keşfe koştu. Dostları onu tren istasyonuna kadar götürüp, bir sigara kutusu hediye ettiler. Grup halinde bugünün hatırlanması için fotoğraf çektiler...

İlyiç yeni görevine başladı. Sorgu Yargıçısı olarak da resmi işlerini hususi dostluklardan tamamen ayırmak, şeref ve hassasiyetini korumak hususunda, önceki memurluğunda olduğu gibi büyük bir hüner ve dürüstlük gösterdi. Hatta yeni görevini eskisinden daha önemli ve daha cazip buldu. Eski görevinde kabul olunmak için bekleyen birçok iş sahiplerini, memurlar kendisinin valinin yanına serbest serbest girip çıkışlarına, valinin yanında oturup hatta sigara, kahve içişlerine imrenirler, o da bundan zevk alırdı. Fakat o zaman kendisine işleri düşen kimseler resmi insanlardı. Yanına en çok girip çıkanlar polis komserleri filandı. O böyle az çok kendisine bağlı bulunanları hep arkadaşça tutmaktan, işlerini altüst etmek elinden gelebilecekken dostça davranmaktan hoşlanırdı. Fakat bunlar kaç kişiye çıkabilirdi... Halbuki şimdi sorgu yargıçlığı sandalyesinde, istisnasız herkes, en havalı, en kendini beğenmiş insanlar bile ellerinin içinde idi. O başlıklı bir kağıdın üzerine birkaç kelime yazmakla en önemli, en güçlü kimseler yakalandığı gibi suçlu veya şahit sıfatıyla huzurnuna getiriliverirlerdi... Ve o izin vermedikçe onlar huzurunda ayakta durmaya ve ne sorarsa cevap vermeye mecbur idiler... Fa-

122

Ek

kat o, görevini hiç bir zaman kötüye kullanmazdı. Bilakis görevinin ağırlıklarını hep hafif geçirtmeye çalışırdı. Fakat böyle bir kudreti olduğu duygusu ve hele onu yenmesi kuvveti gözlerinde yeni memuriyetinin başlıca önemini ve cazibesini teşkil ediyordu. Vazifelerini görüşte, özellikle işleri incelemelerinde, işe yabancı unsurları uzak-laştırmamayı, ne kadar belirgin olursa olsun her işi kağıt üzerine şahsi fikirlerini hiç

karıştırmayarak, usulün bütün gereğini yerine getirerek dökebilmeyi çarçabuk kavramıştı. Bu esas yepyeni idi, bu suretle memlekete 1864'de sokulan yeni kanunu ilk uygulayanlar arasında o da bulunuyordu.

Sorgu yargıçlığı ile geldiği yeni şehirde yeni ilişkiler kurdu, yeni bir konum aldı, yaşayışını değiştirdi. İdari makamlardan uzakta durdu, dostlarını hakimler arasından ve şehrin zenginleri arasından seçti. Ve hafif bir şekilde hükümeti eleştirmeye başladı, yeni bir iiberal, az çok ileri fikirli bir adam tavrı takındı. Aynı zamanda giyim ve kuşamına önem vermeksizin, çenesini tıraş ettirmedi ve oracıkta sakalını serbest bıraktı.

Bu yeni yerinde günleri rahat geçiyordu, içlerine kadar sokulduğu hükümeti, tenkitçi yüksek çevre pek mütesanit idi. Maaşı eskisinden daha yüksek idi. Burada kağıt oyunları revaçta idi; kendisi neşe ile, hüner ile, hele her zaman ihtiyatla oynadığından d_aima kazanıyordu.

Aradan iki yıl geçmişti ki, evleneceği kadınla tanıştı; kadın girdiği ortamın en cazip, en zeki, en parlak kızı idi. Resmi görevinin yorgunluklarını atmak için İvan İlyiç fırsat buldukça onunla birlikte olur, karşılıklı olarak eğlenirlerdi.

Evvelce vilayet memuru iken İlyiç çok dans etmişti. Sorgu yargıcı olalı buna pek az fırsat buluyordu. Bununla adeta: Ben her ne kadar beşinci sınıftan bir hakim isem de bu alanda da hiçbir arkadaştan geri değilimdir, demek isti-

123

£&

yordu. Bu şekilde gece toplantılarının sonlarına doğru ancak Fiodorovna ile oynardı. Nitekim kızın gönlünü danslarıyla tavladı; kız kendisine tutulmuştu. İlyiç evlenmek için kesin bir karar vermiş değildi. Fakat kızın vurulması üzerine o da içinden: Neden evlenmeyeyim? dedi.

Kız asil, iyi bir ailedendi. Çirkin olmamakla beraber küçük bir serveti de vardı. İvan İlyiç daha güzel ve parlak yerlerden kısmet arayabilirdi. Kendisinin varlığı vardı. Kız kibar, zarif, tatlı, ayrıca da temiz bir ailedendi.

Kendisi için: Evlendi, çünkü kızı sevdi ve onun zevklerini kendi zevklerine uygun buldu, demek evlendi, çünkü dostları bunu böyle uygun buldu demek kadar yanlıştı. O şu iki sebeple evlendi, çünkü kızı zevkine uygun buldu ve aile büyüklerinin arzusu da buna uygun düşmüştü...

Yeni evi, yeni mobilyaları, yeni yemek takımlarıyla, yeni çamaşırlarıyla evlilik hayatının ilk zamanları -kadın hamile kalıncaya kadar- pek tatlı geçti. O kadar ki, İlyiç evlenmenin neşe, tamamen dürüst ve bütün çevre içinde mümtaz görülen hayatını bozması şöyle dursun, onun zevk ve saadetini daha ziyade artıracığı düşüncesinde idi. Fakat işte hamileliğin ilk aylarından itibaren sıkıntılar, zahmetler baş göstermiş ve hiç beklenmedik ve pençesinden kurtulması imkansız yeni bir dünya meydana gelmişti.

Ortada geçerli hiçbir sebep olmaksızın kadın hayatlarının berrak bir su gibi akıp gidişini bozuyor, bulandırıyor. Yok yere bir kıskançlık çıkarıyor, kocasının yalnız ve yalnız kendisiyle ilgilenmesini istiyor, adamcağıza her an bir dert çıkarıyor, tatsız tuzsuz olaylar icat ediyordu.

İlyiç ilk günlerde bu fırtınaları da, kendisine her zaman yararı olmuş bulunan dürüst hareketleriyle önleyebileceğini sandı. Karısının huysuzluğunu farketmiyor göründü, hep aşağıdan aldı, dostlarını kağıt oynamak üzere kendi evine

124

.fik

topluyor; yahut kulübe, yahut da dostlarının evine gidiyordu. Fakat günün birinde kadın köpürerek öyle bir kalabalıkla atıp tutmaya başladı ve kocası hemen teslimiyet göstermedikçe işi öyle söğüp saymaları vardı ki, adamcağız sindi.

Belli idi ki, sorgu yargıcı evde kalmaya, yani kendini karısı gibi sıkıntıya vermeye yanaşmadıkça bu böyle sürüp gidecekti. İlyiç aile hayatının, yahut hiç olmazsa kendi karısıyla yaşayışının çekilir bir şey olmadığına, bu durumun hayatının düzenini bozduğuna ve bu bozukluk unsurlarına karşı korunma tedbirleri alması gerektiğini fark etti. Kendini müdafaa için ne yapmalıydı? Kadına dokunan, kocasının dışardaki işleriydi. Bu durum resmi görevlerinin ağırlaştığını öne sürerek kendi dünyasının geleceğini bu şekilde korumayı düşündü. Çocuk doğunca, kadının havaya giden gereksiz emzirmeleri, çocuğun veya anasının gerçek veya bahane hastalıkları önünde bir şeyler yapabilmekten aciz kalan adam için o özgürlük sevdası büsbütün artmıştı.

Karısı gitgide daha sinirlenip daha çekilmez oldukça, o bütün ilgisini resmi görevine veriyor, işlerine ilgisi o oranda artıyor ve daha büyük ihtiras duyuyordu.

Evlendiğinden daha ancak bir yıl geçmiş iken hasil ettiği fikir aile hayatının bazı faydaları bulunmakla beraber herhalde pek karışık, pek zahmetli bir şey olduğunu ve bu alanda da vazifesini iyi yapmak, dürüst yaşamak için pek dikkatli davranmak gerekliliği kafasında iyice yer etmişti.

İlyiç bu yolu da aştı; ailesinden artık yalnız verebileceği şeyleri; temiz bir sofraya ve yatağa, ev içinde bir düzen ve hepsinden önce çevresindeki insanların dürüst dediği durumu bekliyordu. Orada neşe ve samimiyet de bulmak isterdi... Bunları bulunca büyük minnet duyar, bilakis ters bir yüzle karşılaşınca kendini hemen işleri arasına atar,

125

.fik

oraya sığınır ve bundan memnun bulunurdu.

İlyiç'e mükemmel bir memur gözüyle bakılıyordu. Üç yıl içinde yargıçlar kurulu üyeliğine getirildi. Bu makamın görevleri, bu görevlerin önemi, gerektiğinde herhangi bir kimse aleyhine hukuki soruşturma davasını harekete getirebilmek kudreti, istediği insanı tutuklatma gücü, herkesin ortasında irad edeceği söylevler, iddialar, hitabet muvaffakiyetleri... bütün bunlar kendisini makamına daha çok bağlıyordu.

Bu arada birkaç çocuk daha yaptılar. Çocuk doğurdukça kadın daha sinirli, daha titiz oluyordu. Fakat kocası makamı sayesinde hücumdan korunuyordu.

O şehirde yedi yıl kaldıktan sonra başka bir vilayet merkezine atandı. Fakat parasız idiler ve kadın bu yerden hoşlanmamıştı. Gerçi kocasının maaşı eskisinden yüksekti, fakat hayat daha pahalıydı. Bundan başka orada iki çocukları öldü ve hayatları daha katlanılmaz bir durum aldı.

Bu yeni yerde uğradıkları bütün felaketlerden, kadın kocasını mesul tutuyordu. Karı koca arasındaki sözlerin çoğu, çocukların eğitim ve terbiyesine gelince bunlar eski kavgaların hatıralarını tazeliyor ve yeni çarpışmalara neden oluyordu. Cinsel istek ihtiyacı seyrek vesilelerle karı kocayı birbirine yaklaştırıyor, fakat bu barış devresi ne kadar olsa çok kısa sürüyordu.

Onun dileği artık şu aile tatsızlıklarından uzak kalmak, onları tamamen zararsız, tehlikesiz bir duruma sokmaktı. Bunun için bulduğu yol aile içinde geçirmeye mecbur olduğu saatleri en aza indirmektir.

Eve girmek zorunda kalınca her türlü hücumu uğramak ihtimallerini, yanında yabancılar bulundurmamak şekliyle karşılıyordu.

Sonra görevi yok muydu? Başlıca silahı bu idi.

126

tâ,

Varlığının bütün ilgisi orada toplanmıştı ve bu ilgi onu tamamen emiyordu. Kudretine karşı kimi olursa olsun yıkabilmek imkanı, mahkemede kendisini bekleyen sonsuz saygılar, emrindeki insanların saygıları, büyüklerinin, küçüklerinin yanında başarıları, hele işleri yönetmedeki becerisi bütün bunlar adamcağızı sarhoş ediyor bunlar haricinde de hayatını kağıt oyunlarıyla, ziyafetler, dost sohbet-leriyle dolduruyordu.

Bu şekilde de hayat dileği dahilinde yani kendine göre güzel ve dürüst olarak geçiyordu.

Bu hayat böylece yedi yıl sürdü. Büyük kızı on altısına basmıştı. Bir çocuğu daha ölmüştü. Okula yeni başlamış bir de oğlu vardı ki, bitmeyen tartışmalara sebep olurdu. O, çocuğun hukuku bitirmesini isterdi; karısı, ancak ona karşı gelmiş olmak için kolleje göndertmişti.

Kız evde okuyor, ilerliyor, oğlan da çok iyi çalışıyordu.

III

Ivan İlyiç'in on sekiz yıldır süren evlilik hayatı hep bu şekilde geçmişti. Çoktan yargıçlar kurulu üyesi olmuş, daha iyi bir makama geçmek ümidiyle atamalarını bir çok kez reddetmişti.

İvan İlyiç, üniversitesi olan bir şehirde mahkeme başkanı olmasını bekliyordu; açılan böyle bir yeri başarısız bu görevi haketmeyen torpili olan, bir başkası kaptı. İlyiç buna kırıldı. O arkadaşına bu olaydan dolayı söylendi ve üst yönetimle arası açıldı. Kendisine soğukluk gösterildi ve ondan sonra başka bir yer açıldığı halde onu da vermediler.

1880 yılı idi. İvan İlyiç'in ömründe geçirdiği en kötü

127

,fik

dönem bu zamandır. Bir taraftan aylığı masraflarına yetişmiyor, öte taraftan herkes kendisine terk ediyor ve açıkça şahsına büyük haksızlıklar yapılıyordu. İvan İlyiç'e yapılan bu haksızlıklar başkaları tarafından gayet doğal karşılanıyordu. Bir yardım dileğine babası bile kulak asmamıştı. İvan İlyiç'in aldığı üç bin beş yüz rubleyi normal, hatta fazlasıyla yeterli görüyorlar, onun yardım talebine aldırman olmuyordu. İş yerinde uğradığı haksızlıklar, karısının sonu gelmeyen kaprisleri, masrafları karşılamak için girdiği borçlar göz önüne getirilince ortada normal değil anormal bir durum vardı. Ancak bunu kendi biliyordu. Ekonomik durumunun biraz olsun düzelmesi için, o yaz izin alarak ailece kayınbiraderinin yaşadığı köye gittiler.

Köyde, her zaman başından aşan işlerinden tamamen uzak düşünce, ömrünün en derin sıkıntısına uğradı, boşuluyordu. Bu şekilde yaşayamayacağını ve kesin çözümlere baş vurması gerektiğini anladı.

Bütün bir geceyi sabaha kadar uykusuz olarak enini boyunu düşünmekle geçirdikten sonra Petersburg'a gitmeye, başka bir dairede göreve başlayarak kendini hiç takdir etmeyerek sıkıntı yaşamamasına neden olanlardan bu şekilde intikam almaya karar verdi.

Ertesi sabah karısının ve kayınbiraderinin itirazlarına kulak vermeyerek Petersburg yolunu tuttu.

Aradığı tek şey 5000 ruble getiren bir iş bulmaktı. Ne belli bir daireyi, ne de işin çeşidini düşünüyordu. Düşündüğü tekşey, yılda 5000 ruble kazanmaktı. Yeter ki kendisini takdir etmeyen bakanlıktan ayrılabilin.

Bu yolculuk güzel bir tesadüfle başladı. Yıllardır görmediği bir arkadaşı ile trende karşılaştılar. Yolda birbirlerinin hatırlarını sorduktan sonra, arkadaşı validen yeni bir telgraf aldığı, telgrafta da bakanlığın yakında köklü bir

128

&, : _____
değişime gideceği, Piyotr İvanoviç'in atanacağını bildiriyordu. Bu değişikliğin Rusya için ve İvan İlyiç için de büyük bir önemi vardı. Yeni göreve gelecek olan, kendisinin çok iyi dostuydu.

Tren Moskova'ya geldiği zaman haber doğrulandı. Petersburg'a gelir gelmez gidip dostunu buldu. Ve dairede önemli bir göreve getirileceğinin sözünü aldı. Bir hafta sonra karısına şu telgrafı çekiyordu:

"Dostum İvan Semyoniç, bakanlığa geçti. En kısa zamanda tayinim çıkıyor."

Bu tayin kendisinin aklında, hayalinde olmadığı halde hem de eski arkadaşlarından iki derece birden yukarı fırlatıyor, maaşı 5000 rubleye yükseliyor, 3500 ruble de sefer masrafı alıyordu. Artık rahatlamış, düşmanlarına karşı duyduğu kını unutmamıştı.

Köye o zamana kadar hiç görünmemiş bir neşe ve mutluluk içinde döndü. Kadın da rahattı ve karısına Petersburg'da gördüğü ilgiyi, düşmanlarının zavallı ve acınacak hale düşüp kendisine nasıl kur yaptıklarını ve şimdi parmakları ağızlarında kaldıklarını, Petersburg'da artık ne derece sevilmeğe olduğunu söyledi.

Karısı onu dikkatle dinliyor, onun her söylediğine inanır görünüyor ve oturacakları yerde nasıl yerleşeceklerine dair planlar kuruyordu. Adamcağız o işleri kendisinin de aynı şekilde düşündüğünü söylüyordu. Artık kötü ve sıkıntılı günler bitmiş, yeniden tatlı huzurlu günler başlamıştı.

İlyiç köyde çok kalmadı, eylülün sonunda görevi başında bulunmalıydı. O zamana kadar bir de eşyalarını nakletmek, yer bulmak, yerleşmek, karısının arzularına tamamen uymakta olan projelerine göre hayatını yeniden tanzim etmek vardı.

129

<£k

Her şey çok güzel bir şekilde düzelmmişti; karısıyla son derece iyi anlaşmakta idi, artık ilişkileri ilk evlilik çağına benzer olmuştu. İvan İlyiç, ailesini alıp hemen yola çıkmak istedi. Fakat ona birden sıcak davranmaya başlayan kayınbiraderinin ve hanımının isteklerini kırmayarak, ailesini orada bırakıp yola yalnız çıktı.

Başarıları ve karısıyla mutlu günlerdeki gibi anlaşmalarından dolayı keyfi yerindedir. Karısının ve kendisinin düşüncelerine baştan başa uygun nefis bir apartman dairesi buldu: Eski tarz yüksek tavanlı, geniş kabul odaları... rahat ve geniş bir yazı odası... Karısına ve kızına ait odaları, okuyan oğlu için bir çalışma odası vardı. Her şey sanki onlar için düşünülmüş yapılmıştı. Burayı kendi başına döşemeyi düşündü. Duvar kağıtlarını seçiyor, eski kıymetli mobilyalar bulup alıyordu. Yavaş yavaş her şey yerli yerini buldu. Daha yarı yarıya yerleştiği halde vardığı sonuç rüyalarını aşmıştı.

Her şey bittiği zaman ortaya bir şaheser çıkacağını anladı. Uyurken gözlerinin önüne kabul salonunun manzarasını getiriyordu. Daha tamamlanmamış olan salona göz gezdirirken şömineye, önüne konacak siperi, raflığı, düzenli bir şekilde yerleştirilmiş küçük sandalyeleri, duvarlarda tabakları, ortada gümüş tepsi ve sonuç olarak projelerinin başarısını görüyor... Karısının, kızının bunlarla karşılaşınca şaşırıp kalacaklarını düşündükçe seviniyordu. Onların da bu yerleşimin zevkine varacakları tabii idi; fakat böyle şeyleri hiç beklemediklerine de şüphe yoktu. Ucuz fiyatlara antika eşya keşfetmiş, almıştı. Bunlar daireye ayrı bir asalet damgası vuruyorlardı. Birden tam bir sürpriz yapmak için bazı şeyleri mektuplarında eksik anlatıyordu.

Bütün bunlar o kadar çok zaman tutuyordu ki, sevdiği yeni görevine bile istediği kadar zaman ayıramıyordu.

130

tât, _____
Mahkeme ortasında dalıyor, aklı perdelen ie gidiyor: Dümdüz mü, yoksak üstleri örtülü süslü mü olmalıydı? O kadar sabırsız olmuştu ki, bazı mobilyaları kendi eliyle yer değiştirip perdeleri asıyordu. Bir gün ne istediğini bir türlü anlatamadığı döşemeciye, iyice tarif etmek için merdivene tırmandı, salon perdelerine verilmesini istediği şekli anlatırken yanlış bir hareket neticesinde düştü, fakat çevikliği sayesinde kendini tuttu, yalnız bir tarafı pencerenin köşesine çarptı, bundan az bir ağrı duymuş, fakat o da çabuk geçmişti.

Bütün o sıralarda İvan İlyiç' neşe ve afiyetle yaşamıştır, hatta karısına yazdığı bir mektubunda: "On beş yaş küçül-düm..." demiştir. Her şeyi eylül içinde bitirir sanmıştı, halbuki işler ilk dönemin ortalarına kadar sürdü. Buna karşın her şey güzel olmuştu ve bu, yalnız kendi fikri olmayıp herkese bunu böyle söylüyordu.

Gerçekte daire, pek zengin olmadıkları halde zenginlere benzemeye özenen, aslında ancak emsallerinkine benzeyen bir daire olmuştu: Duvar kağıtları, abajurlar, çiçekler, halılar, bronzlar, koyu veya parlak renkler ve bir sınıf tarafından kendinden yüksek bir sınıfa benzemek üzere kullanılan bir takım eşya... Fakat bu benzeyiş o kadar mükemmeldi ki, hiçbir abartı yoktu. Kendisine gelince, kendisi bunları tamamen orijinal buluyordu. Ailesini karşılamak üzere gara gittiği, dairelerinde beyaz kravatlı bir uşak tarafından karşılandıkları ve çiçeklerle bezenmiş koridor ve daha sonra salona ve yazı odasına girdikleri ve onları ortalığa hayran olmuş gördüğü zaman, büyük bir mutluluk duymuştu. Onlara dairenin her tarafını gezdirmiş, onların mutluluğu ve

yüzlerindeki sevinç onu çok mutlu etmişti. Akşam üstü çayda birçok hikayeler arasında nasıl düştüğünü sordukları zaman kahkaha ile gülmüş, düşüşünün bir de taklidini yaparak:

131

& _____

- Ben boşuna jimnastik yapmam. Benim yerimde başkası olsaydı bir yerini kırardı; fakat ben ufak bir vuruyla kurtuldum. Orama dokununca hâlâ biraz acıyor, o da geçecek, bir çürük, o kadar... demişti.

Yeni dairelerinde yaşamaya başladılar. Yerleştikten sonra her zaman olduğu gibi bir oda eksik bulunmuştu. Maaş da beş yüz ruble kadar fazla olsaydı tam olacaktı. Fakat yine her şey yolunda idi. Yeni evlerinde daha her şeyin bitmediği ve birşeyler almakla, ismarlamakla, eşyaların yerlerini değiştirmekle meşgul bulunulduğu sıralarda denecek bir şey yoktu. Gerçi karı koca arasında o arada bazı duygu tartışmaları olmamış değilse de, ikisi de o kadar bahtiyar idiler ve yapılacak başka o kadar çok iş vardı ki, işler büyük bir kavgaya uğramadan, yürüyüp gidiyordu.

Fakat yapılacak işler bitince yavaş yavaş sıkıntılar başladı. İlyiç, sabahlarını mahkemede geçirir, öğle vakti yemeğe gelirdi. İlk zamanlar neşeli idi. Gitgide mesela sofrâ örtüsünde, mobilyaların kumaşlarında ufak bir leke, bir perde şeridinin bozulması, her şey kendisini sinirlendiriyordu; bu uğurda o kadar zahmete katlanmıştı ki; en küçük bir aksaklık kendisini meşgul ediyordu.

Fakat genel olarak hayatı yeni kurduğu ideale uygun gidiyordu: Kolaylık, güzellik, dürüstlük içinde idi.

Dokuzda kalkar, kahvesini içer, gazetesini okur, giyinir, mahkemeye giderdi. Davacılar, bin türlü iş sahipleri, yazı işleri, geleneksel celseler, idari kurumların birbiri arkasından gelirler. Resmi işlerin akışını gelip bozan canlı realiteyi o gereksiz uğraşlardan ayırmak, kimse ile görev harici bir şey görüşmemek gerekiyordu. Mesela bir kişi gelir, bir şey sorarsa. İvan İlyiç'in resmi durum dışında onunla hiçbir ilişkisi olamaz. Fakat onunla karşılıklı ilişkiler, başlıklı bir kağıt üzerinde ifade edilmeye uygun ise, o ilişkilerin sınırları

132

,£k

içinde nezaket kurallarına uygun olarak elden gelen her şey yapılır. Resmi ilişkileri biter bitmez aralarındaki bütün ilişki de kesilir. Kısacası, resmi işleri realiteden ayırt etmede pek hünerli idi. İnsani ve resmi ilişkileri pek seyrek birbirine karıştırırdı. Buna meydan verir, çünkü gerek görülür görülmez kendisinde onları derhal sınırlarına sokmak, resmi ve insani ilişkilerini ayırt etmek kudretini buluyordu.

Bu işleri ferahlıkla, dürüstlikle, hatta hararetle görüyordu. Boş olduğu sıralarda bir sigara ve çay içer, biraz politikadan konuşur kimlerin nerelere tayin olduklarını araştırırdı. Evine oldukça yorgun, fakat orkestrada kemanını çok güzel çalmış bir müzisyenin duyduğu haz ile dönerdi. Hanımı ile kızı da çıkmışlar, yahut ziyaret kabul etmişlerdir; oğlan okuluna gitmiştir, evde öğretmenlerle derslerini tekrarlar. Her şey yolundadır...

Yemekten sonra kimse yoksa bazen çok konuşulan kitaplardan birini okur, geceleyin dosyalarını inceler... Uygulanacak kanun maddelerini araştırmaya bakar, kendinin noksanı varsa tamamlardı. Bunları ne bir sıkıntı, ne de bir zevk ile yapardı. Sıkıldığı zaman kağıt oynayabilirdi, fakat arkadaşı yoksa karısı ile konuşmayı tercih ederdi. Büyük eğlencesi yemeğe kibar birkaç hanımla birkaç beyefendi çağırabilmesi idi. Bu toplantıların diğerlerinden bir farkı yoktu. Bir kere bir davet vermiş, dans edilmişti; İlyiç bundan çok memnun olmuş, fakat karısıyla arasında pastalar ve şekerlemelerden dolayı bir tartışma çıkmıştı. Kadının kendine göre bir planı vardı, kocası her şeyin en pahalı bir mağazadan alınmasında ısrar etmiş, fazla pasta ismarlamış ve şekerlemeciden 45 rublelik bir fatura gelmişti. Kavgâ kızıl kıyamet olmuş, kadın kocasının ne aptallığını, ne ahmaklığını bırakmış, hepsini «ayıp dökmüştü. Adamcağız kafasını iki eli arasına almış ve bu kadar şiddet önünde donup kalmıştı. Bu hiddet arasında hatta boşanmadan bah-

133

jâa,

setmişti. Fakat davet pek parlak olmuş, en kibar çevre icabet etmiş, İlyiç ünlü bir prensesle dans etmişti.

İvan İlyiç'in görevini yaparken duyduğu zevk, haysiyet zevki idi; kibar insanlarla ilişkiler gururunu ayrıca okşardı; fakat asıl sevdiği, aradığı, hoşlandığı kağıt oyunları idi. Başına ne gelirse gelsin, ne kadar sıkıntılar içinde olursa olsun iyi ve dürüst oynayan dört arkadaşıyla masa başına geçip kağıtları eline alınca bütün dertlerini unutmaması mümkün değildi. Beşinci olmayı hiç bir zaman sevmezdi. Ciddi bir oyunda ara verip bir şeyler yiyip bir bardak şarap içmeyi hiç birşeye değişmezdi.

Böyle yaşayıp gidiyor, en iyi sosyetelere girip çıkıyor, önemli şahsiyetleri ve bir takım gençleri kabul ediyorlardı. Baba, ana, kız görüşecekleri kimseleri seçme konusunda tamamen özgür davranıyorlardı. Hatta bu hususta ağızlarını hiç açmadan japon tabaklarıyla süslü salonlarına samimiyet ile koşan fakir akrabayı, seviyeleri düşük dostları kendilerinden uzaklaştırmak için çareler bularak tatbik ediyorlardı. O çareler de çok geçmeden onların uzaklaşmasını sağlıyordu. Aile yalnız çevredeki seçme insanlarla görüşüyordu. Delikanlılar kıza kur yapıyorlardı; babasından büyük bir miras beklemekte olan sorgu yargıcı Petriş-çev'de kıza kur yapmaya başladı. Hatta İvan İlyiç'le karısı bu meseleyi kendi aralarında konuştuklarında: Acaba gençleri bir ada gezintisine mi göndermeli yoksa evde bir onlara bir davet mi vermeliydi?

IV

Hepsinin sağlığı yerindeydi. İvan İlyiç'in zaman zaman

134

<\$k,

ağzından duyduğu garip koku ve karnının sol tarafından çektiğini söylediği rahatsızlık hastalık sayılamazdı.

Fakat bir gün geldi ki, bu rahatsızlık arttı, zahmet vermeye başladı. Buna henüz bir hastalık denemezdi; devamlı bir ağırlık idi. Bunun artması adamcağızın huzurunu bozdu. Gittikçe artan bu rahatsızlık aile hayatının rahatını sarstı. Karı koca arasında kavgalar sıklaştı, eski sahneler tekrarlanıyordu. Aralarında bir ara olduğu gibi ancak koklaşma dinlenme dakikalarında çıkılacak küçük adacıklar meydana geliyor, adacıklar da göz aıp kapayınca kadar bir müddet kalıp ihtiyaçları giderildikten sonra, yine kin deryalarına atılıyorlardı. Kadın bu sefer sebepsiz olmayarak kocasına geçimsiz damgasını vuruyordu. Kocasının her zaman iğrenç huylu biri olduğunu, onu yirmi yıl çekmek kendi melek tabiatının kerametlerinin eseri olduğunu söyler olmuştu. Doğrusu şimdiki kavgalara hep kocası meydan veriyordu. Sofraya oturmadan, çoğu zaman da çorbaya başlarken bir sorun çıkarıyordu. Buna bazen kenarı zedelenmiş bir tabak, bazen kendisinin beğenmediği bir yemek, bazen çocuğun dirseklerini sofraya dayaması, bazen de kızının saçlarının biçimi sorun edip huzursuzluk yapıyordu. Her vesile ile üzerine düştüğü karısı idi. Kadın önce ağır sözlerle cevap veriyordu. Fakat o bir iki defa yemeğin daha başlangıcında adeta öyle bir kudurma alametleri göstermişti ki, kadın bunun yemek yüzünden artan bir hastalık olduğuna karar vererek kendini tutar oldu. Artık cevap vermiyor ve bir an evvel yemeğin bitip kalkmasına bakıyor, bu şekilde sabır ve tahammülü ile büyük bir meziyet gösteriyordu.

Kadıncağız kafasına kocasının kötü tabiatlı olduğunu ve ailenin felaketini hazırladığını yerleştirdikten sonra kendi şansına acıdı; şansına acıdıka kocasına düşmanlığı arttı ve onun ölümünü diler oldu; fakat o ölünce maaşın-

135

«k

dan da olacaktı. Bunu düşününce kazgınlığı tamamen arttı. Felaketine bir son görmüyordu, çünkü onun ölümü ile de başını kurtaramayacaktı; yanıp tutuşuyor, bunu kimselere anlatamıyor, bu nedenle de kızgınlığı ateşlendiğe ateşleniyordu.

Ilyiç'in son derece haksızlık gösterdiği bir sahneden sonra arada geçen konuşmada kendisinin kavgayı zorla davet ettiği, fakat bunun bir hastalık eseri olduğu neticesine varıldı. Kadın: Peki, mademki hastalıktır, kendine baktır. Mutlaka en ünlü bir doktora git, muayene ol diyordu.

Gitti, muayene oldu, herşey beklediği gibi geçti. Doktorda uzun uzadıya beklemişti, ortalıkta resmiden resmi bir eda vardı, ilim şişirile şişirile bir put haline konmuş, muayene evi, kutsal tavaf yerine dnmştu. O bunları bilmez miydi? Kendisi de mahkemeyi, müzakere odasını, hatta kalem odalarını bu hava ile doldurtmuyor muydu? Göğsüne kulağını dayayıp dinleme, bilinen sorular, evvelden ne oldukları belli cevapları arama, hasta kim ve hastalık ne olursa olsun, anlamı: "Siz bize boyun eğmeye mecbursunuz, her şeyi düzeltecek ancak biziz!"den ibaret bir tavır... Aman yarabbi, tıpkı mahkemenin hali... Kendisi mahkemede suçluların, yahut suçlu olarak getirilen insanların karşısında nasıl bir komedi oynuyorsa onun bir aynısını da şimdi doktor kendine oynuyordu.

Doktor: şu da gösteriyor ki, sizde şu ve şu var. Fakat tahliller bunu teyit etmezse o zaman şuna ve şuna mptelasınız, demek oluyor. şayet öyle farzederseniz, o halde de şöyle olur, deyip duruyordu.

İvan Ilyiç'in zihninin takıldığı nokta bu idi: Durumu tehlikeli mi, değil mi? Fakat doktor bunu anlamamazlığa veriyor, bu soruyu yersiz buluyordu. Doktora göre bu sorunun anlamı yoktu, o meşgul olmaya değer bir şey değeril-

136

£\$\$,

di. Kendisi bir takım ihtimaller sıralıyordu: Böbreğin havada kalması, müzmin nezle, apandisit... Bunlardan hangisi olabileceğini arıyordu. Doktora göre hastanın hayati meselesi yoktu. Böbrekle, apandisit arasında dolaşıp duruyordu. Nihayet karar kıldı, bu apandisit olacaktı, fakat idrar tahlili yeni bir ufuk açaabilir, o halde de işi yeniden ele almak lazım gelecekti; yani mahkemeye; hukuki tabiri ile; "iadeten bakılacaktı... Bu kelime kendisinin mahkemede tuttuğu yol, yaptığı sahne idi; bu kendisinin mahkemede suçlular üzerinde binlerce defa daha büyük bir hararetle tatbik ettiği usul idi. Fakat doktorun vardığı sonuça daha az parlak düşmemişti; göz lğnn üstünden hastaya zaferle dolu bir bakışla bakmış, gözlerinde adeta sevinç ışıkları belirmişti. Anlaşılan işin kötü gittiği idi. Anlaşılan doktor için, belki de herkes için bunun bir önemi yoktu, fakat hasta için pek kötü bir şeydi. Bu sonuç, adamcağıza hançer gibi işlemiş, kendi içinde kendisi hakkında büyük bir acı, bir merhamet ve bu derece önemli birşeye bu kadar kayıtsız duran doktor hakkında derin bir nefret uyandırmıştı. Ağzını açmadı. Kalktı, masanın üstüne parayı bıraktı ve içini çekerek:

- Biz hastalar sizlere çoğu zaman galiba pek yersiz sorular sorarız...Ben yine tekrar edeyim, şu benim hastalığım, tehlikeli mi, değil mi? dedi.

Doktor gözlüğünün arkasından sert bir bakışla baktı ve içinden sanki:

- Bay tanık, sorulan sorulara cevap vermezseniz, sizi mahkemeden çıkarmak zorunda kalacağım! Demek istedi. Ve dışından da:

- Size söylenmesi gereken ve uygun gördüğüm şeyleri söyledim, tahlil muayenemi takviye edecektir, dedi ve adamcağızı selamladı...

137

&

İlyiç yavaş yavaş çıktı, içinde bir sıkıntı vardı, kızağına bindi evine döndü. Yolda doktorun sözleri kulaklarından bir türlü gitmiyordu, onun karışık ve karanlık ilmi terimlerini sade bir dile çevirmeye, aradığı cevabı orada bulmaya çalıştı:

Tehlikede miyim? Büyük bir tehlikede miyim? Yoksa önemli bir şey değil mi?

Ona öyle geliyordu ki, doktor durumunu çok kötü bulmuştu. Şimdi sokakları gamlı görüyordu. Evler, gelip geçenler, dükkanlar hep gamlı idi... Hele duyduğu acı... Gizli, hüzün, bir an bile bırakmayan acı. Doktorun lastikli sözleri karşısında yepyeni, çok ağır bir mana alıyordu. Şimdi onu yeni bir duygu ile, elemle duyuyordu. Evine gelince, karısına herşeyi anlattı. Kadın dikkatle dinliyordu. Odaya, başında şapkasıyla kızı da girdi. Annesiyle birlikte çıkacaklardı. Oturdu, bu can sıkıcı hikayeyi o da dinledi; fakat nihayet kızın da, anasının da sabırları tükendi.

Kadın:

- Çok memnun oldum, diye başlayarak, kocasını susturdu, şimdiden sonra ilaçlarına çok dikkat etmelisin, reçeteyi bana ver, Gerasim'i eczaneye yollayayım, diyerek giyinmeye çıktı.

Kadın odada olduğu müddetçe adamcağıza durup dinlenmeden söylenmişti, kadın çıkınca derin derin içini çekti ve:

- Kimbilir, dedi, belki de sahiden henüz bir şeyim yoktur...

İlaçları dikkatle kullandı, zaten doktor idrar tahlili üzerine bunları az çok değiştirdi. Fakat bu arada tahlil ve onun üzerine alınacak tedbirlerde bir karışıklık oldu. Dok-

138

jfa

torun kendisi nasılsa görülemedi. Şimdi ona doktorun dediğinden başka bir şey yapıyor, ya doktor bazı şeyleri eksik söylemiş, ya yalan söylemiş yahut da bazı şeyleri ondan gizlemişti.

Fakat o yine de kendine söylenenleri harfiyen icra ediyordu. İlk günler teselli ile geçti. Adamcağızın başlıca kaygısı, sağlığını korumak, ilaçları kullanmak, ağrılarını ve bütün organlarının işleme tarzını iyice dinlemek konusunda verdiği talimatları harfiyen yerine getirmektir. Artık bütün ilgisi hastalık ve sağlık idi. Yanında hastalardan, ölenlerden, hele kendi hastalığını andırır bir hastalıktan söz edilince heyecanını saklamaya çabalamakla beraber dikkat kesilir dinler, sorar soruşturur ve öğrendiklerini hemen kendi durumu ile kıyas ederdi.

Ağrıları azalmıyordu; fakat o hergün daha iyi olduğuna inanmaya çalışıyor, araya bir şey girip karıştırmadıkça kendi kendine yalan söylemeye, kendi kendini oyalayıp aldatmaya bakıyordu. Halbuki evde yahut dairede bir şeye sıklıkla, yahut oyunda şansı kötü gidince derhal ağrılar artıyordu. Eskiden böyle bir sıkıntı karşısında herşeyi düzeltereğini, uğraşacağını, başarılı olacağını, oyunda büyük işlem yapacağını düşünür, katlanırdı.

Şimdi küçük bir terslik kendisini yıkıyor, olumsuzlukların içine atıyor, kendi kendine: İyileşiyordum, ilaçlar etkisini göstermeye başlamıştı, fakat ah şu terslik, diyordu. O zaman o tatsızlığı yapanlara, o aksiliği gösterenlere, böylelikle kendisini öldürenlere köpürüyordu. Bu köpürüşün de kendisini bitirdiğini bilmiyor değildi, fakat bunu bir türlü yenemiyordu. Yaşadığı olaylara ve insanlara karşı bu kırılmanın hastalığını artırdığını ve bu duruma onlara kızmaması gerektiğini iyiden iyiye görmesi şart idi. Fakat muhakemesi onu tam aksi bir istikamete götürüyordu:

139

cSk

Huzura ihtiyacım var, diyor, bu huzuru bozabilecek her şeyi dikkatle takip ediyor ve en küçük bir aksilik üzerine ateş püskürüyordu. Hekimliğe dair kitapları okumak, hekimlere muayene olmak da halini berbatlaştıran şeylerdi. Hastalık hergün pek muntazam bir halde yürüyüp giderken, öbür gününü bir öbürü ile kıyas ederken kendi kendini aldatıyor, aradaki farkı çok küçük buluyordu. Fakat doktorları görünce iş değişiyor, hastalığının arttığı, çok hızla arttığı kanaatine varıyordu. Böyle iken doktorları bırakmak mümkün olmuyordu.

Aynı ay içinde yine çok ünlü bir doktora gitti, bu ünlü doktordan da önceki doktorun söylediklerini dinledi. Yalnız bu aynı soruları başka bir şekilde sormuş, bu sorulan sorularda adamcağızın şüphelerini, korkularını arttırmaktan başka bir işe yaramadı.

Dostlarından birinin dostu olan yine ünlü başka bir doktor hastalığı tamamen farklı gösterdi ve iyi edeceğini söylemekle beraber, sorularıyla, davranışlarıyla adamcağızı büsbütün çileden çıkardı, yeni yeni şüphelere attı. Bu arada İvan Üyiç'in danıştığı bir doktor, onda başka bir hastalık olduğunu söyleyip bir takım ilaçlar verdi. İvan İlyiç bir hafta kadar bu ilaçları kullandı.

Fakat ağrılarında bir azalma olmadığı gibi, hem önceki doktorlara hem de sonuncusuna olan güvenini yitirdiği gibi, tamamen ümitsizliğe kapıldı.

Daha önceden tanıdığı bir kadın, Meryemin resmi ile tedaviden bahsederken adamcağız bu masalları da büyük bir dikkatle dinlemekte olduğunu ve denemeye kalktığını farkettiler, korktu, silkindi: Kendi kendine ahmak! Korku da ne oluyor? Bir doktor seçip onu dinlemeli. Bundan sonra böyle, artık düşünmeyeceğim, tek bir tedavi uygulayacağım. Bakalım ne olacak?" dedi.

140

£&

Demek kolay, yapmak zordu. Yan tarafındaki ağrı bir türlü geçmiyordu; daha şiddetleniyor, daha çok rahatsızlık veriyor, ağızda duyduğu koku daha tuhaflaşıyor, içinden de pek pis kokular geliyor sanıyordu. Kuvvetten düşüyor, iştahı azalıyordu.

Kendi kendini kandırmak imkansızdı: İçinde önemli bir şeyler oluyordu; bu güne kadar başında gelip geçenlerden çok daha önemli, çok daha başka bir şeyler olup bitiyordu. Bunu da tam olarak bilen bir kendisiydi. Etrafındakiler ya onu anlamıyorlar, ya da anlamak istemiyorlar ve her şeyin dünyada tıpkı eskisi gibi gitmekte olduğunu sanıyorlardı... Onu asıl üzen de bu idi. Ailesi, karısı, hele kızı eğlencenin cazibesine teslim olmuşlar ve başka bir şey yapmıyorlardı. O bunu görüyordu. Ötekiler onun böyle her-şeyi sezer, hüznü, kederli olmasına ve durumundan kendilerini mesul tutmasına çıldırıyorlardı. Onlar her ne kadar saklamaya çalışıyorlarsa da, o, kendisinin onları sıktığını ve karısının bu hastalığa karşı değişmez bir tavır takınarak, onu fazla dikkate almadığını ve ilgilenmediğini seziyordu. Kadın bu tavırları ile dostlarına şunu demek istiyordu: "Biliyorsunuz ki, kocam doktorların dediklerini yapmıyor, bugün ilacını içiyor, yalnız doktorun dediğini yiyor, yatıyor; fakat yarın gözümden kaçarsa ilacını bırakıyor, üstüne de kendisine tamamen yasak edilmiş olan yemekleri yiyor; bırakılsa"geç vakitlere kadar masa başından ayrılmayarak kağıt oynayacak..."

Adamcağız:

- Ne zaman geç vakitlere kadar kaldım? Yalnız bir defa İvanoviç'lerde, deyince tartışma uzuyordu:
- Hayır, mesela Şebeko'larda da!
- Uyuyamayacaktım, o kadar acım vardı...
- Arayınca her şeye bir kulp bulunur... Fakat bu du-

141

«gk

rumda iyi olmayacaksın, bize işkence ediyorsun...

Kadının bu hastalık hakkındaki tutumu, herkeslere ve o arada kocasına da hastalığın sorumluluğunun hep kocasında olduğunu, bu onun karısına reva gördüğü binbir beladan ancak biri olduğunu telkine çalışmak idi. Kocasını karısının niçin böyle hareket ettiğini anlamakla beraber bundan dolayı kendini kontrol edemiyordu.

Mahkemede de kendisine karşı biraz tuhaf şekilde dav-ranıldığını görüyor, ya da görüyorum sanıyordu. Bazen kendisine makamını çok yakında terkedecek gözüyle bakıyorlar gibi geliyordu. Bazen dostları, bu işitilmemiş, korkunç, müthiş belayı, eğlenceli, bir şaka konusu imiş gibi, onun korkularıyla alay ediyorlardı. Kendisini en çok kızdıran Şvarts idi; o Şvarts'ın, neşeli, mutlu durumu ile, içinden taşan hayat dalgalarıyla, güzel yüzü ile kendisinin on yıl önceki durumunu hatırlatıyordu...

Dostlar kağıt oynamaya gelirler. Masa başına geçilir. Kağıtlar dağılır, İlyiç karolarını toplar, yedi karesi vardır. Oyunu açmak için; iki karo bildirilir. Hastamız daha ne isteyebilir? Neşesini bulması, kuvvetini toplaması lazım gelmez mi? Hayır, şimdi o inatçı ağrıyı duymuştur, ağızda o pis kokuyu hissetmiştir, böyle bir durumda iken de bir oyunu kazanması veya kaybetmesi hiç önemli değildir.

Gözlerini oyunda eşi olan arkadaşına diker, arkadaşı masaya vurmuştur, büyük bir nezaketle kağıtları almaz, hastaya doğru iter, o bunları alarak zevk duysun ve kolunu bile uzatmadan alsın, yorulmasın düşüncesindedir. Aslında o içinden: Ne demek, beni kolumu uzatamayacak kadar bitmiş mi farzediyor, der. Karo saymayı unuttur, üç el ile oyunu kaybeder. Asıl kötüsü oyunda eşi olan arkadaşının bundan ne kadar üzüldüğünü görüp gene tamamen lakayt kalmasıdır.

142

,fik

Hepsi onun fenalık geçirir gibi olduğunu anlar ve "Şayet yorulduysanız bırakalım, dinleniniz!" derler. Dinlenmek mi? O? Hayır, hayır o hiç yorulmamıştır, böyle söyler. Parti bitirilir, herkes üzüntülüdür, yorulmuştur. Hasta, onlara bu durumu verenin kendisi olduğunu anlar, fakat bir türlü davranıp şu elem dolu

havayı dağıtamaz. Bir şeyler yenir, çıkılıp gidilir. Hasta, hayatının solduğu, başkalarını zehirlemekte olduğu ve hançerin ta içine hergün daha fazla girdiği düşüncesiyle başbaşa kalır...

Yatağına bu duygu ile, bedeni ağrıları ile, korkularıyla girmeye, gecenin uzun bir zamanını gözlerine uyku girmeden geçirmeye mecburdur. Halbuki ertesi sabah yine kalkmak, giyinmek, mahkeme yolunu tutmak, söylemek, yazmak, yahut da evde kalıp herbiri uzun bir işkence olan saatlerin geçişine bakmak vardır. Böyle uçurumun kenarında, kendisini anlayan, kendisine acıyan hiç kimsesi olmayarak, yapayalnız yaşamak zorunda idi.

V

Bu bir veya iki ay sürdü. Yılbaşından önce kadının erkek kardeşi birkaç gün için geldi fakat evde kimse yoktu, İlyiç mahkemede idi, icadın alış veriş için dışarı çıkmıştı.

İlyiç döndüğü zaman sağlam yapılı, kanlı canlı bir adam olan kayınbiraderi çantalarını boşaltıyordu. İlyiç'in ayak sesi üzerine başını kaldırdı ve ona, tek bir kelime söy-lemeksizin, baka kaldı. Bu kısa bakış İlyiç'e çok şeyler anlatmaya yetti. Kayınbiraderi ağzını açtı, fakat dudaklarının arasından ilk çıkacak kelime bir hayret ifade eden kelime olacaktı ki, hemen tuttu. Bu hareket o bakışı teyit etti.

143

«k

- Ey, çok mu değişmişim?

- Eh, biraz...

Bundan sonra tlyiç sözü yüzünün durumuna getirmek için bir çok sebepler oluşturduysa da kayınbiraderi bu konudan sürekli kaçtı.

Kadın geldi, kardeşi hatırım sormak için yanına gitti, tlyiç odanın kapısını kilitledi, aynanın karşısına geçti ve önce cepheden, sonra yandan kendisini uzun uzun seyretmeye başladı. Albümden bir zamanlar karısıyla birlikte çektiydikleri fotoğraflardan birini aldı, aynada onunla yüzü arasında mukayeseler yapmaya başladı. Fark büyüktü. Kollarını dirseklerine kadar çıplak bırakmak üzere sıvadı. Mukayese etti, gömleğinin kollarını indirdi, divanın üstüne oturdu, geceden daha karanlık bir renk içini kaplamıştı.

Yapmamalıym, yapmamalıym! Dedi. Birden kalktı, masaya yaklaştı, bir dosya açarak okumaya başladı, fakat dayanamadı. Kapıyı açıp kabul salonuna geçti. Salonun kapısı kapalıydı. Ayağının ucuna basarak kapıya yaklaştı, kulağını içerideki konuşmaya verdi:

Karısı:

- Yok canım, abartıyorsun, diyordu.

- Ben mi? Ben mi abartıyorum? Görmüyor musun, ölmüş, bitmiş. Bir kere gözlerine bak, ne kadar sönük. Nesi var? Bu ne hal?

- Nesi var, kimsenin bildiği yok. N.. -bu bir doktor idi-bir şeyler söylüyor ki, anlamıyorum. L... -bu da başka bir doktor idi- onun aksine bir şeyler söyledi.

tlyiç hemen odasını çekildi, uzandı, düşünmeye başladı. Böbrek, havada kalmış. Doktorların kendisine izah ettikleri şeyleri kafasında hep sıraladı. Böbrek yerinden nasıl ayrılmış, havada nasıl kalmıştı?

144

&h

Bir hayal kuvvetiyle onu yakalamak, yerine oturmak, orada hiç kımıldanamayacak bir duruma sokmak istiyordu. Öyle geliyordu ki, bunu yapmaktan kolay bir şey yoktur. Gidip Petroviç'i göreyim, dedi. Bu, ünlü doktorun dostu olan arkadaşı idi. Zile bastı, kızığın hazırlanmasını emretti, kendisi de hazırlanmaya başladı.

Karısının tuhaf bir şekilde tatlı ve tasalı sesi geldi: -tlyiç nereye gidiyorsun?

Bu kadar tatlı ve hüzünlü bir hitaba alışkın olmayan koca bundan hiddet duydu, kadına donuk donuk baktı, bununla: Beklediğin gibi değil, işte ölmeyeceğim, demek istiyordu.

- Petroviç'e gideceğim, dedi.

Arkadaşını buldu, birlikte doktora gittiler, onunla, uzun uzun konuştular.

Onda görünüş ve fizyoloji bakımından olup bitenleri inceden inceye aradı, anladı. Apandisinde küçücük bir şey vardı, bunu da tedavi etmek mümkündü, bir organının enerjisini artırmak, başka bir organının enerjisini de azaltmak gerekliydi: Böylelikle o iyileşir, her şey de düzene girerdi...

Yemeğe biraz geç kalmıştı. Neşe ile yedi, konuştu; fakat uzun zaman kalkıp çalışmaya bir türlü karar veremedi. Nihayet çalışma odasına ge^ti. Bir dosya okuyor, inceliyor, fakat kendine yakından ilişki kurup az sonra meşgul olacağı bir işi olduğu fikri bir türlü yakasını bırakmıyordu. Dosyayı bitirince o şahsi işin apandisinin durumu olduğunu hazırladı. Fakat ona teslim olmayarak salona çay içmeye geçti. Davetliler vardı, görüşülüyordu; piyango çalmıyor, şarkı söyleniyordu. Müstakbel nişanlı sorgu yargıcı da orada idi. Karısının takdirine göre bu akşamı başka günlere bakarak huzurlu geçirdi. Fakat apandisi hakkında ciddi şekilde dü-

145

^

şünmek işini bir türlü unutmuyordu.

Saat 11 gibi davetlilerden izin aldı, odasına çekildi.

Hastalandı hastalanalı çalışma odasının yanında küçük bir odada yalnız yatıyordu.

Soyundu, Zola'nın bir romanını aldı, fakat okuyamadı, düşünce üstün gelmişti. Hayalinde apandisini istediği gibi düzeltti. Şimdi bütün organları sağlıklı bir şekilde çalışıyordu. "Evet, bu iyi, fakat doğaya yardım etmek gerek!" dedi. Kullanacağı ilacı düşündü, kalktı, içti, sırt üstü uzandı; kendini onun mutlu tesirini, fenaliğe karşı mücadelesini dinlemeye bekleme verdi.

"Bunu düzenli olarak almalı, içine zararlı bir şey katılmasına meydan vermemeli. Kendimi daha şimdiden az daha, hatta çok daha iyi buluyorum." dedi. Yan tarafını yokladı, elinin altından hiçbir ağrı duymuyordu.

"Evet, bir şey duymuyorum. Gerçekten çok daha iyiyim" dedi. Işığı söndürdü, yan tarafına döndü, "iyi oluyor, her şey yoluna girecek." Fakat eyvah, işte, işte, çok iyi tanıdığı ağrı boğuk, inatçı, musibet, esrarengiz bir halde işte yeniden geliyordu. Ağzında o iğrenç koku yeniden belirmişti, içi bulandı, başı döndü.

"Ah, yine geldi, artık pençesinden kurtulamayacağım" dedi. Bu anda hastalığı büsbütün ayrı bir cepheden gördü. "Böbrek, apandis, hayır, hayır, mesele bu değil, mesele yaşama ve ölüm. Yaşıyordum, halbuki hayatım elden gidiyor ve ben bir türlü tutamıyorum. Kendi kendimi aldatmanın anlamı yok. Herkes biliyor, herkesle birlikte ben de biliyordum ki, ölüyorum, bu an meselesi. Kim bilir belki de şu anda. Önceleri her şey aydınlık idi, şimdi her yer karanlık, buradayım, fakat şimdi nereye gidiyorum? Nereye?"

Her tarafı donar gibi oldu, nefesi durdu. Yalnız ve yalnız kalbinin atışlarını duyuyordu.

146

iStfc,

"Artık bitiyorum. Fakat o zaman ne olacak? Hiç! Bu dünyadan silinince nereye gideceğim? Acaba sahiden ölüyor muyum? Hayır, hayır, istemem..."

Yatağının içinde oturdu, mumu yakmak istedi, titrek bir elle araştırdı, şamdan yere, kendisi de yastıklarının üstüne düştü. Gözleri karanlıklar içinde faltaşı gibi açık olduğu halde:

"Ölümü neden istemeyecekmişim? Neden? Hepsi bir!" dedi.

"Ölüm, evet, bu ölüm olacak, insanlar bunu bilmiyor, bilmek de istemiyorlar. Oynuyorlar, bu esnada kapı tarafından kahkahalar, şarkı sesleri duyuldu: Bir şey umurlarında değil, halbuki onlar da, onlar da ölecek. Ahmaklar, şimdi ben gidiyorsam, yarın da sıra sizin. Herkes bu köprüyü geçecek. Şimdi bayram ediyorlar, aptallar!"

Kuduruyordu, büyük bir yük altında eziliyor gibiydi.

"Mümkün değil herkes bu kadar korkunç ağrılar çekmez." dedi.

Kalktı. Bu sefer de:

"Bozuk bir şey var, huzur bulmak, bunun nasıl geldiğini anlamak lazım" dedi, düşünmeye başladı:

Evet, merdivenden düştüm, espanyolette çarptım, hastalık oradan başlıyor. Oradan! Fakat hiçbir şey olmamıştı. Hep eskisi gibi idim. Sonra sonra biraz ağrı duydum, bu ağrı zamanla arttı. Şiddetlendi, keyfim bozuldu, ıztı raplar işkencelere çevrildi, yavaş yavaş uçuruma yaklaştım. Kuvvetim düşüyor. Gözlerimde ışık kalmadı. Ölüm, karşımda, ben hâlâ apandis masalları dinliyorum. Onun tamirini düşünüyorum. Halbuki bu başka bir şey değil, ölüm... Ah acaba sahi öyle mi?

Yeniden korkular içinde kaldı. Soluyordu. Eğildi, kibrit

147

<\$h

aradı. Dirseği elbise dolabına çarptı. Hiddet buhranı içinde masayı şiddetle itti, devirdi. Ümitsiz, solgun bir durumda sırt üstü devrildi, ölümü bekledi.

Misafirler bu arada çekiliyor, evin hanımı onları uğurluyordu. Kadın gürültüyü duydu, odaya koştu.

- Neyin var?

- Hiç, kaza ile dolabı devirdim.

Kadın çıktı, elinde bir şamdanla geldi, kocası sırt üstü yatıyor; bir kilometrelik bir mesafeyi koşan bir adam gibi nefes nefese soluyordu. Gözleri kadma dikildi. Kadın:

- Neyin var? "Yüzün."

- Hiç! "İçinden" Ne diye söyleyeyim, anlamayacak.

Sahiden anlamadı, mumu kaldırdı, baktı, ortalığı düzeltti ve odadan çıktı: Uğurlayacağı daha bir hanım vardı.

Dönüp geldiği zaman kocası gözleri tavanda ve hep o halde idi:

- Ağrılarının pek mi arttı?

- Evet.

Kadın başını sallayarak bir an için oturdu.

- Ne dersin, şu ünlü doktoru çağırırsak? Kocası acı acı güldü:

- Hayır! Dedi.

Kadın biraz daha durdu, kalktı, kocasını alnından öptü.

Kocası bu anda, ondan varlığının kalabilmiş bütün kuvvetleriyle nefret ediyordu, kadını itmemek için kendisini zor tuttu.

- Gecen hayırlı olsun. Belki uyursun!

- Evet.

148

<fik

VI

İvan İlyiç ölmekte olduğunu görüyor ve her şeyden ümidini kesmiş bulunuyordu. Böylece ruhunun ta içinden, ölmekte olduğuna çok iyi inandığı halde, buna kendini alıştırmıyor, bu acı gerçeği benimsemiyor, kavrayamıyordu. Mantık okurken öğrendiği şu kıyas: Zeyid bir insandır, bütün insanlar ölümlüdür, öyle ise Zeyid de ölümlüdür. Tarzındaki bir kıyas, Zeyid için gerekliydi. Fakat kendisine gelince iş değişiyordu. Zeyid, genel şekilde bir insandı ve ölmeli idi, fakat o Zeyid değildir, genel bir insan değildir, o başlı başına, kendi başına, genelden ayrı gayrı bir varlıktır. O anasının babasının göz bebeği; kızının, oğlunun, dadısının, ona güvenenlerin ümidi; çocukluğun, ilk gençliğin, gençliğin bütün sevinçleriyle, bütün zahmetle-riyle, bütün heyecanlarıyla bir varlığı idi. Kendisinin o kadar sevdiği o alacalı meşin topun kokusunu zeyid bilir miydi? Zeyid anasının eline kendisinin yapıştığı gibi hiç asılmış mıydı? Zeyid aşkı hiç onun kadar candan tatmış mıdır? Bir mahkemede onun gibi reislik yapmış mıdır?

"Zeyid elbette ölümlüdür, ölmesi de haktır. Fakat ben Ivan İlyiç, bütün fikirlerimle, bütün duygularım, ben ona benzer miyim? Ben bambaşka bir şey değil miyim? Hayır, benim ölmem imkansızdır, bu çok fena bir şey olurdu."

Böyle duyuyor, böyle düşünüyordu.

"Şayet ben zeyid gibi ölmek mecburiyetinde bulunsay-dım, onu elbette bilecektim. İçimden bir ses bana bunu söyleyecekti. Halbuki içimden hiç de böyle bir şey gelmiyor. Ben de, dostlarım da Zeyid'den büsbütün farklı olduğumuzu pek iyi anlıyoruz. Bu böyle iken şimdi ben... Ha-

149

4k

yır bu olamaz.

"Olamaz ama oluyor. Nasıl oluyor? Bunu nasıl anlamalı?

Onu anlamıyor, yanlış, anormal, marazi olan bu fikri kendinden uzaklara atmaya ve onun yerine kendince normal ve sağlam fikirler koymaya çabalıyordu. Fakat bu fikir; daha doğrusu bu realite dönüp dolaşıp yine yerine geliyor, tam karşısına dikiliyordu.

Onu atabilmek için imdadına başka başka fikirler çağırıyor, bunlarda tutunabilecek bir yer bulacağını sanıyordu. Bir zamanlar gözlerinden ölüm hayalini saklayan hayallere dönmek istiyordu. Ne tuhaf şimdi? Zamanla ölüm duygusunu öldüren şeylerden, o kudretten şimdi bir zerre yoktu! Son zamanlarda, bu ölüm fikrini ortadan silen süpüren ruh halini yeniden kurmayı denemeye çabalamıştı. Bazen: "Kendimi büsbütün resmi vazifeme vereceğim. Benim eskiden hayatım böyle idi." Der, kalkar, mahkemeye gider, şüpheleri, tereddütleri üstünden atardı. Arkadaşlarıyla konuşur, eski adeti olan, dinleyicilerin saflarını sıradan ve dalgın bir bakışla gözden geçirir, zayıflamış iki elini meşe koltuğunun köşelerine dayardı. Sonra zabıt katibine doğru eğilir, ona hafif sesle bazı talimatlar verir, dosyayı alır ve birden gözlerini yukarı kaldırarak ve sandalyesinden kalkarak birkaç söz söyler, celse açılmış olurdu. Fakat herşeye rağmen vücudundaki ağrı devam etmekte, büyük mahkemeyi hiç mi hiç saymayarak ağrı işine inatla devam ederdi. Arkadaşları, meslek hayatı o kadar parlak, o kadar iyi bir hakim olan dostlarının şimdi basit işlerin içinde kaybolduğunu, yanlışlıklar yapmakta olmasını hayretle, hüznün ile görüyorlardı.

Daha kötüsü şu idi ki, hastalık kendisini işinden alıkoyuyor; fakat başka bir iş yapsın diye değil, yalnız, yalnız

150

A

kendisini dinlesin, duysun diye. Dosdoğru yalnız kendi gözlerinin içine baksın ve hiçbir şey yapmadan ancak çeksin, inlesin, diye alıkoyuyordu.

Bundan kurtulmak için gösterdiği çabalarda başka teselliler, başka perdeler aramak vardı. Bu perdeler imdadına yetişiyor ve kısa bir zaman için onu koruyor gibi oluyordu. Son zamanlarda kendinin döşediği salona girerdi. O salonda düşmüştü, onu döşemek uğruna hayatını feda ettiği acı olay gözünün önüne gelirdi; biliyordu ki, hastalığını orada bir yere çarparak almıştı. Giriyor, lake masanın tahtasında bir çentik görüyordu. Bunun sebebini arıyor, buna bronz albümün düşüp vurmasının neden olduğunu buluyor, pek pahalı olan, hep kendi eliyle doldurduğu albümü alıyor. Hepsini büyük bir özenle düzeltiyordu.

Sonra bunların hepsini oradan alıp başka bir köşeye, çiçeklerin yanına götürmeyi düşünüyordu; karısı veya kızı yardıma geliyordu. Bunlar ayrı fikirlerde bulunuyor, ona itiraz ediyorlardı, o da onlarla tartışıyor, dahiycrdü. Fakat, ne olursa olsun bunlar hep iyi idi, çünkü adamcağzı şiddetli ağrılarını düşünmekten alıkoyuyorlardı.

"Acaba hayatı mı, gerçekten burada, şu perdenin yanında, güya düşman saflarına hücumla kalkmışım gibi, buracıkta mı kaybettim? Acaba bu böyle mi? der gibi bir halde odasına dönüyor, yatıyor ve" onunla yapayalnız kalıyordu. Yalnız onunla, başbaşa ve ona karşı hiçbir şey yapamayarak...

VII

Hastalığın üçüncü ayı da nasıl oldu, bilinemez, çünkü o kadar çok yavaş oldu ki, hiç kimse farketmeden karısı, kızı,

151

&

oğlu, hizmetçiler, dostlar, doktorlar bunlarla birlikte kendisi için, durumunun uyandırdığı tek konu; kendisinin ne zaman ortadan kalkacağı, çevresindekilerin çilesinin ve kendisinin çektiği acıların ne zaman biteceğidir.

Artık geceleri az bir uyku uyuyabiliyordu. Ağrı kesici verildi, morfin vuruldu, bunlar ağrıları dindirmek şöyle dursun, hatta hafifletmedi. Uyuyor veya uyanık, ikisi ortasındaki durum başlangıçta ona biraz rahatlık veriyorsa da sonraları aynı ağrılar hatta daha şiddetlileri başladı.

Ona doktorların talimatı ile ayrı yemek pişiriyorlardı. Fakat bu yemekler ona tatsız tuzsuz geliyor, bulantı veriyordu.

Tuvalet ihtiyacı için de özel bir düzen alınmıştı ve hacetini görmesi işinin münasebetsizliği pisliğinde, kokusunda ve başkasının yardımına muhtaç olmasında idi. Bu şekilde, bu işin her defasında hakiki bir acı duyuyordu. Fakat bu kadar zahmetli olan bu işin sayesinde biraz hafiflik de buluyordu.

Temizlik işlerine Gerasim isminde temiz, sağlam ve iyi bir köylü çocuğu bakıyordu. Gerasim daima neşeli bir delikanlı idi. İlk günler bu temiz adama böyle pis bir iş gördürmek hastanın ağrına gitmişti.

Birgün tuvaletini yaptığı sandalyeden kalkarken panta-lonunu yukarı çekmeye gücü kalmamış, kendini bitkin haliyle oracıkta bir koltuğa atmış, üzerinde adale ve kas adına bir şey kalmamış olan çıplak, deriden, kemikten ibaret el-' "rine korku ile bakakalmıştı. O sırada iri çizmelerinden .rafına latif bir koku saçarak hafif fakat kuvvetli yürüyüşü e Gerasim odaya girmişti; üzerinde pamuktan temiz bir gömlek ve gri bez bir önlük vardı; sıvanmış gömleği genç, dinç kollarını gösteriyordu. Hastaya hiç bakmayarak ve şüphesiz hastayı incitmemek cfuygusu ile gözlerindeki ya-

152

&

şama hazzını bozmadan oyuklu sandalyeye yanaştı. Hasta bitik bir sesle:

- Gerasim! dedi.

Toy oğlan yanlışlıkla bir hata işlemiş olmaktan titredi ve üzerinde tüy henüz bitmekte olan sade, güzel yüzünü hemen hastaya çevirdi:

- Efendinin ne emirleri vardır?

- Sana zorluk veriyorum, kusuruma bakma, gücüm yok.

- Aman efendim, ne söylüyorsunuz?

Delikanlının gözleri parladı, beyaz ve muntazam dişlerini göstererek gülümsedi. Bunda benim için ne zorluk olacak? Hastasınız, diyerek, kuvvetli ve güçlü elleri ile işini gördü, hafif hafif yürüyerek çıktı, beş dakika sonra yeniden geldi.

Hasta hâlâ koltukta oturuyordu. İyice temizlenmiş olan kap yerine yerleştirildikten sonra hasta:

- Gerasim, buraya gel, bana yardım et! dedi.

- Beni kaldır. Yalnız başıma güçlük çekiyorum. Dimit-ri'yi de gönderdim.

Gerasim onu kuvvetli kollarına aldı, hafifçe kaldırdı, bir eliyle tutarken öbür eliyle pantolonunu yukarı aldı, gene oturtmak istedi. Fakat hasta divana götürmesini söyledi. Delikanlı ona hiçbir zorluk vermeden, adeta dokunmadan, onu divana götürdü, oturttu.

- Teşekkür ederim, ne kadar hafif yapıyorsun, her işin iyi...

Uşak gülümsedi ve çıkmak üzere hazırlandı. Fakat hasta onu yanında görmekle öyle bir huzur duyuyordu ki, bırakmak istemiyordu.

153

&h

- Şu sandalyeyi, rica ederim, bana doğru getir. Hayır, ötekini. Ayaklarımın altına. Bacaklarımı yükseğe koyunca rahat ediyorum.

Delikanlı sandalyeyi getirdi. Çarpmadan tam uygun bir yere koydu, hastanın ayaklarını da üstüne dayadı. Hasta ayakları yükseğe kaldırdığı zaman üzerine çok hafiflik geldiğini farkettiler.

- Ayaklarım daha yüksekte olunca daha rahat edeceğim. Şu yastağı da altlarına koy.

Bu emri de yerine getirildi, delikanlı ayakları eline aldı, daha yukarı kaldırdı, yastığa dayadı. Ayaklarını kaldırdığı zaman hasta daha büyük bir hafiflik duyar gibi olmuştu. Yastığa kadar indirdiği zaman o derece rahat değildi.

- Gerasim, bir işin var mı?

Şehirde büyüklere karşı nasıl konuşulacağını öğrenmiş olan delikanlı:

- Hayır efendim, dedi.
- Başka işlerin yok mu?
- Belli başlı bir işim yok. Kendi işlerimi hep gördüm, bitirdim. Yarın için odun kıracağım, o kadar...
- O halde ayaklarınızı tut, daha yüksekte tut, olur mu?
- Neden olmasın efendim?

Uşak efendinin ayaklarını yukarı dikti, hasta bu durumda artık ağrısından eser kalmadığını zannediyordu.

- Peki, yarının odunları ne olacak?
- Efendim onu düşünmesin. Bir zaman buluruz.

Efendi uşağa, elleri öyle yukarıda olmak üzere, oturmasını söyledi ve konuşmaya başladı. Tuhaf, uşak ayaklarını öyle tuttukça daha rahat olduğuna sahiden kanaat ediyordu.

154

<sk

O günden itibaren hasta uşağı zaman zaman çağırıp bu hareketi tekrarlatıyor, onunla konuşmaktan zevk duyuyordu.

Uşak işlerini istekle, özenle, gönülden yapıyor, efendisini mutlu ediyordu. Efendi her kimde olursa olsun sağlık, kuvvet, hayat taşkınlığı gördüğü zaman içine kıskançlık kurdu düştüğü halde bunları uşağında hoş buluyor, bunların onda olması kendisine batmadıktan başka bilakis kendisini teskin ediyordu.

Hasta için en büyük azap yalan idi; halbuki yalan bilinmez bir sebeple bu evde herkes tarafından ilgi bulmuştu. Herkes ona hasta olmadığını, yahut ölmek üzere olmadığını, her şeyin yola girmesi için sakın kalmasından, kendisine bakmasından başka bir şeye gerek bulunmadığını, söylemekte karar birliği etmiş gibiydi. Halbuki o, her ne yapılırsa yapılsın daha acı ızdıraplara ve hatta ölüme gittiğini pek iyi biliyor ve o yalanlara inanıyordu. Herkesin de, kendisinin de gözleri önünde olan bir şeyin söze gelince kabul edilmemesinden, aynı dolaba kendisini de girmeye mecbur etmek şekliyle yalan söylenmesinden azap duyuyordu.

Etrafında bu kurt masalları konuşulurken kaç defa: "Artık yalanlar sussun, ölmek üzere olduğumu siz de, ben de biliyoruz. Hiç olmazsa yalanlara bir son verilsin..." diye haykıracağı tutardı. Fakat son anda bu hamleyi yapmak cesaretini bir türlü bulamazdı. Görüyordu ki, kendisinin şu can çekişmesini, derin acısını etrafı, bir tatsızlık, münasebetsizlik, adeta bir salona girerken ona karşı pis kokular saçan bir adammış gibi tavır takınıyorlardı. Arkasından kimselerin yürekten acımayacağı meydanda idi; kimse durumunu anlamak bile istemiyordu. Onu anlayan, ona acıyan varsa, yoksa uşağı idi. O gelir, efendisinin ayaklarını bazen bütün gece diklemesine tutar ve "Merak etme-

155

<&

yiniz efendim, daha uyumak için zaman var.." diye izin verdiği halde bile çıkıp gitmezken, yahut birden köy lehçesini takınarak sen hitabiyle "Hasta olmasaydın, neyse ne, fakat şimdi sana nasıl yardım etmem!" derken, efendi de kendinde bir ferahlık duyardı.

Yalan söylemeyen yalnız uşağı idi. Olup biteni, gelip geçeni kavrayan ve onu saklamaya da gerek duymayan, yalnız o idi; zayıf, efendisine sadece acıyan, bir o idi. Hatta bir gece efendisi kalkıp gitmesinde ısrar edince ona; "Ne demek, hepimiz ölecek değil miyiz, bir az zahmete katlansam kıyamet mi kopar?" demişti. Bununla: Yaptıklarımı zahmet saymıyorum, çünkü bunlara ölmek üzere olan bir adam için katlanıyorum, ta ki bir gün nöbet bana gelince bana da bir bakan bulunsun" demek istiyordu.

Hastanın içini en çok burkan o yalandan başka, ya da o yalanın bir eşi olarak, kendisine başkalarının kendi istediği gibi acımaması idi.

Bazen uzun, elim buhranlardan sonra, bunu aklından geçirdiğinden bile sıkılmakla beraber, kendisine her şeyden üstün olarak, küçük bir hasta çocuğa olduğu gibi candan acınmasını isterdi. Küçücük çocukların okşandığı, öpüldüğü gibi okşanmak, öpülmek isterdi. Yüksek Yargıçlar Kurulu üyesi olduğunu, sakalına ak düştüğünü ve artık kendisine öyle şeyler yapılamayacağım bildirdi; fakat bu onun onları istemekten men edemiyordu. Halbuki uşağın durumu bunlara yakın bir şeydi; bu sebeple de onun yanında bulunması, içine bir hafiflik verirdi.

Ağlamak isterdi. Daha çok, okşanmasını, şansına ağlanmasını isterdi. Tam böyle bir düşünce sırasında mahkeme üyelerinden bir dostu kapıdan içeri girer ve hasta o anda ağlayacağına, üzerine çıldırdığı merhameti arayacağına, hemen ciddi, olgun, dalgın bir durum alır ve temyizden

156

*k

gelen bir itiraz kararına karşı rey verir ve ısrar ederdi. Bu şekilde etrafında olduğu kadar kendi içinde de sorun olan sonsuz yalanlar adamcağızın şu son günlerini en çok zehirleyen bir şey idi...

VIII

Sabah olmuştu. Sabah olduğu Gerasim'in odasından çıkmasından, oda hizmetçisi Piotr'un muamları söndürmesinden, perdeyi kaldırıp sessiz sedasız odayı düzeltmesinden belli idi.

Sabah olmuş, akşam olmuş, pazar olmuş, cuma olmuş, onun için bir farkı var mıydı? Her zaman bu pis ağrılar, kendisini hiçbir zaman bırakmayan bu gizli ağrılar, mütemadiyen, her şeye karşı hayatının kendinden hep aynı hızla kaçıp uzaklaşması, hep o müthiş, iğrenç ölümün yaklaşması ve yine her an aynı yalan hep o yalan değil miydi?

- Efendi, çay istemezler mi?

Hasta düşündü ki, şu adamın gözünde efendiler sabahları çay içmeye mecburdur. Herşeyin nizam ve intizam içinde yürümesini istiyor.

- Hayır, dedi.

- Efendi, divanda oturmak istemezler mi?

Hasta düşündü ki, adam odayı düzeltmek istiyor ve kendisi düzensizlik ve pislik içinde onu sıkıyor. Bu sefer de:

- Hayır, beni bırak, dedi.

Piotr bir süre daha durdu. Hasta elini uzattı, hizmetçi koştu.

157

«k

- Efendi ne emrederler?

- Saatimi ver.

Hastanın yanı başında bulunan saati aldı, uzattı.

- Saat sekiz buçuk. Daha kalkmadılar mı?

- Hayır efendim, yalnız oğlunuz okula gitti; hanım kendisini isterseniz uyandırılmasını emretti. Uyandırılalım mı?

- Hayır, gerek yok.

"Acaba çay içsem mi?": - Bana çay getir. Piotr kapıya doğru yürüdü. Hasta yalnız kalmaktan korku duydu.

"Ne bahane edip de alıkoysam? Ha ilaç."

- Baksana, ilacımı ver, neden içmeyeyim. Belki de faydası olur.

Kaşığı alır, içer.

Pek iyi tanıdığı onun tatsız tuzsuz lezzeti karşısında hemen:

- Hayır, hayır, bundan ne hayır gelecek? Yalan, hepsi yalan! Diye söylenir:

- Hayır bunlara bel bağlamam. Fakat ah şu ağrı, bari bir dakika için dinseydi...

tnler. Hizmetçi yanına yaklaşır:

- Çık, bana çay getir.

Hasta yalnız kalınca inlemeye başlar, bu amansız olan ağrıdan ziyade gamdan, kederdendir.

- Hep aynı şey, hep o; ne günlerin, ne de gecelerin sonu geliyor. Bari bir an evvel çaresini bulsam, irkilerek:

Yani bir an evvel ölüme, karanlıklara kavuşmak mı? Hayır, hayır, ölümden her şey daha iyidir.

Hizmetçi elinde çay tepsisi ile girer. Hasta onun kim ol-

158

Ek

duğunu, ne istediğini unutarak dalgın bir bakışla uzun uzun süzer; hizmetçi bu bakışın altında ezilir.

- Evet, çay, şuraya bırak. Bana yardım et de temizleneyim, bir temiz gömlek giyeyim.

Adamcağz yıkanmaya başlar. Yavaş yavaş, ellerini, yüzünü, dişlerini yıkar> taranır, aynaya döner. Saçlarının sapsarı alnına yapışıklığını görür, kendi kendinden korkar.

Gömleğini değiştirirken vücudunu görerek korkusunun büsbütün artabileceğini düşünür, hiç bakmaz.

Bu işler bitince üzerine kalın bir şey alır, koltuğa oturup çay içmek ister. Bir an için kendinde tazeliği bulur.

Fakat çay içmeye başlar başlamaz koku ve ağrı baş gösterir. Çayını bitirmek için davranır, nafi! Yatar, bacaklarını uzatır. Hizmetçiyi yollar.

Yalnızlık ıstırap verir, birini çağırarak ister, fakat önceden bilir ki, onlar gelir gelmez daha çok fenalaşacaktır.

"Bari biraz morfin şırınga etseler; kendimi unutturdum, doktora söylemeliyim. Bir şeyler bulsun. İmkani yok, dayanamıyorum." Diye düşünür.

Bir saat, iki saat geçer. Zil çalar.

Acaba doktor mu? Gerçekten doktor, taze, besili, üstünden kuvvet, neşe taşan. Sanki: "Boş yere tasalanıyorsunuz, bunları biz hep yoluna koyacağız." Der gibi ünlü doktor!

Doktor bu tavrının burada işe yaramayacağını çok iyi bilmektedir, fakat bir kere takınmıştır bu tavrı, geri dönememektedir.

Doktor o anlamda olan edasına ek olarak çapkın ve memnun bir eda ile ellerini ovuşturuyor:

- Buz kesildim. Çok kuvvetli don yapıyor. Müsadenizle biraz ısınayım, diyordu.

159

Sanki o ısınır ısınmaz artık hastayı hemen iyi edecektir. Biraz ara ile sorar:

- Peki, nasılsınız?

Döner, doktora sorularla dolu bir bakışla bakar ve sanki: Efendi! Yalan dolanı bırak demek ister.

Fakat bunu anlamak doktorun işine gelmez. O zaman hasta ona cevap verir: Her zamanki gibi fena! Ağrılar geçmiyor, bir türlü yakamı bırakmıyorlar. Bir şey yapabilmek mümkün olsaydı...

- İşte siz hastalar hep böylesinizdir. Neyse, ben de biraz ısınayım. O kadar meraklı, özenli eşiniz bile bana karşı bir söz bulamaz. Ya, böyle işte, efendim... diyerek adamcağızın elini tutar.

Sonra gülyüzünü bırakarak çok, pek çok ciddi bir tavır ile hastayı dinler, nabzını sayar, göğsünü dinler, nefes alışına bakar, her zamanki işler sırasıyla tekrarlanır...

Hasta çok iyi bilir ki, bunlar ancak ve ancak yalandır. Fakat doktoru diz çökmekte, üzerine abanmakta, kulağını şuraya buraya yapıştırmakta ve bu şekilde hep o ciddi edasıyla bir takım jimnastik hareketleri yapmak arzusunda serbest bırakır, sanki: "Bırak! O da hevesini alsın!" der, nasıl ki, kendisi mahkemede, bazı avukatların yalan söylediklerini ve niçin söylediklerini bildiği halde dinler idiyse şimdi de bunu dinler.

Doktor, divanın önünde, çömelmiş bir vaziyette, hastanın kontrollerini yaparken hanımefendinin elbisesinin sesi kapı tarafından duyulur, kadm daha girerken kendisine doktorun geldiği haber verilmediğinden dolayı hizmetçiyi haşlamaktadır. Girer, kocasını öper ve çoktan beri kalktığını, fakat bir anlaşmazlık olduğunu söyler. Adamcağız kadının yüzüne bakarak inceler; içinden onu teninin beyazlığında, kıpkırmızı yanağından, kollarının, boynunun taze-

160

,ffk

liginden, saçlarının canlılığından, hayat taşan gözlerinin parlaklığından dolayı suçlu bulur. Ruhunun bütün kuvvetleriyle ondan nefret ediyordu, onun dudaklarının kendi alnına dokunması üzerinde, ıstıraplar bırakan bir sarsıntı yapmıştır.

Kadında kocasına ve kocasının hastalığına ait yerleşmiş olan fikir tekdir. Doktor nasıl hastasına karşı bir kere tuttuğu yoldan artık dönmüyorsa, kadın da kocasının yapması gereken şeyleri yapmadığı, bu yüzden hastalığın sorumlusu kendisi olduğu fikrini ısrar ile söyler ve bunu dostane bir tavır ile kocasına da tekrarlar. Hasta için onun bu görüşünden kurtulmasının hiçbir yolu yoktur.

- Söylenen sözleri tutmaz, ilaçlarını sırasıyla kullanmaz. Hele yatarken kendisi için çok zararlı olan bir şekil alır, ayakları yukarı olarak yatar.

Dedikten sonra doktora, kocasının yatarken ayaklarını diklemesine tutturduğunu uzun uzun anlattı.

Doktor tebessüm, merhamet ukalalık eder halde güldü. - Ne demeli, bu hastalar bazen böyle aptallıklar icat ederler; hoş görmeli! Demek istedi.

Muayeneyi bitirdikten sonra saatine baktı, kadın kocasına dönerek, o ne derse desin kendisi ünlü doktoru da getirtip şu aile doktoruyla birlikte bir daha muayene ettireceğini söyler.

- İtiraz dinlemem ve eğlenir bir eda ile, bunu ben kendim için yapıyorum, diyordu.

Bununla: Benim her yaptığım senin içindir ve bu itibar ile senin itiraza bir hakkın yoktur demek istiyordu. Kocasını, suratı asık, susuyordu. Etrafını alan yalanlar bir çok örümcek ağları halinde öyle karışmıştı ki, bunların arasında dolaşarak gerçeğe varmanın yolu olmadığını anlıyordu.

161

Ek

Kadın, adamcağız için ne yapıyor ise, ancak kendi menfaati hesabına yapıyordu. Öyle iken altını çizerek söylediği de, her yaptığını kendisi için yaptığı şeklinde idi; bu şekilde güya öyle fevkalade bir hal gösteriyordu ki, bundan kocası tam aksini anlayacaktı, amacı bu idi!

Gerçekten saat onbir buçuk sularında ünlü doktor geldi. Göğüs, dinlendi; gerek hastanın huzurunda, gerek yanındaki odada böbrek ve apandis hakkında müzakereler yapıldı. Sorular ve cevaplar öyle bir önem dairesinde alınıp verildi ki, hasta için esas olan yaşama ve ölüm konuları yerini yine görevlerini hakkıyla görmeyen, böbrek ve apandis masallarına tekrar kaptırılmış bulundu.

Ünlü doktor ciddi fakat sır vermeyen bir yüz ile veda etti. Hastanın korku ve ümidinden parlayan gözlerle yanarak "şifa bulup bulmayacağı" sorusuna: "Kesin bir şey söylenemez, fakat ümit vardır" şeklinde cevap verdi. Hasta doktoru öyle hüzünlü bir bakışla süzdü ki, kadın odadan doktorla birlikte çıkıp ücretini verirken gözlerinden yaşlar boşandı. Ünlü doktorun tatlı sözlerle sunduğu emniyet duygusu uzun sürmedi. Hep aynı oda, aynı tablolar, aynı perdeler, duvarlarda aynı kağıtlar ve hep o aynı acı ve elemli vücut idi. inliyordu, bir morfin şırınga ettiler, uyku ile uyanıklık arasında bir hale düştü. Kendine geldiği zaman ortalık kararıyordu. Yemeğini getirdiler. Zorla biraz et suyu içti.

Yemekten sonra kadın hastanın yanına girdiği zaman üzerinde gece elbisesi vardı. Büyük ve diri göğüslerini dar elbisesi ile sıkıştırmış, yüzü pudralı idi. Daha sabahleyin o gece tiyatroya gideceklerini söylemişti. Sara

Bernar, gelmiş, hastanın ısrarları üzerine loca tutulmuştu. Fakat adamcağız bunu unutmuştu; şimdi kadının tuvaletine fena halde tutuldu, fakat bunu içinde sakladı. Bir aralık locayı kendisi

162

.Ok

ısrar ederek aldırıldığını, çünkü oraya gitmek hem faydalı, hem de güzel bir iş olduğunu hatırladı. Kadın odaya, içi kendi kendinden memnun, fakat biraz suçlu bir eda ile girmişti. Oturdu, kocasından sağlığını sordu. Hasta bunun, sağlık anlamaktan ziyade, bir şey söylemek için başlangıç olduğunu anladı. Doğrusu kadın onun sağlığında bir değişiklik olamayacağını elbette biliyordu. Kadın ağzındaki baklayı çıkardı, dünyada hiçbir kuvvetin onu bu tiyatroya götüremeyeceği-ni, fakat bir kere loca tutulduğunu ve kızları ile erkek arkadaşını yalnız bırakmanın uygun olmayacağını, yoksa kocasının yanı başında kalmasının bir mutluluk olacağını yana yakıla söyledi; bari kendisi bulunmadığı sürece doktorun her türlü talimatlarını yerine getirseydi... Ha... kız da, erkek arkadaşı da içeri girmek istiyorlardı, müsaade ediyor muydu?

- Gelsinler!

Kız körpe vücudunu çıplak gösterecek şekilde gayet zarif bir elbise giymişti. Adamcağız kendini bunların uğruna bu duruma soktuğu halde, onlar şimdi vücutlarını başkalarına teşhir ediyorlardı. Kız iri, sağlam, göze vuracak derecede çekici ve kendi saadetinin bir an evvel gerçekleşmesine set çeken şu hastalığa, ızdıraplara ve ölüm tehlikesine düşman bir halde idi. .

Erkek arkadaşı da girdi; o siyahlar giymiş, uzun boynu, yüksek beyaz bir gömlek yakasının içinde damarlarını dışarı vermiş, göğsü geniş, ağır bir plastron ile örtülü idi; dar kara pantolonu kuvvetli baldırlarının kalıbını çıkarıyordu. Elinde beyaz eldivenler ve bir klak şapka vardı.

Onların arkasından, yeni bir üniforma giymiş, yeni eldivenler takmış, gözlerinin altı, anlamı babasınca çok iyi mor bir daire ile çevrilmiş olan oğlu da sokuldu. Ürkek ve

163

£Şa.

acıyan bir bakışla güzel oğlu hastanın içine daima bir titreme verir, hasta onun üstüne pek titrerdi. Gerasim hesaba katılmazsa, hastayı anlayan, hastaya acıyan da o çocuktur. Hepsi oturdu, yeniden hatırı soruldu. Sonra kız anasına dürbünün nerede olduğunu sordu. Bu sorudan anne ile kız arasında dürbünü hangisi kaybettiğine dair bir tartışma çıktı. Ve bu pek soğuk düştü. Sorgu Yargıcı Fiyodor Di-mitriyevič hastaya Sara Bernar'ı hiç görüp görmediğini sordu. Hasta bunu birden anlayamadı, anlayınca görmediğini söyledi; o da ona aynı soruyu sordu. O: - Evet, cevabını verdi.

Kadın Sara Bernar'ın özellikle filanca oyunda güzel olduğunu söyledi. Başka bir oyunda zerafetinden ve realistli-ğinden bahsedildi.

Sözün ortasında kadın kocasının yüzüne baktıktan sonra sustu. Ötekiler de baktılar, onlar da sustular. Hasta gözleri ateşler saçarak, kızgınlığı meydana vurmuş bir halde, birer birer hepsini tartıyordu. Kız babasının hediyesi olan saatine bakarık: -Her halde, şayet gidilecekse, vakit geldi, dedi. Delikanlı ile yalnız ikisinin anladıkları bir tarzda gizlice bakiştılar, kız bunun üzerine kalktı.

Hepsi birden kalktılar, veda edip çıktılar, onlar odadan çıkınca hasta bir ferahlık duydu. Yalan defolup gitmişti. Yalan onlarla beraber silinip süpürülmüştü. Fakat yazık ki, ağrı duyuyordu.

Dakikalar, saatler hiç değişmeden, ardı arkası gelmeden birbirini kovalıyorlardı. Hizmetçiye: Bana Gerasim'i yollayınız, dedi.

164

<£Ş&

IX

Gecenin geç bir saatinde döndüler. Kadın ayaklarının ucuna basarak girdi. Fakat hasta yine farketti. Gözlerini açtı ve hemen gene kapadı. Kadın Gerasim'i yollamak, kendisi onun yerine geçmek istedi; hasta gözlerini açarak:

- Hayır, sen çekil, dedi.

- Çok mu acı çekiyorsun?

- Önemi yok...

- Afyon al.

Razı oldu ve afyon içti.

Kadın çıktı.

Hasta saat üçe kadar bir uyuşukluk geçirdi. İçinden öyle geçiyordu ki, kendisini tutmuşlar, kara, dar, derin bir çuvalın içine tıkmak için itip kakıyorlardı. Fakat o bir türlü çuvalın ağzından geçemiyordu. Bu korkulu durum, vücuduna keskin bir acı veriyor, bun alıyor, ne olursa olsun çuvala girmek istiyor, çuvalın dar ağzını zorluyordu. Neden sonra birden kayıp giriyor ve uyanıyor.

Gerasim hep ordadır; sakın, yarı uyuklar bir halde yatağın ayak ucundadır. Kendisi arkası üstü uzanmış, zayıf ayakları uşağın omuzlarına dayanmıştır. Yanbaşında mum. Üstünde bir abajur, bir de hiç eksik olmayan o çekilmez ağırlar vardır.

- Hadi Gerasim, artık çekil!

- Zarar yok efendim, az daha kalayım.

- Hayır, git.

Ayaklarını uşağın omuzlarından çeker, yanlamasına yatar. Eli yanağının altındadır. Kendi kendisine bir acıma duyar. Nefesini uşak çıkıncaya kadar tutar ve onun gitmesiyle

165

«k

beraber kendini koyverir, bir çocuk gibi ağlamaya başlar. Ümitsiz durumunu, korkunç yalnızlığını, insanların katı yürekliliğini, onu yüzüstü bırakan Tanrının zulmünü düşünür, ağlar:

Bütün bunlar ne için? Beni bu dünyaya ne diye getirdin? Neden, bana neden işkence ediyorsun?

Cevap beklediği yoktu; bunlara bir cevap olmadığını, olamayacağına ağlıyordu. Ağrıları daha çok arttı, yerinden kıvıldamadı, kimseleri çağırmadı, "Haydi, diyordu, vur! Daha daha kuvvetli vur! Fakat neden? Sana ne yaptım? Bana niçin bu kadar acı çektiriyorsun?"

Bir ara huzur buldu. Ağlamayı bıraktı, hatta kısa bir müddet nefes bile almadı; sanki serin bir sese, ruhunun sesine, kafasının içinde yükselen fikirlere kulak veriyormuş gibi baştan başa dikkat kesildi.

Duyduğu, sözle ifade olunacak ilk şey, neye muhtaçsın, sorusu idi. Bunu "Neye muhtaçsın? Neye muhtaçsın?" diye tekrarladı.

Neye?

Ağrılarım dinsin, yaşayayım, temennisinde bulundu. Kendini yeniden dikkate verdi, varlığı o kadar gergin idi ki, ağrıları bile onu bu dikkatten çekemiyordu. Ruhtan gelen ses sordu: "Yaşamak, nasıl yaşamak?" "Önce yaşadığım gibi yaşamak; tatlı, kolay bir hayat yaşamak." Cevabını verdi.

Tatlı ve rahat dediğin nasıl bir yaşayıştı? Bu soru karşısında hayalinde ömrünün en iyi dakikalarının geçit resmini yapmaya başladı. Tuhaf şey! O dakikalar içinde vaktiyle yaşadıkları durum tamamen başka bir şekilde görünüyordular. Çocukluğunun ilk hatıraları dışında hepsi böyle idi. Çocukluğunda gerçekten o kadar güzel şeyler olmuştu ki, onlara yeniden vücut vermek mümkün olsaydı, onlar şim-

166

jşt

di de yaşamasına yeterli olabilirlerdi. Fakat şimdi de o zamanları yaşamış olan varlık artık yoktu; sanki o başka, bambaşka bir adamdı.

En son hastanın kendisine, bugünkü haline varan olaylar zinciri başladığı andan itibaren tattığı ve gözüne öyle görünmüş olan bütün saadetler şimdi önünden dağılıp siliniyor., miskin ve çirkin bir şeyler oluyorlardı.

Hatıraları çocukluk çağından ne kadar fazla uzaklaşıyor ve şu acılı gününe ne kadar çok yaklaşıyorsa o sürdüğü mutluluklar gözlerine o kadar şüpheli ve boş görünüyordu. Bu, hukuk okulundan başlıyordu. Orada gerçekten güzel günler görmüştü, sevinçle, dostluklarla, ümitlerle yaşamıştı. Fakat sınıflar ilerledikçe bu anlar seyrekleşiyordu. Daha sonra vali emrindeki hizmeti sırasında bazı güzel saatler geçirdi. Bir kadın sevdi. Ondaki sonrası hep dumanlarla, sislere karışıyor, güzel anlar yeniden seyrekleşiyor, hep seyrekleşiyordu.

Evleniş... O bir tesadüften ibaretti. Evlenme ile birlikte suçlamalar, kadının kötü ağız, gereksiz zevkler, riya sıralanıyordu. Kederli memuriyet hayatı, para dertleri. Bu böylece bir yıl, iki yıl, on yıl sürüyordu. Hep bu idi. Yıllar akıp gittikçe hayat daha boş, daha kapanık bir durum alıyordu.

"Bu, ben çıkıyorum sandığım halde bir yokuştan aşağı yuvarlanmışım gibi bir" şey. Gerçek, halkın görüşüne göre çıkıyordum, hakikatte aşağılara kayıyormuşum, hayal elimden uçup gidiyormuş. İşte şimdi her şey bitti, artık öl!"

"Bütün bunlardan çıkan nedir? Bu neden böyledir? Buna imkan var mıdır? Hayat bu kadar boş, bu kadar hiç olsun, hayır! O bu kadar çirkin ve aptalca bir şey ise, ölmek nedir? Bu kadar acılarla ölmenin anlamı nedir? Bu sonuçta bir yanlış var."

167

Ek

Düşünüyordu: "Acaba ben mecbur olduğum şekilde yaşamadım mı? Nasıl olur, ben daima uygun olduğu şekilde hareket ettim."

X

Aradan iki hafta daha geçti. Hasta artık divanın üzerinden kalkmıyor, yatağında yatmak istemediğinden onun üstünde uzanmış olarak kalıyordu. Daima yüzü duvara doğru dönük idi. Bitmek bilmeyen ağrılarını yalnız başına çekiyor, çözülmek bilmeyen fikirlerinin çıkmazlarında kendi kendine dolaşıyordu.

- Acaba nedir? Bu sahiden ölüm mü?

İçinden yükselen bir ses bu soruya cevap veriyordu: -Evet, ölüm!

- O halde bu acılar ne oluyor?

- Bu böyledir, böyle olacaktır.

Hastalığın ta başından, bu yüzden doktora ilk gittiği zamandan itibaren hastanın iç hayatı korku ile ümitsizlikten, kötü ve anlaşılmaz bir ölümden, ümide gidip gelen ve bütün vaktini organlarının işlerini nasıl yaptıklarını araştırmaya çabalayan iki parçaya bölünmüştü. Bazen kulaklarını yalnız böbreğine, bağırsağına verirdi; bunlar o sırada görevlerini yapmaktan geri kalmışlardı. Bazen de gözlerinin önünde yalnız o amansız ve anlaşılmaz ölüm bulunurdu; ondan kendisini hiçbir şeyin kurtaramadığını düşünürdü.

Bu iki ruh hali hastalığının başlangıcından beri sıra ile birbirini kovalıyordu. Fakat hastalık ilerledikçe ümitleri hayal oluyor. Halbuki ölümün kapıya yaklaşması duygusu daha büyük bir gerçeklik alıyordu.

168

jk,

Bundan daha üç ay önce ne durumda olduğunu, işlerini nasıl bir düzen içinde gördüğünü hatırlamak her türlü ümidi silmek için yeter, artardı.

Büyük bir şehir içinde, dostlarının, ailesinin ortasında bulunduğu halde denizin dibinde, yerin altında daha fazlasının olmaya imkanı olmayan bir yalnızlık içinde kalmıştı; o korkunç yalnızlığın şu son saatlerinde yüzü, üzerinde yattığı divanın arkasına dönük olduğu halde, artık ancak geçmişte yaşıyordu. Daima en yakın olaylardan başlayarak hayalen çocukluğuna kadar gider, orada dururdu. Kendisine o gün yedirilmiş olan erik kompostosundan, kendisine çocukluğunda verilen üstleri kıvrım kıvrım kuru eriklere, onların kendilerine mahsus tadına ve iç çekirdeğe dayandığı zaman ağzının sulanmasına giderdi. Bu hatıra gözlerinin önüne aynı çağın diğer hatıralarını; dadısını, kardeşlerini, oyuncaklarını sererdi...

Hayır zihni oralara götürmemeli, bu pek acı oluyor, diyerek bulunduğu güne dönerdi. Divanın arkasında düğmeler ve onların etrafında küçük küçük maroken kıvrımları vardı. Buradan zihni ta kaç yıl evvele uçtu: "Deri pahalı, hem de dayanmıyor. Bundan kavga çıkıyor. Fakat o deri başka deri idi. Kavga babamızın cüzdanını yırttığımız zaman çıkmıştı. Bu yüzden ceza görmüştük. Annemiz de pastalar vermişti." Böyle birden bir sıçrayışla çocukluk çağlarına atlıyor, oralardan bıkınca onları kovmaya, başka bir şey düşünmeye bakıyordu.

Ve bu hatıralar zincirine istemeyerek başka zincirler de ilave ediyordu ki, bunlar hastalığının büyümesine, ağırlaşmasına yardım ediyordu. Bu sırada ilk zamanlara doğru kendini gittikçe daha canlı görüyordu. Daha iyi: daha canlı idi; iyilik ve canlılık karışıyordu. "Ağrılarım gittikçe arttığı gibi hayırm da bozuldu. Orada, ta varlığımın başlangıcın-

169

tâ

da tek bir parlak nokta var; sonra her şey kararıyor, daima daha karanlık, daha çabuk yürüyor; ölüme" diyor ve bu, yükseklerden müthiş bir hızla düşen bir taş halinde ruhuna saplanıyordu. Gittikçe artan bir ızdırap olmuş olan hayat son haddine, en korkunç ızdıraba doğru müthiş bir hızla atılıyordu.

"Düşüyorum..." diyerek fırlıyor, uğraşmak isteyerek heyecanlanıyordu, halbuki uğraşmanın faydasız olduğunun farkında idi; yorgun, fakat önünde neler olduğuna bakmaktan kendilerini alamayan gözlerini divanın arkasına dikerek bekliyordu. O korkunç şeyi; düşmeyi, çarpmayı, parçalanarak sönmeyi bekliyordu...

Kendi kendine: "Boy ölçüşmek imkansız, fakat hiç olmazsa bütün bunların illeti ne olduğunu anlarsaydım" diyordu. İşte bu da imkansızdı! Layık olduğu gibi yaşamadım, demesi mümkün olsaydı, izah mümkün olabilecekti... Fakat hayır, bunu kabul edemezdi, hayatının kanununa, düzenine ve gücüne, dürüstlüğüne uygunluğundan emin idi...

Kendi kendine tekrar ediyordu: Bunu asla kabul edemem! Diyordu. Bunu tekrarlarlarken sanki biri görecek ve inanacakmış gibi dudakları belli hareketi yapıyordu.

Hiçbir izah yok! Yalnız ızdırap ve ölüm... Ya sebep?

XI

Bu şekilde üç hafta geçti. O arada karı kocanın çok arzuladığı bir olay meydana geldi, sorgu yargıcı kızlarını resmen istedi. Bu bir akşam üstü oldu. Ertesi sabah kadın bu işi nasıl açacağını düşünerek kocasının odasına girdi; dü-

170

tâ

şünerek, çünkü o gece adamcağızın durumu daha da fenalığa doğru değişiklik baş göstermişti. Şimdi kadın onu gene divanı üstünde, fakat başka bir durumda buldu: Sırt üstü uzanmış, gözlerini önüne dikmiş, inliyordu.

Kadın ilaçlardan söz açtı, kocası bu sefer gözlerini onun üzerine çevirdi. Bu bakışta öyle bir kin, hassaten kadına karşı öyle bir kin vardı ki, kadın sözünü bitiremedi.

- Allah rızası için yakamı bırakınız da son nefesimi rahat vereyim!

Kadın çıkacaktı, fakat o aralık kızı girdi ve bonjur demek için babasının yanına sokuldu. O anasına nasıl bakmışsa kızına da öyle baktı ve sağlığına ait sorulara kuru kuru cevaplar verdi, çok yakında kendilerine yük olmaktan kurtulacağını, onları da kurtaracağını söyledi. Ana kız put gibi durdular ve birkaç saniye sonra çıktılar.

Kız annesine:

- Bizim suçumuz ne? Sanki hastalık bizim bir günahımızdan mı geliyor? Babama acımamak mümkün değil. Fakat o neden bize işkence ediyor?

Beklenen saatte doktor geldi. Hasta ona da kin dolu bakışlarıyla hücum ederek: "Evet" ve "Hayır"dan başka bir cevap vermedi. Ve son olarak:

- Siz de biliyorsunuz ki, bana hayrınız yok, şu halde rahat bırakınız! Dedi.

Doktor: -Ağrılarınızı hafifletebiliriz.

Hasta: - Onu da başarabildiğiniz yok, rahat bırakınız!

Doktor salona geçti ve hanıma hastanın fenalaştığını, yapılacak tek bir şey müthiş olan ağrıları dindirmek için afyon vermek olduğunu söyledi.

Doktora göre hastanın çektiği ızdıraplar çok daha berbat olacaktı, bunda da haklıydı. Halbuki adamcağızın çek-

171

tiği ruhi acı daha acıydı ve ona işkence eden asıl onlardı.

Ruhi ızdıraplarının sebebi o gece uyulamakta olan Ge-rasim'in elmacık kemikleri çıkık güzel başına bakarken aklına birden: Ya hakikaten hayatım, güzel hayatım, olması gereken bir hayat olmamışsa, şüphesi kafasına kemirici bir kurt halinde girmesi idi.

Aklına gelen bu şüphe şimdiye kadar asla imkansız sandığı bir şeye, hayatını mecbur ve layık olduğu şekilden başka türlü yaşamış olması ihtimaline karşı, ya bu ihtimal hakikat ise... En yüksek mevki tutmuş kimselerin iyi saydığı şeylere karşı giriştiği bir takım gizli kapaklı ve yine kendisi tarafından derhal bırakılan mücadelelerini hatırladı. Belki de o kimseler haklıydı da gerisi belki hep yalandı. Belki kendi hizmetleri, kendisinin nizama, intizama uygun yaşayışı, ailesine ilgileri, belki bütün bunlar yalandı. Bunları kendi kendine karşı müdafaaaya kalktı ve birden bu müdafaa etmek istediği şeylerin zaafını gördü. Hatta onlarda müdafaa edilecek hiçbir şey yoktu.

O zaman içinden: Fakat bu böyle ise... Ben hayatı, bana verilen her şeyi yok etmiş, batırmış bulunuyorsam ve bunun tamiri yoksa, o halde... o halde? Diyordu.

Arkası üstü uzandı ve hayatını büsbütün yeni bir bakımdan muayaneye başladı. Sabahleyin hizmetçisini, sonra karısını, sonra kızını, sonra hekimi gördüğü zaman... Bunların her birinin hali tavrı o gece kendisine beliren hakikati teyit ettiler. Kendisini onlarda görüyordu. Onların hayatı ne ise, kendisinininki de o olmuştu. Apaçık fark ediyordu ki, işin içyüzü kesinlikle böyle değildi; bu hayat ve ölüm büyük, korkunç bir yalan saklıyordu. Bu duygu şimdi bedensel acıları arttırıyor, on kat yapıyordu, inliyor, çırpınıyor, kendisini sıkıyor boğuyor gibi olan elbiselerini atmaya çabalıyor ve bütün yakınlarından nefret duyuyordu.

172

<£§&

Kuvvetli bir miktarda afyon verildi; uyuştu; fakat yemek vakti dert gene başladı. Odaya kim girse kovuyor, kendisini divanın üstünden sağa, sola atıyordu.

Karısı yanına gidip:

- Kocacığım, sana yalvarırım, şunu benim için yap, bir zararı yok, hatta bazen faydası görülür. Sapasağlam adamlar bile... dediği zaman hasta gözlerini büyük büyük açtı:

- Günah çıkartmak mı? Neden? Ne gerek var? Fakat gene sen bilirsin, diyerek ağlamaya başladı. Kadın: -Evet kocacığım, bizim papazı çağırtaım. İyi dürüst bir adamdır.

Papaz gelip de onun itiraflarını dinlediği zaman hasta bir hafiflik duydu; şüphelerinden ve dolayısıyla bir takım dertlerinden ayrıldı. Hatta bir dakika için sağlığına kavuşma ümidi bile doğdu. Yeniden apandisini, onu nasıl iyi edeceğini düşündü. Gözlerinde yaşlarla, günahlarına tövbe etti.

Yerine yatırdıkları zaman bir an için kendini daha iyi hissetti ve yeniden ümide kapıldı. Akli teklif edilen ameliyata gitti, kendi kendine: Yaşamak isterim, yaşamak! Diyordu.

Karısı tebrik etti ve böyle durumlarda söylenmesi gerekli sözleri söyledi ve sonunda sordu:

- Nasıl, hafifledin, değil mi?

O kadının yüzüne bakmaksızın cevap verdi:

- Evet.

Kadının giysileri, bütün şahsiyeti, yüzünün ifadesi, sesinin tonu, her şey adamcağızın kulağına diyordu ki:

- Hiç de öyle değil, seni şimdiye kadar yaşatmış olan her şey, senin şimdi kendisiyle yaşamakta olduğun her şey sadece birer yalandır ve biz bu yalanlarla hayatı ve ölümü saklıyoruz.

Kafası bu noktaya gelince kini yeniden ateşlendi. Kin ile birlikte içine ızdıraplar çöktü. Bunlardan artık ölümünün çok yaklaştığını ve kurtulmasının imkansız olduğunu anladı. Ağrılar elbirliğiyle derinleşiyordu. Bunlar içini deliyor, nefes almakta zorlanıyordu.

Az evvel "Evet" dediği zaman yüzü acınacak bir haldeydi. Gözlerini kadının gözlerine dikerek, zayıf haline nispeten harikaya yakın bir sesle, "Evet" dedikten sonra döndü, başını yastığın içine saklayarak haykırmıştı:

- Çık, beni yalnız bırak! Çıksanaaaa...

O andan itibaren üç gün üç gece hiç durmadan süren ve birçok kapalı kapılar arkasından da işitilen korkunç feryatlar başladı. Daha karısına o "Evet" cevabını verdiği dakikada artık bittiğini, dönüşün imkansızlığını, bu sefer son olduğunu şüphelerinin hiçbir suretle halolunamayarak yerli yerinde kaldıklarını anlamıştı.

Türlü türlü tonda bir Ah! Ah! Tutturmuştu. Son sözü "Çıksana'aaL" idi.

Artık zaman kavramını kaybetmiş olarak bu üç gün üç gece görünmez ve yenilemez bir kuvvetin kendisini ittiği kara çuvalın ağzında çırpınıyordu; bir ölüm mahkumunun kurtulmayacağı bildiği halde cellat elinde çırpınması gibi bir şeydi. Dakikalar geçtikçe bütün çabalamalarına rağmen içini korkularla dolduran şeye büsbütün yaklaştığını biliyordu.

ızdırapları o kara deliğe itilmekte olmasından, fakat daha çok kendisinin oraya girememesinden ileri geldiğini de

biliyordu. Girmekten alıkoyan ise hayatının iyi olduğu duygusu idi. Hayatın yaşama arzusu onu tutuyor, oraya gitmesine izin vermiyor ve dolayısıyla azap içinde yüzüyordu.

Bilinmeyen bir kuvvet göğsüne, yan tarafına şiddetle çarptı ve nefesini kesti, deliğin içine yuvarlandı. Orada dipte bir şey parıldadı. Kendi kendine evet, hiç de böyle değildi, fakat önemi yok. Bu yine olabilir, dedi; bu, fakat bu nedir? Bunu içinden sordu ve birden sakinleşti.

Bu üçüncü günün sonu idi. Ölümünden iki saat evvel, oğlu odaya yavaşca girmiş ve yatağın yanına oturmuştu.

Bitkin kollarını sallayarak feryad ediyordu. Bir ara eli çocuğun başına geldi. Çocuk bu eli yakaladı, ona dudaklarını yapıştırdı ve bir ağlamadır tutturdu.

Hasta o dakikada düştü, aydınlığı buldu, hayatının bitmesi gerektiği halde bitmediğini fakat tamirinin de mümkün olmadığını gördü. Birinin elini öpmekte olduğunu seziyordu. Gözlerini açıp oğlunu farkettiler. İçi sızladı.

Yine o sırada karısı yanına gelmişti. Ona da baktı. Kadın ağzı açık, yanakları, burnu gözyaşlarıyla ıslak bir halde derin bir yas içinde kendisini süzüyordu.

"Evet, ben bunlara zulüm ediyorum, onlar bana acıyorlar, ölüp gitmem onlar için daha hayırlı olacak!" dedi.

Bunu onlara da söylemek istedi. Gücü yetmedi. Bu aciz önünde düşündü: Söylemekte fayda ne? Söylemek değil, yapmak lazım...

Gözleriyle karısına işaret ederek çocuğun orada bulunmamasını istedi.

- Onu çıkar... Sana da acıyorum, demek, af dilemek, helalleşmek istedi, dili dolaştı... Bunu söylemek imkanını bulamayınca eliyle işaret etti, bu işareti anlaması gerekenin

anlayacağında karar kılmıştı.

Kendisini sıkan, ezen şeyin silindiğini, şüphelerin içinde, her tarafından birden, bir sis halinde çekilip çıktığını ap açık olarak duyuyordu.

Ailesine artık acıyordu. Artık onlara sıkıntı çektirme-meliydi. Onları çektikleri sıkıntılardan kurtarmalı, kendini de kurtarmalıydı...

Oh bu ne iyi ve ne kadar sade bir şeydi...

Fakat o? Ya onu ne yapmalıydı? Nerdesin, ey benim ız-dırabım sen şimdi nerdesin?

Kendini dikkatle dinledi. Ağrının yerini buldu; işte oradaydı, ha orada mısın, kal... dedi. Ya ölüm? O nerdeydi? Adet edindiği korkuyu aradı, onun yerinde yeller esiyordu. Nerde? Fakat bu ne ölümdü? Üstünde korkudan eser kalmamıştı. Ölüm de ortadan çekilmişti. Ölüm yerine bir aydınlık görüyordu.

Birden yüksek sesle: - Bundan mı ibaretmiş... aman ne mutluluk... dedi.

- Bütün bunlar onun için bir anda olup bitti. Ancak etrafındakiler için bu sahne iki saat sürdü. Göğsünden hırıltılar geliyordu; bitkin vücudu titriyordu. Bunlar da yavaş yavaş seyrekleştiler.

Biri: - Bitti!

Dedi. O bunu duydu. İçinden tekrarladı ve bu iş de sonuna ermiş dedi. Derin bir nefes almak istedi, sonunu getiremedi, katılaştı, öldü.

176

TOLSTOY

Bir gün ermişlerden birine sormuşlar: "Sevginin sözünü edenler ile sevgiyi gerçekten yaşayanlar arasında ne fark vardır?"

"Bakın göstereyim" demiş, ermiş.

Bir sofraya hazırlamış. Bu sofraya sevgiyi dilinden düşürmeyen ama dilden gönüle indirmeyen kişileri çağırmışlar. Hepsi yerlerine oturmuşlar. Derken, sıcak çorbalar ve arkasından da "derviş kaşığı" denilen bir metre boyunda kaşıklar gelmiş.

Ermiş: "Bu kaşıkların sapının ucundan tutup öyle yiyeceksiniz" diye bir şart koşmuş. "Öyle kaşığın çukur kısmına yakın yerden tutmak yok." "Peki" demişler ve çorbayı içmeye başlamışlar. Fakat o da ne? Kaşıklar uzun geldiğinden, sofradaki hiç kimse, çorbayı döküp saçmadan bir türlü ağzına götüremiyormuş. En sonunda, bakmışlar bu iş olmuyor, çorbadan vazgeçmişler. Öylece, aç aç kalkmışlar sofradan. Onlar sofradan kalktıktan sonra, ermiş: "Şimdi de sevgiyi gerçekten bilip yaşayanları çağıralım sofraya" demiş.

Yüzleri aydınlık, gözleri sevgiyle gülümseyen insanlar oturmuş sofraya. Ermiş: "Buyrun bakalım" deyince de, her biri uzun saplı kaşığı çorbaya daldırıp karşısındaki kardeşine uzatıp içmişler çorbalarını. Böylece her biri diğerini doyurmuş olarak, şükür içinde sofradan kalkmışlar.

"İşte" demiş ermiş. "Kim ki hayat sofrasında yalnız kendini görür ve doymayı düşünürse, o aç kalacaktır. Ve kim ki, kardeşini düşünür de doyurursa, o da kardeşi tarafından doyurulacaktır şüphesiz. Şunu da unutmayın ki^ayat pazarında alan değil, her zaman veren kazançlıdır."